

Житомирський державний
університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет

НАУКОВІ ПРАЦІ

СТУДЕНТІВ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Випуск 3

Житомир 2011

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічних факультет
Кафедра соціальної та практичної психології

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці студентів
соціально-психологічного факультету

Випуск 3

Житомир-2011

Рецензенти:

В.З. Свириднюк – доктор медичних наук, проректор з наукової роботи Житомирського інституту медсестринства, професор кафедри сестринської справи.

М.М. Заброцький – кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

П49 Психологічні дослідження: наукові праці студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 3. / За ред. О.Л. Музики, Ю.Ю. Дем'янчук. – Житомир, 2011. – 94 с.

ЗМІСТ

Адамович Н. Динаміка рефлексії особистісних якостей користувачів інтернету...	6
Баранчук В. Особливості стресостійкості та соціальної адаптації людей у постпенсійний період.....	7
Бахур Ю. Особливості сприймання повної і неповної сім'ї дітьми з відмінним досвідом сімейного життя.....	8
Бобровник Л. Вплив ситуації дослідження на прояви вербальної креативності в юнацькому віці.....	9
Бондарчук К. Вплив прослуховування рок-музики на емоційний стан дітей молодшого шкільного віку.....	11
Вагіна І. Особливості конфліктної взаємодії подружжя залежно від різниці у віці...	12
Василюк Л. Особливості конфліктної поведінки підлітків, що навчаються в школі-інтернаті.....	13
Вдовиченко І. Розвиток самооцінки першокласників у ситуації успіху.....	14
Вознюк Л. Особливості розвитку рефлексії особистісних якостей молодших школярів в умовах розвивальної системи навчання.....	16
Галета О. Особливості розвитку критичності наслідування у дошкільників з нормальним рівнем розвитку та із ЗПР.....	17
Герасимчук Г. Структурні особливості самооцінки першокласників із різним рівнем шкільної успішності.....	19
Гонохіна М. Порівняльний аналіз рефлексії навчальних здібностей першокласників, які відвідували і які не відвідували дошкільні навчальні заклади...	20
Грозь Н. Порівняльний аналіз образу сімейних стосунків у свідомості підлітків та їх батьків.....	22
Долідзе Л. Імплицитні теорії професійної успішності працівників у свідомості директорів приватних підприємств України та Грузії: кроскультурний аналіз.....	25
Дорош І. Взаємозв'язок мотивації досягнення вчителів та учнів загальноосвітніх шкіл.....	26
Єрмілова Д. Дослідження образу світу представників сучасних молодіжних субкультур.....	28
Ковальчук Я. Порівняльний аналіз розвитку рефлексії здібностей до читання у молодших школярів, які навчаються за традиційною та розвивальною системою навчання.....	29
Козлова М. Особливості професійного самовизначення підлітків з проявами девіантної поведінки.....	30
Козловець Ю. Вплив диференційованого оцінювання на розвиток самооцінки при переході з молодших до середніх класів.....	32
Козюк К. Особливості дистанціювання у групі підлітків залежно від характеру їх комунікативної активності.....	34
Кононенко В. Розвиток спортивних здібностей при переході від дошкільного до молодшого шкільного віку.....	35
Корзун К. Розробка та апробація програми соціально – психологічного тренінгу з питання сприяння розвитку згуртованості учнівського колективу.....	37
Криворучко О. Динаміка самооцінки учбових здібностей при переході з молодших до середніх класів.....	38
Куванцова М. Особливості ціннісного розвитку студентів випускного курсу, які не планують та планують працювати за спеціальністю.....	40

Лаврова К. Розробка та апробація соціально-психологічного тренінгу з проблем адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ.....	43
Лаговська А. Феномен «віртуальної особистості» у користувачів мережі інтернет юнацького віку.....	44
Лайчук О. Динаміка рефлексії професійних здібностей в процесі професійного становлення студентів-психологів.....	45
Левківська О. Дослідження регуляції правової поведінки особистісними конструктами.....	46
Мамай Н. Транзакційний аналіз психологічних ігор студентів та викладачів в умовах кредитно-модульної системи.....	48
Мельник Я. Особливості ціннісної сфери підлітків з інтернет-залежною поведінкою	49
Місюра К. Контент аналіз мотиваційних тенденцій у рекламній продукції.....	50
Моргулець Г. Дослідження рівня психоемоційної напруги операторів комп'ютерного набору.....	51
Муравейник В. Гендерні особливості конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці.....	52
Мурин О. Рівні тривожності і форми шкільної дезадаптації підлітків.....	55
Наконечна Я. Психоаналітичні аспекти жіночих образів у прозі М. Хвильового.....	56
Наследова Н. Типи копінг-стратегій і рівні професійної адаптації практичних психологів з незначним досвідом роботи.....	58
Нестерчук Н. Розвиток стратегіальних тенденцій студентів у суспільно корисній діяльності.....	59
Олійник Ю. Дослідження динаміки ціннісних орієнтацій студентів-психологів V курсу	61
Онищенко Т. Розробка та апробація програми соціально-психологічного тренінгу з проблеми профілактики насилля у молодіжному середовищі.....	62
Остапенко О. Динаміка особистісних утворень педагога на етапі професійної адаптації.....	63
Остапчук О. Психологічна реконструкція соціальної ситуації розвитку професійних здібностей практикуючих психологів.....	65
Пащенко Ю. Ціннісні суперечності як чинник виникнення сімейних конфліктів.....	66
Петрук І. Стратегіальні відмінності вирішення конфлікту студентами різного рівня навчальної успішності під час здачі навчальної сесії.....	68
Пилипенко М. Порівняльний аналіз розвитку рефлексії ігрових здібностей молодших школярів, які навчаються за традиційною та розвивальною системою навчання.....	71
Плисак Д. Порівняльний аналіз копінг-стратегій студентів у різних за змістом стресових ситуаціях.....	72
Пожарна Д. Гендерні відмінності сприймання молодших братів та сестер у підлітковому віці.....	74
Прокопенко М. Психологічні особливості формування життєвої перспективи в юнацькому віці.....	77
Русецька Д. Імплицитні теорії професійної успішності підлеглих у свідомості керівників МВС: аналіз відповідності усталеним критеріям профвідбору.....	78
Русс В. Дослідження динаміки ціннісних орієнтацій студентів-психологів освітньо-	

кваліфікаційного рівня «магістр».....	80
Сержантська І. Структура мотиваційної регуляції вчителів-предметників.....	82
Сидоренко М. Особливості прояву явища «мотиваційного зараження» в учбовій діяльності студентів.....	83
Соболевська А. Рефлексія розвитку спортивних здібностей у юнацькому віці.....	83
Сторожук М. Емоційна стійкість як чинник соціально-психологічної адаптації студентів до умов навчання.....	84
Суй Т. Структурні особливості самооцінки учнів першого та четвертого класів.....	86
Суплік Ю. Взаємодія диспозиційних та ситуаційних чинників поведінки особистості	87
Тимошенко М. Вплив перегляду мультиплікаційних фільмів на стосунки дітей з ровесниками.....	88
Тюрікова В. Соціально-психологічні передумови виникнення субдепресивних станів у школярів.....	89
Федюк А. Вплив ситуації співробітництва на розвиток самооцінки у молодшому шкільному віці.....	90
Шевченко Н. Особливості конструкту справедливості як чинника вибору активної/пасивної стратегії поведінки у конфлікті.....	92
Шовтюк І. Особливості розвитку рефлексії особистісних якостей молодших школярів в умовах традиційної системи навчання.....	93

ДИНАМІКА РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТУ

Адамович Н.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри соціальної
та практичної психології
Дем'янчук Ю.Ю.

У зв'язку з підвищеною комп'ютеризацією та "інтеризацією" сучасного суспільства проблема рефлексії особистісних якостей користувачів Інтернету є досить актуальною, так як інформаційні системи знаходять застосування у всіх областях людської практики, впливаючи на розвиток особистісних якостей і вдосконалення процесу виконання діяльності в цілому.

Для ефективного виконання основних напрямків професійної діяльності користувачам Інтернету необхідний відповідний набір особистісних якостей. Зі збільшенням стажу володіння Інтернет-системами особистісні якості користувачів рефлексуються та вдосконалені відповідно до здійснюваної діяльності. Проблемою розвитку рефлексії професійних здібностей займалися О.Л.Музика, І.М.Тичина, О.М.Савиченко та інші.

З метою дослідження динаміки рефлексії особистісних якостей користувачів Інтернету нами було використано модифікований варіант методики "Вивчення динаміки здібностей", (запропонованою О.Л. Музикою та створеною разом з викладачами кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка). Дослідження проводилося з користувачами Інтернету, які мають різний стаж (до 10 років та більше 10 років) та вид діяльності (ігрову, пошукову, комунікативну).

За результатами дослідження динаміки рефлексії особистісних якостей користувачів Інтернету, виявилось, що для успішного освоєння ігрової діяльності операторам необхідно володіти такими особистісними якостями, як: працелюбність, наполегливість, терпіння (з низьким стажем користування); раціональність, уважність (з високим стажем користування). Для здійснення пошукової діяльності або для швидкого набору тексту необхідні такі якості, як: акуратність, уважність, цілеспрямованість, кмітливість (операторам з низьким стажем користування); системність, організованість (з високим стажем користування). І для виконання комунікативної діяльності важливими є: активність, комунікабельність (операторам з низьким стажем користування); активність, швидкість (з високим стажем користування).

Особистісні якості, які виділяються операторами з малим стажем користування, як ті, якими вони прагнуть оволодіти для більш успішного виконання діяльності, вже є в активному використанні у операторів з високим стажем користування. Тобто, зі збільшенням стажу користування Інтернет ресурсами більшість особистісних якостей, які є бажаними та необхідними для виконання будь-якої діяльності набуваються, удосконалюються до повної їх автоматизації.

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ У ПОСТПЕНСІЙНИЙ ПЕРІОД

Баранчук В.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри
соціальної та практичної психології
А.В.Шаюк

Вихід на пенсію є одним із найважливіших періодів у житті людини. Цей період розглядають як завершення однієї фази і початок зовсім іншої. У цей період відбуваються зміни як в оточенні пенсіонера так і особистісні. Тож людина, що вийшла на пенсію по новому починає пристосовуватися до суспільства.

Дослідження особливостей соціальної адаптації та стресостійкості людей у постпенсійний період проводилося за допомогою методики визначення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса і Page.

Вибірка складала 30 осіб постпенсійного віку: 15 що ще задіяні у професійній діяльності та 15, які не працюють. Дослідження проводилося серед людей різних професій, з різним терміном виходу на пенсію.

За результатами дослідження особливостей стресостійкості та соціальної адаптації людей у постпенсійний період отримали такі результати:

Серед досліджуваних, що включені у професійну діяльність високий рівень стресостійкості та соціальної адаптації (до 199 балів) виявлено у 7 досліджуваних, що по шкалі методики набрали 51, 65, 138, 165, 166, 181, 187 балів. Досліджувані з високим рівнем стресостійкості та соціальної адаптації складають 46 % досліджуваних включених у професійну діяльність.

Пороговий ступінь стресостійкості та соціальної адаптації (від 200 до 299 балів) виявлено у 4 досліджуваних (27 % досліджуваних включених у професійну діяльність), що по шкалі методики набрали 228, 250, 288, 296 балів, що свідчить про зростання ризику виникнення психічного або фізичного захворювання.

Низький ступінь стресостійкості та соціальної адаптації (від 300 балів) виявлено у 4 досліджуваних (27 % досліджуваних включених у професійну діяльність), що по шкалі методики набрали 337, 329, 427, 470 балів, що свідчить про високий ризик виникнення психічного або фізичного захворювання.

Отже, більшість досліджуваних, серед включених у професійну діяльність, мають високий ступінь стресостійкості та соціальної адаптації (46% досліджуваних).

Серед досліджуваних, що не працюють високий рівень стресостійкості та соціальної адаптації виявлено у 2 досліджуваних (13% досліджуваних, що не працюють), що набрали 103 та 164 бали.

Пороговий ступінь стресостійкості та соціальної адаптації виявлено у 2 людей (13% досліджуваних, що не працюють), що набрали 287 та 288 балів, що свідчить про зростання ризику виникнення психічного або фізичного захворювання.

З низьким рівнем стресостійкості та соціальної адаптації серед досліджуваних, що не включені у професійну діяльність виявлено 11 досліджуваних (74% досліджуваних, що не працюють), що набрали від 305 до 621 бали, що свідчить про високий ризик виникнення психічного або фізичного захворювання.

Отже, серед досліджуваних, що не включені у професійну діяльність більшість має низький рівень стресостійкості та соціальної адаптації.

Отже, наше припущення підтвердилося. Стресостійкість та соціальна адаптація людей постпенсійного періоду вища у працюючих пенсіонерів порівняно з тими, які не залучені у професійну діяльність.

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ПОВНОЇ І НЕПОВНОЇ СІМ'Ї ДІТЬМИ З ВІДМІННИМ ДОСВІДОМ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Бахур Ю.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
соціальної та практичної психології
О.В.Мазяр

Соціально-психологічні характеристики сімейної проблематики, які пов'язані з динамікою сімейних взаємовідносин, особливостями їх впливу на становлення особистості дитини, є актуальним у психолого-педагогічній науці.

В залежності від того, як побудови стосунків у сім'ї, які інтереси та цінності висуваються у батьків на перший план, залежить, якими виростуть їх діти. Дитина чутливо реагує на поведінку дорослих та швидко засвоює досвід сімейного виховання. Сім'я готує дитину до життя і є її першим джерелом соціального зразка поведінки.

До проблем сімейного виховання у своїх працях зверталися відомі вітчизняні і зарубіжні педагоги: Я.А. Коменский, І.Г. Песталоцці, К.Д. Ушинський, С.Т. Шацький, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський,

Різним аспектам вивчення сім'ї та сімейного виховання присвячені дослідження філософів і соціологів (В.Я. Титаренко, В.В. Розанців, Н.Я. Соловйов), психологів (А.С. Співаковська, А.А. Бодалєєв, В.Л. Левін, А.М. Прихожан), психотерапевтів (А.І. Захаров, О.Є. Личко, Б.Д. Карвасарський).

Актуальність нашого дослідження для психологічної практики обумовлена можливостями використання його результатів з метою здійснення психопрофілактичних заходів, психодіагностики та психокорекції.

У дослідженні використовувався асоціативний метод та метод семантичного диференціалу.

Здійснивши порівняльний аналіз результатів дослідження особливостей сприймання повної і неповної сім'ї підлітками з відмінним досвідом сімейного життя були отримані такі результати:

- підлітки з повних сімей сприймають повну сім'ю з позитивного боку, тобто такою, яка характеризується безтурботністю, теплими почуттями та гарними взаємовідносинами. Такі сім'ї асоціюються у них із почуттям безпеки та стабільністю; неповну сім'ю вони характеризують з негативного боку (фінансові негаразди, нудьга).

- підлітки з неповних сімей, повну сім'ю асоціативно пов'язують із підтримкою, почуттям безпеки, матеріальною забезпеченістю; а неповну сім'ю сприймають як неповноцінну і таку, в якій зруйновані взаємовідносини.

ВПЛИВ СИТУАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ПРОЯВИ ВЕРБАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Бобровник Л.В.
студентки 5 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент Н.Ф. Портницька

Проблема креативності є предметом активних досліджень у вітчизняній та зарубіжній психології. Зокрема значний вклад в розвиток уявлень про сутність та механізми креативності внесли Д.Б. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Е.П. Торренс, М.А. Холодна (співвідношення інтелекту та креативності); В.М. Дружинін, Н. Воллах, М. Коган, А.М. Воронін (вплив тестової ситуації на процес вирішення задач); Б.Г. Ананьєв, А.В. Брушлінський (динаміка вікових показників креативності) та ін.

На основі теоретико-методологічного аналізу літератури з проблеми вербальної креативності нами було сформульоване припущення про те, що ситуація дослідження впливає на прояви вербальної креативності в юнацькому віці, зокрема:

- оригінальні відповіді досліджуваних в звичайних тестових умовах будуть типовими та стереотипними;
- відповіді досліджуваних в ситуації стимулювання мотивації будуть відрізнятися високою оригінальністю;
- відповіді досліджуваних в ситуації роботи з матеріалом професійно орієнтованої тематики матимуть високі показники оригінальності та унікальності.

Вивчення впливу ситуації дослідження на прояви вербальної креативності в юнацькому віці проводилося в три етапи, які передбачали створення різних ситуацій дослідження за методикою С.Медніка «Вербальна креативність». Враховуючи те, що методика спрямована на визначення вербальної креативності і проводилась на вибірці українських студентів ми здійснили спробу перекладу методики українською мовою адаптації її на вибірці студентів спеціальності «Українська мова та російська мова», а також студентів, які вільно володіють українською і російською мовами.

Перший етап дослідження проводився в звичайних тестових умовах, другий етап – в ситуації стимулювання мотивації оригінальних відповідей. Третій етап був спрямований на вивчення вербальної креативності студентів у ситуації роботи зі стимульним матеріалом професійно-орієнтованої тематики. Генерування тріад слів здійснювалося за результатами попередньо проведеного асоціативного експерименту (базові слова-стимули: «навчання», «професія», «психолог»). Апробація авторського варіанту стимульного матеріалу проводилась на вибірці студентів-психологів II курсу. Аналіз результатів здійснювався за критеріями оригінальності, унікальності, продуктивності. Враховувалися також особливості виконання діяльності, зокрема швидкість виконання роботи, емоційні, вербальні реакції та кількість запропонованих відповідей досліджуваних.

На основі порівняльного аналізу результатів проявів вербальної креативності в різних ситуаціях дослідження виявилось, що групові показники за індексом оригінальності, унікальності та продуктивності є вищими в ситуації стимулювання мотивації, порівняно з показниками в звичайних умовах дослідження, зокрема, середні групові показники за індексом оригінальності в першій серії становить 0,62, а в другій –

0,70. Індекс унікальності досліджуваних в першій серії становить 0,6, в другій серії – 0,8. Поряд з цим, в третій серії при роботі зі стимульним матеріалом професійно орієнтованого змісту спостерігається тенденція зростання показників вербальної креативності за критеріями оригінальності, унікальності та продуктивності, порівняно з двома попередніми серіями, зокрема індекс оригінальності становить 0,82, індекс унікальності – 1,1. Характерним є зростання кількості досліджуваних, що демонструють високий рівень вербальної креативності, порівняно з результатами дослідження у стандартних тестових умовах (табл.1).

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз індексу оригінальності по трьох серіях

Ситуації дослідження	Рівень оригінальності (%) досліджуваних)		
	низький	середній	високий
Стандартна ситуація дослідження	30	55	15
Ситуація стимулювання мотивації пошуку оригінальних відповідей	30	45	25
Ситуація роботи з матеріалом професійно орієнтованої тематики	30	40	30

Заслужують на увагу особливості виконання завдань досліджуваними зі стабільно високими показниками креативності. Протягом всього дослідження студенти цієї групи працювали спокійно та розсудливо, швидко зрозуміли інструкцію і одразу включились в діяльність, були сконцентровані лише на роботі. Працювали індивідуально не відволікаючись, першими виконували завдання, робота займала приблизно 10 хвилин. Прохання експериментатора дати якомога оригінальніші відповіді викликали у досліджуваних цікавість, тому працювали вони із захопленням. Завдання виконували послідовно. Тоді як у досліджуваних з низькими показниками вербальної креативності деякі тріади слів викликали емоційні реакції (сміх, роздратованість, схвильованість через «неправильну відповідь») та відсутність інтересу, робота займала в середньому 15-20 хвилин. Завдання виконували не послідовно, тобто пропускали тріади слів, а потім знову до них поверталися

В результаті проведеного дослідження впливу ситуації дослідження на прояви вербальної креативності в юнацькому віці виявилось, що найвищі показники вербальної креативності за критеріями оригінальності, продуктивності спостерігаються у ситуаціях стимулювання мотивації пошуку оригінальних відповідей та в ситуації роботи з матеріалом професійно орієнтованої тематики. Це може свідчити про те, що прояви вербальної креативності залежать від ситуації в якій проводиться дослідження.

ВПЛИВ ПРОСЛУХОВУВАННЯ РОК-МУЗИКИ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бондарчук К.

студентка 3 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри
соціальної та практичної психології
О.Г.Шмиглюк

Рок-музика виникла лише півстоліття тому і за цей час вже стала популярною у всьому світі. Зараз рок-музика нараховує вже більше 50 напрямків, а її вплив на людину й досі не досліджений досконало.

Вивчення проблеми музичного впливу займалися: М. Емото, В. Ізвенков, Ж. Бенвеніст, В. Вернадський (проводили дослідження щодо впливу музики на воду) Д. Елкін, Б. Раух (вивчали вплив музики на ріст рослин), Д. Елкін (вплив музики на згортання білків), Б. Раух (вплив музики нажиттєдіяльність риб). Прач А. С. та Шварц Л. О досліджували вплив музики на тиск та пульс, Курик М. В. та Боксер С. Л. - на структуру слини людини. Варто зазначити, що музика застосовується не лише в психотерапії (К. Рудестам, Г. Декер-Фойгт), а й в корекційній та відновлювальній діяльності: метод мелодичної декламації (Л. Цветкова), логоритміки (М. Картушина, А. Воронова) тощо.

В основу теоретичної моделі впливу рок-музики а емоційний стан молодших школярів полягла Соматична теорія емоцій Джеймса-Ланге, згідно з положеннями якої емоційні відчуття – це прояви в свідомості функціональних змін організму, які відбуваються на рівні вегетативної нервової системи. Тобто, спочатку відбувається вплив подразника на організм людини, а емоції з'являються пізніше - для того, щоб сигналізувати свідомості про фізіологічні зміни.

В рок-музиці є ряд факторів, які безпосередньо впливають на людський організм. Це ритми, які мають певне співвідношеннями з ритмом серця, що зумовлює наявність впливу на пульс, тиск; частотний діапазон рок-музики, який сприймається вухом, однак не завжди усвідомлюється людиною; гучність, яка є вищою за встановлені норми; світломузика, якою зазвичай супроводжуються рок-концерти.

Музика виступає одним із способів самовизначення в молодіжних субкультурах, та й для кожної людини зокрема. Але як вона впливатиме на емоційну сферу молодших школярів, адже емоційний компонент сприймання світу в них все ще переважає над інтелектуальним.

Ми висунули гіпотезу про те, що прослуховування молодшими школярами рок-музики призведе до погіршення їх емоційного стану, підвищення агресивності, погіршення настрою та самопочуття.

Дослідження впливу рок-музики на емоційний стан молодших школярів проводилось в процесі констатуючого експерименту з виміром до та після впливу та залученням контрольної групи. Вибірка складалась з двох рандомізованих груп – експериментальної та контрольної, по 10 дітей 6-10 років в кожній групі. Для дослідження було використано музику напрямку «hard-rock» як такого, що з'явився одним з перших в рок-музиці. Класичним представником цього напрямку є група AC/DC, твори якої слухали діти. Для виміру емоційного стану дітей використовувалась методика «Кольоровий тест Люшера» (скорочений варіант), для реєстрації поведінкових змін проводилось спостереження.

Процедура дослідження полягала в проведенні з досліджуваними тесту Люшера, потім 20 хвилин діти слухали музику, після чого повторно проводилась методика Люшера. Таким чином, ми можемо порівняти зміни їх емоційного стану до та після прослуховування музики.

На основі отриманих результатами ми можемо говорити про те, що після прослуховування дітьми рок-музики, у них погіршується настрій, зникає прагнення до активної діяльності, проявляється стресовий стан, підсилюється тривожність, втома, з'являється відчуття безсилля та вмикається один з психологічних захисних механізмів – уникнення, тобто діти уникають контакту з іншими, відмовляються від участі в спільній діяльності, стають мовчазними та пригніченими, змінюють свою поведінку на пасивну, замикаються в собі. Загалом діти вели себе спокійно, виглядали втомленими та пригніченими, уникали зайвих рухів. Майже у всіх дітей різко підвищився рівень тривожності, більшість дітей почали відчувати себе безпорадними, обманутими, обмеженими в своїх правах. Високий рівень контролю емоцій спостерігається у всіх досліджуваних. Загальний емоційний стан погіршився у всіх дітей без винятку.

Розглянувши питання впливу рок-музики на емоційний стан молодших школярів, проаналізувавши теоретичну базу, ознайомившись з суміжними дослідженнями та провівши власне експериментальне дослідження, можемо зробити висновок, що рок-музика дійсно впливає на емоційний стан молодших школярів.

Отримані результати є актуальними, адже в більшості випадків діти, підлітки, і навіть дорослі й самі не знають, як впливає на них музика, яку вони слухають. Отримані дані могли б стати корисними батькам, які виховують дитину, вчителям та вихователям, які слідкують за формуванням емоційної культури дитини, і кожній людині, якій не байдуже що вона слухає і як це впливає на її фізичне та психічне здоров'я.

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОДРУЖЖЯ ЗАЛЕЖНО ВІД РІЗНИЦІ У ВІЦІ

Вагіна І.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри
соціальної та практичної психології
А.В.Шаюк

Особливо актуальною темою сьогодення є вивчення конфліктів в сім'ї. Причини сімейних конфліктів завжди багатогранні, надзвичайно заплутані, можуть мати складну і тривалу причину і тому вимагають індивідуального підходу та більш детального вивчення. Саме тому дослідження особливостей конфліктної взаємодії подружжя залежно від різниці у віці має на меті визначити наскільки вікові особливості подружніх пар можуть впливати на їх конфліктність.

Проблемою сімейних конфліктів займалися багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених про це свідчать дослідження (М.М. Обозова, Ю.Е. Альошиної, Н.В. Гришиної, С. Кратохвіла, В.А. Сисенко, Г.А. Навайтіса), які дозволяють стверджувати про наявність кризи, в якій опинилась сьогодні сім'я. Ознаками такої кризи є високий рівень незадоволеності подружнім життям, конфліктність, стійка орієнтація подружжя на розлучення та малодітну сім'ю, нездатність досягти злагоди, зростання кількості

розлучень. Сім'я, особливо на початковій стадії її розвитку, потребує психологічної підтримки та допомоги.

Метою нашого дослідження було виявити та дослідити особливості конфліктної взаємодії подружжя залежно від різниці у віці. Дослідження особливостей конфліктної взаємодії подружжя залежно від різниці у віці проводилося за допомогою методики «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях». В результаті нашого дослідження були виокремлені **найбільш виражені сфери конфлікту** для подружніх пар з різницею у віці (від 1-5 років): проблеми відносин з родичами і друзями, прояв домінування одним з подружжя, порушення рольових очікувань. Як бачимо, конфлікти подружжя виникають через вже складені рольові та поведінкові стереотипи, через те, що кожен із подружжя намагається бути домінантною особою у сім'ї.

Для подружніх пар зі значною різницею у віці (від 6 років і більше) **найбільш вираженими є такі сфери конфліктів**: прояв ревнощів, проблеми з родичами і друзями, порушення рольових очікувань та неузгодженість норм поведінки. Це свідчить про те, що кожен з подружжя має власні уявлення стосовно сімейного життя, установки, інтереси, свої принципи, від яких відмовлятися не хоче і поступатися йому не бажає, тому, що свої інтереси стоять на першому плані.

Також за даними результатами були виокремлені найменш виражені конфліктні сфери у подружніх пар з різницею у віці (від 1-5 років): конфлікти пов'язані з вихованням дітей, прагненням до автономії, проявом ревнощів та розбіжностями у ставленні до грошей. В парах, у яких різниця у віці (від 6 років і більше), найменше проявляються такі конфліктні сфери: конфлікти пов'язані з вихованням дітей, прояв прагнення до автономії, розбіжності у ставленні до грошей і прояв домінування одним із подружжя.

В цілому, порівнюючи результати двох груп подружніх пар, ми встановили, що незалежно від різниці у віці конфлікти між подружжям виникають. Здебільшого це однакові сфери конфліктів: проблеми відносин з родичами і друзями, порушення рольових очікувань, питання, пов'язані з вихованням дітей. Хоча є деякі відмінності: прояв ревнощів найбільш виражена сфера конфлікту, яка спостерігається у подружніх парах, які мають значну різницю у віці (від 6 років).

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ В ШКОЛІ-ІНТЕРНАТІ

Василюк Л.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:

старший викладач кафедри соціальної та практичної
психології
О.В.Мазяр

Сучасні підлітки перебувають в світі повному конфліктів та непорозумінь. Особливо складно вирішувати конфлікти тим підліткам, які не мають змоги наслідувати адекватні форми поведінки у конфліктних ситуаціях. Йдеться про підлітків, що перебувають у закладах закритого типу (школах-інтернатах).

Метою нашого дослідження було вивчення стратегії розв'язання конфліктних ситуацій підлітками, що навчаються в школі-інтернаті. В основу дослідження покладене

припущення про те, що цим підліткам більшою мірою притаманні такі стратегії розв'язання конфліктів як втеча та примус.

Для перевірки дослідницького припущення нами використані методики «Діагностика стратегій розв'язання конфліктних ситуацій» Д. Джонсона та Ф. Джонсона; «Дослідження міжособистісного сприйняття в конфліктній ситуації» А. Тащевої. Ці опитувальники дають змогу оцінити індивідуальні дії особистості під час конфлікту і стиль поведінки з урахуванням важливості досягнення мети та підтримання хороших стосунків з опонентами, а також дослідити особливості сприймання поняття «конфлікт» та виявити звичні для підлітків способи вирішення конфлікту.

Вибірку склали особи підлітки 11-15 років у кількості 33 осіб, які навчаються в школі-інтернат для дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

За підсумками проведеного дослідження встановлено, що більшою мірою підлітки розв'язують питання конфлікту шляхом «пристосування» (36,4 %). Вони вважають, що краще уникнути конфлікту заради гармонії. Приблизно така ж кількість підлітків (24,2 %) використовують «втечу» та «конфронтацію». Стратегія «втеча» характеризується тим, що ці особи тримаються якнайдалі як від спірних питань, через які виникає конфлікт, так і від людей, до яких причетні. Інші особливості має така стратегія як «конфронтація». Ці особи розглядають конфлікти як проблему, яку треба розв'язувати, і шукають таке рішення, що задовольнило б як їхні цілі, так і цілі опонентів. 15,2 % досліджуваних здатні вирішувати конфлікти шляхом «компромісу». Вони жертвують частиною власних домагань під час конфлікту і переконують іншу особу поступитися часткою своїх інтересів. Жоден із підлітків не вирішує конфліктні питання через стратегію «примус».

Що ж до форм вирішення конфліктної ситуації, то більшість підлітків вирішує їх за допомогою «вербальної агресії», тобто вживанням лайливих слів, погрозами, сварками, суперечками із спірних питань, наклепами один на одного тощо. Меншою мірою конфлікти вирішуються з використанням фізичної сили.

РОЗВИТОК САМООЦІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ У СИТУАЦІЇ УСПІХУ

Вдовиченко І.

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент І.С. Загурська

Самооцінка є центральним утворенням особистості. Вона виникає на основі узагальнюючої роботи процесів самосвідомості, що проходить різні етапи розвитку в ході становлення особистості. Тому самооцінка постійно змінюється та розвивається. Основна функція самооцінки полягає в тому, що вона виступає необхідною внутрішньою умовою регуляції поведінки і діяльності. Дослідження проблеми самооцінки свідчить про багатоаспектність та неоднозначність розуміння сутності цього поняття.

Проблемою самооцінки як інтегрально-особистісного утворення у вітчизняній психології займалися Л.І. Божович, А.В. Захарова, Г.А. Цукерман, І.І. Чеснокова. Дослідження Г.І. Ліпкіної, Л.А. Рибак та П.М. Якобсон висвітлюють особливості розвитку самооцінки в ситуації успіху та невдачі.

Дослідження розвитку самооцінки першокласників у ситуації успіху проводилося впродовж 2010-2011 років у НВК № 25 м. Житомира. Загальна вибірка складала 12 осіб – учнів першого класу.

Методи дослідження включали аналіз та систематизацію літературних джерел, спостереження, бесіду, методику психосемантичного дослідження і розвитку самооцінки творчих здібностей в учбовій діяльності (Загурська І.С., 2005; 2010).

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми самооцінки показав, що основними факторами, від яких залежить розвиток самооцінки молодших школярів є шкільна оцінка. Важливою є також взаємодія з ровесниками, стиль домашнього виховання та досягнення успіху в значимій діяльності. Розвитком самооцінки в ситуації успіху та невдачі займалися О.С. Белкін, Г.І. Ліпкіна, Л.А. Рибак, П.М. Якобсон. У молодших школярів в основі очікування успіху лежить прагнення отримати схвалення дорослих (батьків, вчителів) та ровесників. Ситуація невдачі, як правило, знижує рівень домагань.

2. За результатами проведеного психосемантичного дослідження виявлено позитивний вплив ситуації успіху на розвиток диференційованої самооцінки першокласників. Для першокласників важливим є поцінування з боку ровесників. Це дає змогу учневі усвідомити розвиток власних вмінь та здібностей та адекватно оцінювати їх. Так, після включення у ситуацію успіху в молодших школярів збільшилась тенденція до виділення діяльнісних конструктів («писати вірші», «малювати», «розв'язувати задачі»), хоча до включення досліджуваних у ситуацію успіху переважали моральнісні конструкти («доброта», «порядність», «співчутливість»). Про розвиток диференційованої самооцінки першокласників свідчить також збільшення загальної кількості конструктів.

3. Аналіз особливостей усвідомлення можливостей розвитку власних вмінь та здібностей залежно від включення у ситуацію успіху показав, що для молодших школярів при оцінці результатів є важливим поцінування з боку ровесників. Обґрунтована похвала з боку ровесників та дорослих підвищує рівень самооцінки першокласників. Це дає змогу дитині усвідомити розвиток власних вмінь та здібностей та адекватно оцінювати їх.

4. Виявлено, що труднощі в розвитку самооцінки полягають у знеціненні діяльнісного компонента у структурі самооцінки першокласників. У результаті цього, в структурі самооцінки переважають компоненти моральнісного змісту, які не мають семантичних та кореляційних зв'язків з діяльнісними конструктами. Це свідчить про проблему цілісності структури самооцінки. Таку ситуацію можна виправити завдяки залученню дітей до групової діяльності та створення ситуації успіху.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми розвитку самооцінки учнів першого класу в ситуації успіху. Перспективи дослідження вбачаються у подальшому ґрунтовному аналізі умов розвитку диференційованої самооцінки першокласників.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РОЗВИВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Вознюк Л.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
практичної та соціальної психології Н.О.Никончук

Рефлексія – це важлива здібність, яка починає формуватися у молодшому шкільному віці. Велике значення в цьому процесі має зміна провідної діяльності: діти переходять від сюжетно-рольової гри до учіння.

Дослідженням проблеми рефлексії займалися В.В.Давидов, А.З.Зак, І.М.Семенов, С.Ю.Степанов, В.І.Слободчиков, Г.А.Цукерман.

Вивченню рефлексії у молодшому шкільному віці присвячені роботи О.Л.Музики, І.С.Загурської, Н.О.Никончук.

У роботах Д.Б.Ельконіна, В.В.Давидова, В.В.Рєпкіна обґрунтовано основні положення розвивальної системи навчання. На думку дослідників, сутність учбової діяльності школярів має полягати не в засвоєнні знань та умінь, а у формуванні в учнів "інструментів" їх здобуття. Досить велику увагу автори приділяють розвитку здібностей до самозміни, самопізнання та саморозвитку дітей.

Дослідження особливостей рефлексії особистісних якостей в системі розвивального навчання проводилось на базі школи №8 м. Житомира у 2010-2011 н.р. Було використано методика МВДЗ, розроблену співробітниками кафедри соціальної та практичної психології ЖДУ ім.Івана Франка під керівництвом О.Л.Музики.

В дослідженні взяли участь 24 молодші школярі (6 учнів 1 класу, 6 учнів 2 класу, 6 учнів 3 класу, 6 учнів 4 класу). Досліджувані були об'єднані в групи таким чином, щоб у кожній була однакова кількість дівчаток та хлопчиків, а також учнів з низьким, середнім та високим рівнями успішності.

Результати проведеного дослідження показали, що більшість молодших школярів поняттям «якості» повною мірою не володіють. Загалом учні 1 класу назвали 15 якостей. Другокласники виокремили 12 особистісних характеристик. Учні 3 класу виділили 15 якостей, учні 4 класу назвали 23 особистісні якості. Отже, кількість особистісних характеристик, які виділяють учні початкових класів, з віком зростає.

Позитивні та негативні особистісні характеристики, що зазначали учні, представлені нерівномірно. Молодші школярі назвали більше позитивних якостей, ніж негативних. Загалом діти виокремили 83 позитивні, та 29 негативних особистісних характеристик. Кількість представлених позитивних якостей в 2,9 рази більша, ніж негативних. Така тенденція має місце у всіх класах.

Значна частина названих школярами особистісних якостей є соціальними очікуваннями, а не власними ціннісними уявленнями. Про це свідчать випадки розбіжності між загальноприйнятим їх розумінням та тлумаченням самих досліджуваних. Наприклад, «добрий – це коли я вдома», «лагідна – це красива, гарна».

Учні називали більше тих особистісних якостей, які позначають моральнісні цінності, ніж тих, що відносять до діяльнісних. Усього молодші школярі зазначили 84 моральнісні якості та 28 діяльнісних. Моральнісних характеристик в 3 рази більше діяльнісних.

Тенденція домінування моральнісних якостей у відповідях дітей простежується у всіх класах. Разом з тим рівень рефлексії особистісних якостей, які позначають діяльнісні цінності, з віком зростає.

На нашу думку, це пов'язано з тим, що діяльнісні цінності допомагають дитині здобути поцінування з боку референтних осіб та досягти успіху у провідній учбовій діяльності.

Середній показник рівня розвитку позитивних якостей в першому класі становить 5,7 одиниць, в другому класі – 5, в третьому класі – 5,2, в четвертому класі – 4,7. Рівень розвитку негативних особистісних характеристик першокласники в середньому оцінюють на 3,2, учні другого класу на 3,3, третьокласники на 3,5, а учні четвертого класу на 3,7. В цілому, молодші школярі вище оцінюють рівень розвитку власних позитивних якостей, ніж негативних. Разом з тим з віком діти стають більш вимогливими до себе і критичними в оцінках.

Середній показник рівня розвитку моральнісних якостей в першому класі становить 5,3 одиниць, в другому класі – 4,5, в третьому класі – 4,5, в четвертому класі – 3,3. Рівень розвитку діяльнісних особистісних характеристик першокласники в середньому оцінюють на 6,1, учні другого класу на 5,5, третьокласники на 5,3, а учні четвертого класу на 5,1. В цілому, молодші школярі вище оцінюють рівень розвитку діяльнісних якостей, ніж моральнісних.

Наше дослідження дозволило простежити деякі тенденції у розвитку рефлексії особистісних якостей молодших школярів, які навчаються в умовах розвивальної системи навчання. Воно окреслює можливі напрямки подальшої дослідницької роботи. Один із таких напрямків ми бачимо в пошуку засобів та шляхів розвитку особистісно-ціннісного компоненту розвитку здібностей.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОСТІ НАСЛІДУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ З НОРМАЛЬНИМ РІВНЕМ РОЗВИТКУ ТА ІЗ ЗПР

Галети О.

студентка 5 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
Н.Ф. Портницька

Наслідування вважається однією із форм поведінки, яка найбільш притаманна дошкільному віку вона постійно змінюється та вносить важливий вклад у формування особистості дитини, допомагає у засвоєнні соціально-важливих норм та якостей. Тому цікаво було дослідити дане поняття у співвідношенні норми та патології, зокрема вивчити особливості розвитку критичності наслідування у дошкільників з різним рівнем психічного розвитку.

Загальнотеоретичні положення проблеми наслідування представлені у роботах Л.С.Виготського, А.В.Запорожця, В.С.Мухіної, Є.В.Суботського, Л.П.Обухової, В.А.Просецького, І.В.Шаповаленко. Основи закономірності розвитку особистості при ЗПР обґрунтовуються у роботах Н.Л.Білопольської, В.І. Лубовського, Н.Ю.Максимової, К.Л.Мілютіної.

Аналіз робіт О.В.Запорожця, Є.В.Суботського, О.Л.Музики, Н.Ф.Портницької дозволяє визначити критичність наслідування, як результат розвитку критичності у

ставленні до зразків діяльності, що виявляється у здатності відтворювати лише правильні дії об'єкта.

Теоретико-методологічний аналіз дозволив нам припустити, що демократичний стиль взаємодії у системі «дитина-дорослий» сприяє розвитку критичності наслідування. Дошкільники із нормальним рівнем розвитку здатні до розвитку критичності у процесі наслідування правильних і неправильних зразків діяльності. Дошкільники із ЗПР виявляють критичність наслідування лише по відношенню до неправильних зразків діяльності.

Експериментальне дослідження вивчення особливостей розвитку критичності наслідування у дошкільників з нормальним рівнем розвитку та із ЗПР проводилось на базі ДНЗ № 45 та 15, м. Житомира. Дослідження складалось із двох серій: I серія занять мала на меті створити демократичний стиль взаємодії в системі дитина-дорослий, при якому створювалися умови розвитку у дошкільників критичності наслідування; II серія була спрямована на вивчення здатності дошкільників демонструвати критичність по відношенню до різних зразків діяльності. Зразки правильного та неправильного виконання діяльності по чергово демонструвалися двома дорослими: вихователькою та «асистентом». Показниками критичності наслідування в експериментальних умовах вважались: вибір об'єкта для наслідування (відтворення правильних дій виховательки чи неправильних дій «асистента»); висловлення незгоди із неправильними діями дорослих чи інших дітей («Листочки не можуть бути чорними» тощо); відмова від наслідування неправильного зразка діяльності; негативні емоційні реакції (вигуки, плач, сміх).

Порівняльний аналіз результатів двох серій дослідження вказує на помітну позитивну динаміку критичності наслідування в дошкільників з нормальним рівнем розвитку (від 27 проявів до 34 (кількість виборів правильного зразка)), тоді як у дошкільників із ЗПР динаміка критичності наслідування хоч і є позитивною, проте значно більш уповільненою (від 16 проявів до 17).

Особливості виконання завдання дітьми з нормальним рівнем розвитку характеризувалось більшою мірою відтворенням правильних дій вихователя та яскравою критикою по відношенню до неправильних дій асистента та ровесників. Наприклад, «Ні, це неправильно ... (асистент)» На питання - «чому неправильно?» досліджувані давали обґрунтовані відповіді, типу «У квіточок повинно бути п'ять пелюсток і всі вони червоного кольору, серединка квіточки жовтого кольору а не зеленого».

У дошкільників із затримкою психічного розвитку спостерігалась тенденція до відтворення неправильних дій «асистента» та ровесників, при цьому діти не усвідомлювали неправильність зразка діяльності. Це підтверджують якісні показники, які були отримані під час дослідження: на запитання «Давайте всі уважно подивимось, чи все правильно намалював ... (асистент)?», більшість дітей дали відповіді типу «так, правильно!», але невзможі пояснити чому.

Аналіз результатів проведеного дослідження демонструє дві протилежні тенденції вибору зразків для наслідування, які спостерігались в кожній серії досліджень в обох групах: 1) зниження відтворення правильних дій вихователя та 2) зростання відтворення неправильних дій ровесників та «асистента». Дана тенденція у групі дітей з нормальним рівнем розвитку, є результатом оволодіння діяльністю та втратою потреби в еталонному зразку для наслідування, також підвищенням критичності наслідування, що проявлялось

у критичному відношенні до неправильних дій дорослого (емоційні реакції, висловлювання критичного характеру). У групі дошкільників із ЗПР, якісний аналіз особливостей наслідування дій дорослих вказує на низький рівень розвитку критичності наслідування, що проявлялось у частих відволіканнях при виконанні діяльності, неможливість точного відтворення еталонного зразка та у відсутності яскравих емоційних реакцій чи висловлювань по відношенню до непривильного виконання діяльності оточуючими.

Таким чином, за результатами дослідження можна стверджувати, що в умовах демократичного стилю спілкування у системі «дитина-дорослий» спостерігається позитивна динаміка критичності наслідування, основним показником якої є здатність дошкільників відбирати правильні зразки для наслідування. Критичність наслідування дошкільників із нормальним рівнем розвитку є вищою, порівняно із дошкільниками із ЗПР.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ШКІЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ

Герасимчук Г.
студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент І.С. Загурська

Самооцінка є важливим особистісним утворенням, яке приймає безпосередню участь у регуляції людиною своєї поведінки і діяльності. У вітчизняній психології самооцінка переважно розглядалась як інтегрально-особистісне утворення (Г.І. Ліпкіна, Г.А.Цукерман). Відмічено роль рефлексії та рівня домагань в молодшому шкільному віці та їх вплив на розвиток самооцінки (Т.Ю.Андрущенко, А.В.Захарова, Г.А.Цукерман). Дослідження розвитку самооцінки проводилися у контексті учбової діяльності та в рамках розвивальної системи навчання (В.В.Давидов, Г.А.Цукерман).

Дослідження структурних особливостей самооцінки першокласників із різним рівнем шкільної успішності проводилося з 17.01.2011 по 8.02.2011 у с. Садки Житомирського району, Житомирської області. Загальна вибірка включала 12 осіб –учнів першого класу.

Методи дослідження включали аналіз та систематизацію літературних джерел, спостереження, бесіду, методика психосемантичного дослідження і розвитку самооцінки творчих здібностей в учбовій діяльності, запропонованою І.С.Загурською (2005; 2010).

За результатами теоретичного аналізу проблеми самооцінки та проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми самооцінки показав, що самооцінка в молодшому шкільному віці формується під впливом оцінок вчителя. Важливим також є визнання ровесниками позитивної оцінки вчителя. У вітчизняній психології (Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, В.В.Давидов) підкреслюється вплив учбової діяльності на розвиток самооцінки першокласників.

2. На зв'язок рівня шкільної успішності та розвитку самооцінки вказують дослідження Б.Г.Ананьєва, Р.Бернса, А.В.Захарової, Г.А.Цукерман. Виявлено, що засвоюючи в процесі навчання і виховання певні норми і цінності, школяр починає під

впливом оцінних думок інших (вчителів, однолітків) відноситися певним чином як до реальних результатів своєї учбової діяльності, так і до самого себе. З віком учні все з більшою визначеністю розрізняють свої дійсні досягнення і те, чого вони могли б досягти, володіючи певними особистісними якостями. В учбово-виховному процесі формується установка на оцінку своїх можливостей – один з основних компонентів самооцінки.

3. За результатами психосемантичного дослідження встановлено залежність структури самооцінки від рівня шкільної успішності. Так, структура самооцінки першокласників, які мають високий рівень шкільної успішності характеризується оптимальною взаємодією конструктів діяльнісного та моральнісного змісту, що свідчить про диференційованість самооцінки та здатність конструювати соціальну поведінку на основі багатьох параметрів. Для структури самооцінки першокласників із низьким рівнем шкільної успішності притаманно використання для розрізнення певних елементів шаблону «поганий»-«хороший».

4. Виявлено, що кризові моменти у розвитку самооцінки першокласників (виділення одного фактора, недиференційованість самооцінки, відокремлення «Я» відносно виділених конструктів) пов'язані зі шкільною успішністю. В учнів із високим та середнім рівнем успішності переважала диференційована самооцінка – невдачі в одній діяльності не призводять до зниження самооцінки в інших видах діяльності. В учнів з низьким рівнем успішності спостерігалася протилежна ситуація, що вказує на недиференційованість самооцінки. Зниження самооцінки по відношенню до однієї діяльності призводить до проблем із самооцінкою і в інших діяльностях.

5. У структурі самооцінки учнів, які мають високий та середній рівень успішності переважають ціннісні конструкти діяльнісного змісту. Структура самооцінки учнів із низьким рівнем успішності визначається ціннісними конструктами моральнісного змісту.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми структурних особливостей самооцінки молодших школярів. Перспективою подальших досліджень може бути аналіз значення ціннісних конструктів діяльнісного змісту в процесі адаптації учнів до навчання в школі.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕФЛЕКСІЇ НАВЧАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПЕРШОКЛАСНИКІВ, ЯКІ ВІДВІДУВАЛИ І ЯКІ НЕ ВІДВІДУВАЛИ ДОШКІЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

Гонохіна М.
студентка 2 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Н.Ф.Портницька

Важливе місце у психології посідає питання вивчення психологічної готовності дітей до шкільного навчання, а також вивчення впливу рефлексії. Актуальним на сьогодні є вивчення ролі дошкільних навчальних закладів у розвитку психологічної готовності першокласників до шкільного навчання. Ми передбачали, що рефлексія навчальних здібностей першокласників, які відвідували ДНЗ буде ширшою, ніж у першокласників, які не відвідували ДНЗ.

Методологічною основою досліджень стали положення про умови для формування учіння у молодшому шкільному віці (Л.С. Виготський, М.Данилова, В.С. Мухіна,

О.Савченко); положення про полікомпонентність шкільної готовності (Л.А. Венгер, В.К. Котирло, О.Кравцова, Л.Кузнецова,); висвітлення окремих аспектів рефлексії як механізму свідомості, мислення, спілкування, творчості (В.І.Слободчиков, С.Ю. Степанов Г.О.Цукерман).

На думку О.М. Леонтьєва, Д.Б. Ельконін, В.В. Давидова, дошкільний період пов'язаний з розвитком і ускладненням мотиваційної сфери дитини, з появою суспільно-цінних мотивів і їх "супідрядністю". Мотиваційна готовність до навчання включає формування мотивації навчання та високому рівні пізнавальної діяльності і мислительних операцій.

У роботах С.Ю. Степанова, І.М. Семенова, В.І. Слободчикова, Г.О. Цукерман розглядаються питання розвитку рефлексії молодших школярів як вагомої складової успішного виконання різних видів діяльності. До основних механізмів оволодіння провідною діяльністю, розвитку суб'єктності та цінностей особистості в дитячому віці, за Г.О. Цукерман, є початкові форми рефлексії. У молодшому шкільному віці, рефлексія відіграє провідну роль у здобутті навчальних знань, умінь і навичок, оскільки на її основі будується розуміння сенсу діяльності, усвідомлення її конкретних дій та операції, що забезпечує її засвоєння.

Дослідження рефлексії навчальних здібностей першокласників проводилося у ЗОШ №22 та ліцеї №25 м. Житомира. У дослідженні взяло участь 10 дітей 6 років, 5 з яких відвідували ДНЗ та 5 які не відвідували ДНЗ. Дослідження рефлексії навчальних здібностей проводилося за допомогою методики вивчення динаміки здібностей (О.Л. Музика), яка дозволяє з'ясувати особливості усвідомлення молодшими школярами окремих умінь, дій та операцій через оцінку референтних осіб в залежності від досвіду відвідування ДНЗ.

Порівняльний аналіз кількісних показників прояву рефлексії здібностей першокласників свідчить, що відмінності стосуються діяльнісного (загальна кількість виділених умінь 6, в тому числі навчальних 3) та операційно-когнітивного компонентів (загальна кількість виділених дій та операцій 3, в тому числі розумових 2) (рис.1).

Рис.1. Порівняльний аналіз рефлексії першокласників, які відвідували і не відвідували ДНЗ

Спільними ознаками рефлексії першокласників є очікування поцінування лише від найближчих родичів. Характерним є не включення вчительки до кола референтних осіб, що пояснюється тим, що діти ще не засвоїли ролі учня і оцінка вчительки ще не стала для них значимою. Недостатність рефлексії особистісних якостей пояснюється віковими особливостями першокласників.

Основні відмінності рефлексії першокласниками здібностей стосуються діяльнісного та операційно-когнітивного компонентів. Першокласники, що відвідували ДНЗ,

усвідомлюють ширше кола умінь, в тому числі навчальних, що спирається на засвоєння алгоритму виконання дій та операцій. Характерним є усвідомлення розумових дій та операцій, які є передумовою розвитку здатності перенесення умінь та здібностей у різні ситуації навчальної діяльності.

Основними напрямками рефлексії здібностей першокласників, що не відвідували ДНЗ, є усвідомлення продуктивних умінь, при відсутності розумових дій та операцій, що може свідчити про недостатність сформованості позиції учня.

Таким чином, досвід відвідування ДНЗ є однією з передумов успішного оволодіння навчальною діяльністю та формування позиції учня, що базується на усвідомленні навчальних умінь та розумових дій і операцій, які забезпечують успішну адаптацію до школи, а також за рахунок отримання поцінування з боку ширшого кола осіб.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗУ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ БАТЬКІВ

Грозь Н.

студентки 2 курсу
соціально- психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
Н.Ф. Портницька

Сім'я є основною сферою соціалізації особистості, в рамках якої дитина оволодіває способами взаємодії з оточенням. В.М. Дружинін зазначає, що стосунки з дорослими членами сім'ї є важливим фактором соціальної орієнтації підлітка. І.С.Кон вважає, що соціальні чи психологічні аспекти поведінки підлітків, завжди залежать від сімейних умов. Л.І.Анциферова серед стимуляторів психосоціального розвитку дитини відзначає інтенсивність та багатство спілкування з дорослими (батько, мати, ін. члени сім'ї). Формування відносин у системі «підліток – сім'я», за Б.С. Волковим, відбувається під впливом ряду факторів, до яких відносяться. індивідуальні особистісні властивості самого підлітка. психологічна атмосфера в родині (емоційні, рольові й комунікативні аспекти взаємин), а також психосоціальні якості батьків, стиль сімейного виховання, характер взаємостосунків із братами й сестрами тощо. У роботах Є.Г.Ейдемільера і В.В.Юстицькіса акцентується увага на емоційному компоненті сімейних стосунків, які відіграють важливу інтегруючу роль та сприяють зменшенню фруструючих переживань у підлітковому віці.

Однак недостатньо дослідженими залишаються проблеми узгодженості уявлень підлітків та їх батьків про сімейні стосунки. Ми передбачаємо, що в уявленнях підлітків про сімейні стосунки домінують емоційно-оцінні компоненти, а у свідомості батьків сімейні стосунки пов'язуватимуться із прагматичною та когнітивною складовими. Недостатність досвіду сімейного спілкування визначає особливості побудови образу членів сім'ї: підлітки ідентифікують себе з дорослими своєї ж статі.

Дослідження уявлень підлітків та їх батьків про сімейні стосунки проводилося у два етапи: пілотажні дослідження для визначення основних конструктів, у яких підлітки описують сімейні стосунки, та основне дослідження для вивчення уявлень підлітків та їх батьків про сімейні стосунки, яке передбачало застосування семантичного диференціалу (адаптованого до завдань дослідження). У пілотажних дослідженнях використано метод аналізу продуктів діяльності (твір на тему «Моя ідеальна сім'я») та асоціативний

експеримент. Застосування СД дозволило певною мірою уникнути соціальної бажаності, виявити загальні тенденції в оцінюванні підлітками та їх батьками значимих ознак сімейних стосунків, а також змодельювати структуру уявлень про сімейні стосунки. Для обробки результатів використано методи математичної статистики (програма STATISTICA 6.0).

У дослідженні взяло участь 20 підлітків (в тому числі 12 хлопців та 8 дівчат) та 35 батьків (в тому числі 20 матерів та 15 батьків). У результаті факторного аналізу уявлень про сімейні стосунки підлітків, методом головних компонент виділилося 3 фактори, які пояснюють 81,63 % дисперсії (рис. 1).

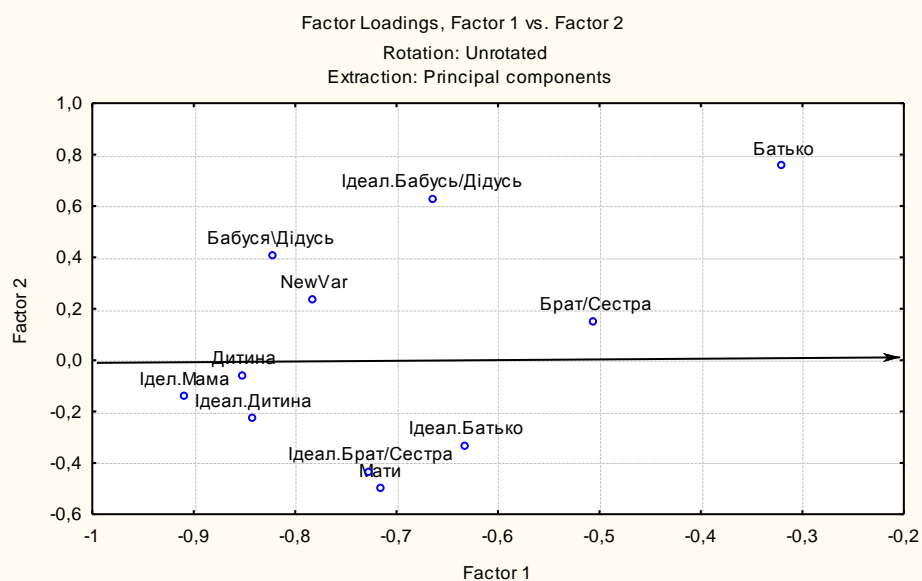

Рис. 1. Факторне поле відображення сімейних стосунків у свідомості підлітків

Перший однополюсний фактор (52,6% дисперсії) об'єднав елементи, які розташовані на негативному полюсі та пояснюють особливості усвідомлення підлітками структури сімейних стосунків. Характерним є самоототожнення з ідеальним образом дитини та високий рівень емоційної близькості з ідеальною матір'ю, від якої очікується матеріальне забезпечення, відчуття захищеності та згуртованості. Однак, сім'я не ототожнюється у підлітків із відчуттям затишку.

Другий фактор (16,25% дисперсії) на позитивному полюсі описаний елементами, що пов'язуються з образами батька, ідеальним і реальним образами бабусі/дідуся, брата/сестри, які асоціюються у підлітків з матеріальним забезпеченням та справедливістю у розподілі обов'язків. Ці конструкти ілюструють бажаний образ сімейних стосунків. Протиставляються їм конструкт «захищеність», що вказує на відсутність або нестачу у підлітків відчуття захищеності з боку когось із членів сім'ї. У результаті факторного аналізу відповідей батьків (батьків і матерів) виділилося 3 фактори, які пояснюють 83,34 % дисперсії (рис. 2).

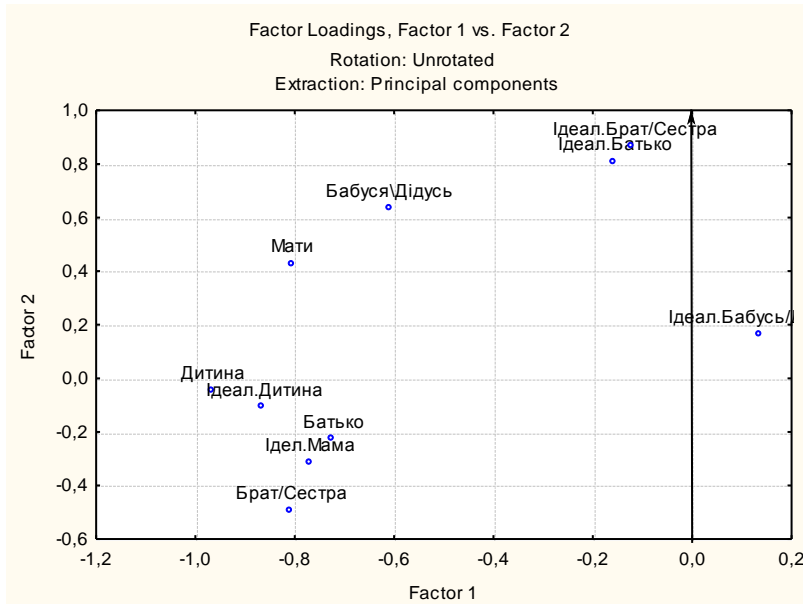

Рис. 2. Факторне поле відображення сімейних стосунків у свідомості батьків підлітків

Перший однополюсний фактор (45,3% дисперсії) об'єднав елементи, які відображають співвідношення бажаних та реальних сімейних стосунків у свідомості батьків підлітків. Всі члени родини за цим фактором об'єднані за ознакою матеріальне забезпечення, справедливості у розподілі обов'язків. Однак, сімейні стосунки не сприймаються батьками як такі, що несуть взаємоповагу до членів родини. Другий фактор, що пояснює 24,20% загальної дисперсії, на позитивному полюсі описаний елементами, що пов'язуються з ідеальними образами брата/сестри, бабусі/дідуся та батька, а на негативному - реальними образами матері, прабатьків. Образ позитивно відмічених елементів характеризується справедливості у розподілі обов'язків, щирістю, повагою, взаєморозумінням. Очевидно, ці конструкти ілюструють бажаний образ сімейних стосунків. Цим конструктам протиставляються згуртованість, стабільність, що вказує на відсутність, або не достаток батькам цих елементів у сімейному колі.

Таким чином, за результатами досліджень виявлено, що основою для побудови образу сімейних стосунків для підлітків та їх батьків є категорії «затишку», та «справедливості у розподілі обов'язків». Домінуючими компонентами сімейних стосунків, на думку підлітків, є взаєморозуміння, щирість, емоційна близькість, тоді як батьки значимими вважають повагу, стабільність, згуртованість. Виявлено, що у побудові уявлень про сімейні стосунки підлітки орієнтуються здебільшого на емоційні та особистісні аспекти взаємодії, тоді як батьки на зовнішні поведінкові атрибути. Окрім того, виявлено, що для батьків виділені підлітками конструкти не є значимими.

У свідомості підлітків розмежовується образи реальних та ідеальних сімейних стосунків. У сімейних стосунках вони надають перевагу ідеальній матері як носію затишку, емоційної близькості. Батько сприймається відсторонено як носій матеріального забезпечення, справедливості у розподілі обов'язків.

ІМПЛІЦИТНІ ТЕОРІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У СВІДОМОСТІ ДИРЕКТОРІВ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА ГРУЗІЇ: КРОСКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ

Долідзе Л.
студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент В.В. Горбунова

Важливість вивчення питання імпліцитних теорій професійної успішності працівників у свідомості директорів приватних підприємств диктується все більшим ростом інтересу психологів до механізмів формування робочих відносин у підприємствах.

Проведене нами дослідження, що складалося з двох етапів, кожний з яких був здійснений як в Україні, так і в Грузії. На першому етапі дослідження учасники дослідження представляли ряд асоціацій (характеристик) на словосполучення «успішний працівник». Результати аналізу цієї частини дослідження дозволив нам зробити висновки, що уявлення директорів приватних підприємств обох країн про успішність працівника є досить схожими: наявні однакові або близькі за змістом якості (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Характеристики успішного працівника на думку приватних підприємців України та Грузії.

№	Характеристики успішного працівника у свідомості приватних підприємців	
	Україна	Грузія
1	Комунікабельність	Комунікабельність
2	Відповідальність	Дисциплінованість
3	Професіоналізм	Професіоналізм
4	Бажання вдосконалювати професійні навички	Бажання підвищити кваліфікацію
5	Здатність приймати рішення при особливих умовах	Аналітичне мислення
6	Порядність	Акуратність, візуальність

Відмінністю ж у сприйманні категорії «успішний працівник» українськими та грузинськими директорами є те, що директори грузинських приватних організацій ставлять більш конкретні вимоги до своїх підлеглих, деякі з яких мають два крайні полюси: або є, або – немає (наприклад, вища освіта, знання іноземної мови та досвід роботи). Це може свідчити про більш практичний підхід до процесу відбору кадрів.

На другому етапі дослідження тим же респондентам, що досліджувалися на першому етапі, пропонувалося оцінити за 10-бальною шкалою важливість кожної з виділених характеристик «успішного працівника».

Зібрана на цьому етапі інформація була оброблена за допомогою факторного аналізу. У результаті факторизації даних другого етапу дослідження були виділені два фактори у структурі імпліцитних теорій успішного працівника в Україні та два фактори структури імпліцитних теорій успішного працівника в Грузії. Фактори, виділені за даними української групи досліджуваних можна назвати так: 1 – особистісні якості; 2 – професійні

якості. До першого фактору увійшли такі якості, як комунікабельність, порядність, доброзичливість та гнучкість, відповідно; до другого – бажання працювати та бажання вдосконалювати професійні навички. Результати грузинської групи також розділилися на два фактори: 1 – важливі якості; 2 – неважливі якості. За даними таблиці факторних навантажень та факторного поля ми зробили висновок, що у перший фактор увійшли характеристики працівника, що набрали найбільшу кількість високих оцінок (комунікабельність, дисциплінованість, візуальність, аналітичне мислення, цілеспрямованість та професіоналізм), а в другий – якості, які були оцінені найменшими оцінками (вища освіта та бажання підвищити кваліфікацію). Однак це не означає, що якості другого фактора можна взагалі відкинути, так як те, що вони увійшли в список найчастіше повторюваних характеристик, вже свідчить про їх важливість для досліджуваних.

Отже, результати кроскультурного аналізу дослідження імпліцитних теорій професійної успішності працівників серед директорів приватних підприємств України та Грузії показали, що, насамперед, уявлення керівників приватного бізнесу в цих країнах про якості, що визначають професійну успішність людини, є багато в чому схожими та умовно діляться на 2 групи: особистісні якості та професійні якості, які в сукупності складають професійну успішність працівника приватної організації.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Дорош І.

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної та практичної психології О.М. Савиченко

Важливу роль у становленні особистості відіграє мотивація учіння, адже без неї неможлива ефективна учбова діяльність та розвиток здатності до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення.

Мотивація формується, змінюється в процесі навчальної діяльності. Учні керуються внутрішніми та зовнішніми мотивами, які безпосередньо або опосередковано залежать від вчителя. Тому перед педагогами сучасних шкіл стоїть важливе завдання постійно знаходити нові шляхи формування позитивної мотивації школярів до здійснення учбової діяльності.

Об'єктом нашого дослідження є чинники розвитку мотивації досягнення в учбовій діяльності. Предмет - взаємозв'язок мотивації досягнення вчителів та учнів.

В основу нашого дослідження покладено припущення про те, що існує зв'язок між компонентами мотивації досягнення вчителів загальноосвітніх шкіл та їх учнями:

- розвитку потребових компонентів мотивації учнів (потреби та очікування) сприяє високий рівень відповідних потреб та типів активності вчителів;
- діяльнісні компоненти мотивації досягнення (активність та підкріплення) розвиваються у зв'язку з розвитком відповідних потреб та типів підкріплення вчителів;
- результативні компоненти мотивації учнів (емоційний стан, проміжні результати діяльності) пов'язані з підкріпленням та емоційним станом вчителів.

Для вивчення мотивації досягнення у психології застосовують опитувальники, проєктивні методики, проводять експериментальні дослідження. Найбільш ефективними в цьому контексті вважається застосування проєктивної техніки ТАТ для вивчення мотивації досягнення, запропонованої Дж.Аткінсоном, Д.Макклелландом, Х.Хекхаузенем. Для нашого дослідження мотиваційної сфери ми застосували систему категорій контент-аналізу, запроповану вище згаданими авторами та модифіковану О.М. Савиченко, яка доводить, що розвитку здібностей сприяють не тільки і не стільки загальні кількісні показники мотивації, скільки її повнота, інтер- та інтраструктурна збалансованість.

На основі проведеного дослідження було виявлено, що у більшості досліджуваних вчителів та учнів представлені всі компоненти мотивації (потреби в досягненні успіху або в уникненні невдачі, пов'язані з ними напрямки інструментальної активності, очікування успіху або невдачі, підтримка або перешкоди з боку інших людей, переважаючий емоційний стан, реальний позитивний або негативний результат), що свідчить про повноту мотивації досягнення.

Про інтерзбалансованість мотивації досягнення свідчить те, що в учасників педагогічного процесу розвинені як мотив досягнення успіху, так і мотив уникнення невдачі.

Встановлено, що у вчителів найчастіше структура мотивації формується на основі позитивного емоційного стану, очікування успіху та реального успіху в діяльності. Найменш вираженими у вчителів є критика та очікування невдачі, хоча в учнів ці категорії представлені досить широко.

Переважаючим мотивом у вчителів є мотив досягнення успіху, який найяскравіше виражений у сферах життя, пов'язаних з хобі, дозвіллям та зі спілкуванням з учнями. Мотив уникнення невдачі пов'язаний зі спілкуванням з колегами та з сімейними стосунками.

У структурі мотивації учнів найбільш розвинені такі компоненти: проміжні успіхи та невдачі, інструментальна активність, спрямована на досягнення, позитивний емоційний стан, похвала. Найменше розвинені потреби в досягненні успіху та в уникненні невдачі та очікування. Переважаючим мотивом в учнів є мотив досягнення успіху, який найбільш продуктивно формується в ситуаціях, пов'язаних з дозвіллям та зі спілкуванням з однолітками. Мотив уникнення невдачі розвивається у спілкування з вчителями та з родиною.

Для вивчення взаємозв'язку між мотивацією досягнення вчителів та учнів ми обчислили коефіцієнт кореляції Спірмена за допомогою програми Statistica 6.0. Виявилось, що структура мотиву досягнення у вчителів та учнів подібна (коефіцієнт кореляції $r = 0,76$, достовірність на рівні 99%). Компоненти мотиву уникнення невдачі вчителів і учнів теж взаємопов'язані, однак цей зв'язок значно слабший. Ми пояснюємо це тим, що окремі мотиви вчителів та учнів розвиваються в різних ситуаціях. Різна структура мотивації досягнення вчителів та учнів може пояснюватися й тим, що наші досліджувані підлітки, а для їхнього віку характерною є орієнтація на думку однолітків, а не вчителів чи батьків.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ СВІТУ ПРЕДСТАВНИКІВ СУЧАСНИХ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР

Єрмілова Д.

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент В.О. Климчук

Перехід сучасного суспільства до відкритості у поглядах, скасування багатьох колишніх ідеологічних обмежень зумовили появу і розвиток в Україні різних течій та субкультур. В нашому дослідженні ми вивчали такі дві популярні у наш час субкультури, як панк-субкультура та готична субкультура. Відмінність між цими субкультурами є не лише на зовнішньому рівні (атрибутика, музичні уподобання), але й на внутрішньому, переважно в різниці між образами світу. Вона вбачається у манері вибудови соціальних контактів, різниці уявлень про навколишній світ, оточуючих людей, видів діяльності. У зв'язку із цим актуальним видається дослідження образу світу представників панк-субкультури та готичної субкультури, з'ясування базових вимірів цього образу та його відмінність від образу світу представників іншої субкультури.

Була висунута гіпотеза, що образ світу представників панк субкультури можна охарактеризувати як «екстравертований», а представників готичної субкультури як «інтровертований». Панки будуть більш орієнтовані на зовнішній світ, розваги, самопрезентацію в ширшому соціальному контексті. Готи, навпаки, будуть орієнтовані на внутрішній світ, усамітненість, мінімальну кількість соціальних контактів. Для перевірки цього нами було використано метод наративного інтерв'ю Ф. Шюце, а для обробки даних використовувався метод багатомірного шкалювання.

На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження, ми змогли отримати спільні та відмінні характеристики в образах світу представників готичної та панк субкультур. Основною спільною рисою є те, що кожна субкультура є виразом протесту суспільству. Представники молодіжних субкультур намагаються привернути на себе увагу у той чи інший спосіб, або навпаки ніби «сховатися» в субкультуру від навколишнього середовища.

Відмінність між образами світу представників сучасних молодіжних субкультур проявляється в тому, що основним мотивом вступу до панк субкультури є усвідомлення її ідеології бажання бути включеним в групу єдинодумців, натомість основним мотивом вступу до готичної субкультури є низка особистих проблем, відчуття самотності, бажання сховатися від світу. Також представники панк субкультури більше ідентифікують себе зі своєю групою, ніж як окрему особистість. Для них є цінним бути включеним в цю групу. Готи навпаки позиціонують себе як особистість та індивідуальність і мало ідентифікують себе з групою. Виділення себе як особистості прослідковується у готів в критеріях «я і вони», в той час, як в панків переважає «свої і чужі»;

Дані щодо образу світу представників сучасних молодіжних субкультур, отримані в результаті виконання бакалаврської роботи, можна буде використовувати в практиці консультацій практичного психолога при роботі з молоддю (оптимізація процесу взаєморозуміння) та їх батьками (пояснення особливостей світоглядної та ціннісної позиції їх дітей).

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ЗДІБНОСТЕЙ ДО ЧИТАННЯ У МОЛОДШИХ ШОЛЯРІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ТРАДИЦІЙНОЮ ТА РОЗВИВАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ НАВЧАННЯ

Ковальчук Я.

студентка 5 курсу
соціально-психологічного

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри Н.О. Никончук

Здібності до читання у молодшому шкільному віці формуються по мірі того, як діти освоюють їх та набувають необхідних умінь. Ці процеси відбуваються переважно в межах провідної учбової діяльності та обумовлені рівнем розвитку рефлексії школярів. Сама рефлексія протягом вікового періоду також зазнає якісних змін. Знання закономірностей динаміки рефлексії здібностей до читання дозволяють оптимізувати навчання грамоті у початковій ланці школи.

Дослідження рефлексії здібностей до читання молодших школярів проводилося за на базі ЗОШ № 8 м. Житомира та НВК №65 м. Житомира. Як головний діагностичний інструмент, було використано «Методику вивчення динаміки здібностей», яка розроблена О.Л. Музикою та адаптована для молодшого шкільного віку І.С. Загурською, Н.О. Никончук.

Участь у дослідженні взяли 8 учнів, які навчаються за традиційною системою навчання та 8 учнів, які навчаються за розвивальною системою навчання.

В результаті порівняльного аналізу відповідей учнів, які навчаються за розвивальною та традиційною системою навчання, виявлено основні зміни у рефлексії здібностей до читання у молодшому шкільному віці на рівні діяльнісного, операційно-когнітивного, референтного та особистісно-ціннісного компонентів здібностей.

Узагальнення результатів дослідження показало, що у розвитку рефлексії умінь молодших школярів простежуються такі тенденції: учні, які навчаються за розвивальною системою, в цілому виділяють більшу кількість умінь, ніж учні, які навчаються за традиційною системою; четвертокласники, які навчаються за розвивальною системою, виділяють більше учбових умінь, ніж четвертокласники, які навчаються за традиційною системою; учні, які навчаються за різними системами і мають високий рівень успішності виокремлюють більше умінь, ніж їх однокласники з низьким рівнем успішності; серед учнів, які навчаються за розвивальною системою, вміння «читати» називають більше досліджуваних, ніж серед учнів, які навчаються за традиційною системою.

У рефлексії складових умінь «читати» молодших школярів простежуються такі тенденції: учні, які навчаються за традиційною системою, виділяють більше складових в умінні «читати», ніж учні, які навчаються за розвивальною системою; досліджувані усіх груп в зазначеному умінні найбільше виокремлюють практичних дій і операцій; у досліджуваних з низьким рівнем успішності у структурі вміння «читати» практичних дій та операцій більше, ніж у дітей з високим рівнем успішності; учні, які навчаються за розвивальною системою, в умінні «читати» виділяють більше стратегій діяльності, ніж учні, які навчаються за традиційною системою.

Поцінування здібностей до читання молодші школярі, які навчаються за розвивальною та традиційною системою, отримують переважно від родичів та друзів. Вчитель та однокласники є референтними особами лише для тих учнів, які мають високий рівень успішності.

У розвитку рефлексії особистісних якостей молодших школярів ми визначили такі тенденції: учні, які навчаються за розвивальною системою, виділяють більше особистісних якостей, ніж учні, які навчаються за традиційною системою; учні, які навчаються за різними системами і мають високий рівень успішності, виокремлюють більше якостей особистості, ніж їх однолітки з низьким рівнем успішності; у відповідях досліджуваних усіх груп домінують позитивні якості особистості; кількість виділених позитивних якостей більша в учнів, які навчаються за розвивальною системою, ніж в учнів, які навчаються за традиційною системою; учні, які навчаються за розвивальною системою вище оцінюють рівень розвитку своїх позитивних і негативних якостей, ніж школярі, які навчаються за традиційною системою.

Дані, які ми отримали в ході виконання дипломної роботи, можуть бути використані для поліпшення навчально-виховного процесу, оновлення спільної роботи школи і сім'ї, яка спрямована на розвиток в учнів рефлексії як особистісної характеристики. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами психологічних факультетів вищих навчальних закладів при читанні лекцій і проведенні практичних занять.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ З ПРОЯВАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Козлова М.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
Н.Ф.Портницька

Вибір професійної діяльності у великій мірі визначає особливості життєвого вибору її внутрішню гармонію та психологічний комфорт особистості. Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті підготовки до життєвого і професійного самовизначення підлітків з відхиленнями в поведінці.

Підлітковий вік розглядається як період активного розвитку самосвідомості та власного світосприйняття (Л.Столяренко), становлення образу «Я» (І.С.Кон). Проблема професійного самовизначення отримала висвітлення у роботах М.Р.Гінзбурга, А.В.Мудрика, які вивчають її у зв'язку з життєвими перспективами особистості і плануванням майбутнього. Основними чинниками професійного вибору підлітків та юнаків, на думку Є.І.Головахи є ціннісні орієнтації та життєві перспективи особистості, Д.І. Фельдштейн вважає, що це соціальне оточення підлітка, формування свого образу «Я» - І.С. Кон, та ін..

Девіантною ми, вслід за З. Фрейдом, А.Адлером та Е. Дюркгеймом, вважаємо поведінку, яка перешкоджає соціалізації, заважає гармонійному становленню й формуванню особистості. Девіантної поведінки можуть виникати як відповідь на неспроможність реалізувати себе як особистість в певному оточуючому середовищі, реалізувати свої здібності та нахили, через що в такій особистості часто зустрічаються відхилення у поведінці.

Дослідження особливостей професійного самовизначення підлітків з ознаками девіантної поведінки проводилося зі старшими підлітками (9-11 класи), у яких протягом останнього року спостерігалися прояви девіантної поведінки (хуліганство, крадіжки,

вживання алкогольних напоїв, паління, неадекватна поведінка на уроках та ін..). Вибір досліджуваних здійснювався за рекомендацією соціального педагога, який давав коротку характеристику на учнів (вказували на зміст, частоту та ймовірні причини девіантної поведінки підлітків.). Вибірка становила 20 осіб (в тому числі 14 хлопців, 6 дівчат). Ми їх розділили на 2 групи: група А – учні, в яких спостерігаються девіантні прояви поведінки досить часто і деякі з них стоять на обліку; група Б – досліджувані, в яких відхилення у поведінці зустрічалися досить рідко, або ж один раз і випадково.

Відповідно до завдань дослідження, учням потрібно було написати твір-роздум «Моя майбутня професія». Додатково використано асоціативний експеримент з метою виокремити якості, необхідні, на думку досліджуваних, для оволодіння обраною професією і якості, вже наявні (стимулами для асоціювання були «якості, необхідні для обраної професії»). Реалістичність прогнозів вибору професії визначалася на основі зіставлення асоціативних рядів наявних у підлітка якостей тими, які він вважає необхідними для оволодіння професією.

Досліджувані групи А, обирають такі професії, як водій, столяр, механік, хірург. 60% досліджуваних вказують на наявні здібності, інтереси та реальні дії щодо оволодіння обраною професією («маю хист до цієї професії», «вивчаю біологію, анатомію людини», «зараз добре граю за місцеву футбольну команду»). Решта досліджуваних зазначає професію, та декілька мотивів, але не вказують на зв'язок здібностей зі своїм вибором («мрія дитинства», «по слідах батька», « висока заробітна плата» та ін..). 70% досліджуваних більш реалістично обирають професію, оскільки їх виокремлені якості, багато співпадають, вони прислуховуються до думки рідних щодо вибору професії. У 80% випадків батьки, позитивно ставляться до обраної професії своїх дітей, пишуться і підтримують їх у виборі. Однак, програма здобуття професії в більшості не розроблена, це зумовлено тим, що підлітки не усвідомлюють важливість професійного вибору і на даний момент професійний вибір не є головною метою їх життя (оскільки переважна більшість досліджуваних учні 9-10 класів)

Підлітки з групи Б, скеровують свій вибір на такі професії: столяр, інспектор ГАІ, лікар, офіціант, вчитель початкових класів, медсестра, авто-механік, футболіст, інженер, авто-слюсар, юрист. Вони аргументують свій вибір детально описуючи мотиви («привчати людей до порядку», зацікавленість різьбою, допомагати хворим, подобається вчити маленьких дітей). Учасники групи Б свої професії обирають відповідно до реальних можливостей, але дехто з них вже замислюється, де буде навчатися, називаючи декілька можливих варіантів. Однак програма дій відсутня, лише 30% досліджуваних вказують на реальні дії, що допоможуть їм в майбутньому в обраній професії (займається різьбою, вивчаю історію, правознавство, мову).

20% усіх досліджуваних вказують про 2 професії, називаючи переваги для кожної з них, це свідчить про неготовність підлітків зробити остаточний професійний вибір.

За результатами асоціативного експерименту, виокремлені асоціації об'єднано в такі групи: вольові якості, інтелектуальні, ставлення до інших та до справи, вміння – талант, досвід, спеціальні професійні вміння та зовнішність.

У результаті факторного аналізу виділилися 2 фактори, з першим найтісніше пов'язані, практичні навички тобто складають його основу такі групи асоціацій як: Досвід, Вміння-Талант та Ставлення до справи. Другий фактор складають лідерство, вольові та інтелектуальні якості, що можна об'єднати в особистісні характеристики (рис 1).

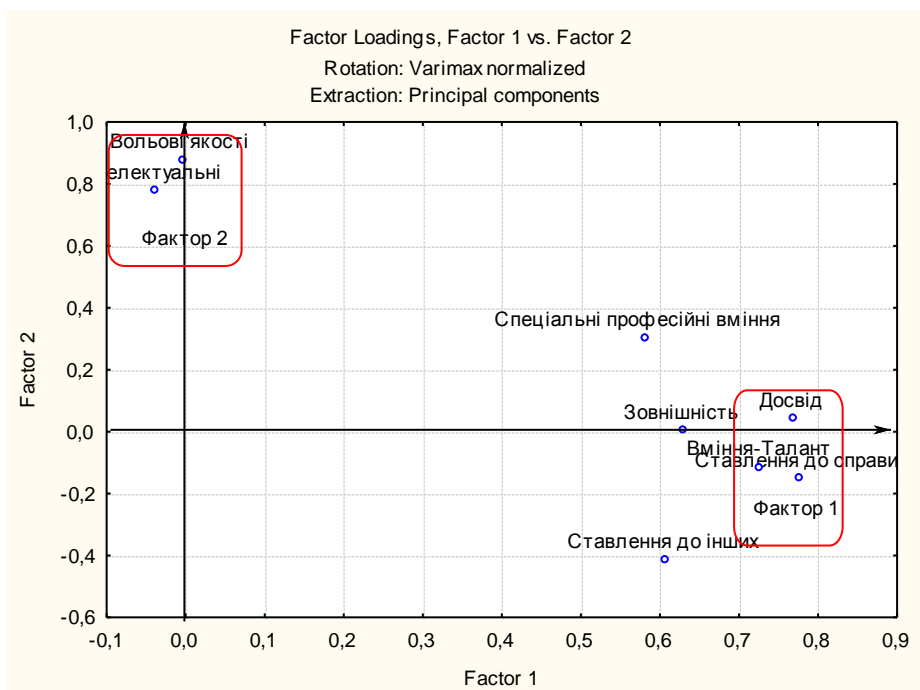

Рис. 1. Факторне поле відображення образу професії у свідомості підлітків з проявами девіантної поведінки

Отже, за результатами дослідження було виявлено, що підлітки з проявами девіантної поведінки, замислюються над своїм майбутнім життям, роздумують над професійним вибором і співставляючи свої здібності та нахили з реальними можливостями обирають навчальний заклад, де прагнуть здобути обрану спеціальність. В ході аналізу отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики, можна зробити наступні висновки: що при професійному самовизначенні підлітки розмежовують, що їм потрібно при виборі майбутньої професійної діяльності, а саме для них важливими виступають знання, які вони отримують в ході навчання, вміння та талановитість, власне ставлення до обраної професії, також вагомим компонентом виступають особистісні характеристики, такі як: працьовитість, відповідальність, наполегливість, цілеспрямованість, впевненість у собі, стриманість, рішучість та рівень інтелекту. Менш значимими виступають такі кластери як: ставлення до інших, спеціальні професійні вміння та зовнішність.

ВПЛИВ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ОЦІНЮВАННЯ НА РОЗВИТОК САМООЦІНКИ ПРИ ПЕРЕХОДІ З МОЛОДШИХ ДО СЕРЕДНІХ КЛАСІВ

Козловець Ю.

студентка 5 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент І.С. Загурська

Самооцінка є важливою складовою структури особистості, яка відіграє важливу роль у регуляції людиною своєї поведінки та діяльності. Активний розвиток самооцінки починається ще в молодшому шкільному віці та залежить від впливу багатьох факторів, найважливішим з яких є зовнішнє оцінювання.

Проблемою самооцінки у вітчизняній психології займалися Л.С. Виготський, І.І. Чеснокова, М.І. Лісіна. В основному самооцінка розглядається як єдність раціонального й емоційного компонентів.

Дослідження проводилося протягом 2010-2011 років у ЗОШ №4 м. Житомира. Загальна вибірка включала 24 особи – учнів четвертих та п'ятих класів.

Методи та організація дослідження включали аналіз та узагальнення наукових літературних джерел, спостереження; психолого-педагогічний експеримент, методика психосемантичного дослідження і розвитку самооцінки творчих здібностей в учбовій діяльності (Загурська І.С., 2005; 2010).

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1 Аналіз результатів психосемантичного дослідження показав, що досліджувані четвертого та п'ятого класу в основному виділяють до 10 конструктів, на основі яких утворені семантичні простори самооцінки. Учні п'ятого класу, порівняно з досліджуваними четвертого класу, виділяли більше конструктів діяльнісного змісту, що можна пояснити ситуацією соціальної адаптації та пов'язаною з нею необхідністю пошуку нових сфер отримання визнання та схвалення. Спільним для досліджуваних обох вікових груп є також об'єднання цих конструктів в 1-2 фактори. Один з факторів утворювався конструктами, які описували особистісні якості («чесність», «ввічливість»), а другий – конструктами діяльнісного змісту («складати казки», «писати вірші», «вміти фантазувати»). Виявилось, що змістове наповнення діяльнісних конструктів творчими характеристиками пов'язане з увлеченням учнів про те, що творчість допомагає досягнути успіху та отримати соціальне визнання в учбовій діяльності.

2 Включення досліджуваних у ситуацію диференційованого оцінювання показало такі тенденції: зростання загальної кількості конструктів та групування їх у більшу кількість факторів. Так, семантичні простори самооцінки після формувального експерименту в більшості випадків були утворені двома-трьома факторами (на противагу одному-двома факторам до включення учнів в ситуацію диференційованого оцінювання). Кількісно зросли конструкти діяльнісного змісту, які характеризують творчу діяльність.

3 Позитивних змін зазнали також семантичні та кореляційні зв'язки між конструктами. Так, конструкт «страх школи» до експерименту мав тісний причиново-наслідковий із конструктами «виставляти оцінки», «аналізувати роботу». Страх школи є наслідком тривожності у ситуації зовнішнього оцінювання та виступає основною перешкодою розвитку диференційованої самооцінки. Після включення у ситуацію диференційованого оцінювання цей конструкт не зник, але він вже згадувався у контексті творчих здібностей, які знижували інтенсивність страху. Такі результати свідчать про важливість диференційованого оцінювання для розвитку диференційованої самооцінки, вміння виділяти критерії самооцінювання та підвищення рівня усвідомлення можливостей розвитку власних здібностей, що полегшує процес адаптації до умов навчання в середніх класах.

4 Труднощі у розвитку самооцінки зумовлюються відсутністю диференційованого оцінювання, як умови розвитку самооцінки та нерозумінням критеріїв зовнішнього оцінювання з боку вчителя. Ілюстрацією кризових моментів є семантичні простори самооцінки, утворені одним фактором, який наповнений конструктами морального змісту, що виконують компенсаторну функцію по відношенню до відсутніх конструктів

діяльнісного змісту. Так, особистісна якість «скромність» часто називається з метою пояснення відсутності успіху у тому чи іншому виді діяльності.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми впливу диференційованого оцінювання на розвиток самооцінки при переході з молодших до середніх класів. Перспективи дослідження вбачаються у подальшому ґрунтовному аналізі особливостей розвитку диференційованої самооцінки учнів п'ятого класу.

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЮВАННЯ У ГРУПІ ПІДЛІТКІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ХАРАКТЕРУ ЇХ КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ

Козюк К.

студентка 2 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:

старший викладач кафедри соціальної та практичної
психології
Л.М. Фальковська

Вибір теми був зумовлений низкою важливих обставин. Перш за все, інтимно-особистісне спілкування постає провідною діяльністю у цьому віці, відбувається становлення особистості, закладаються основи моралі, формується ставлення до себе, до оточуючих. Провідним новоутворенням цього віку є почуття дорослості, що виявляється у потребі бути самостійним та незалежним, прагненням до самовираження та самоствердження.

Проблеми спілкування підлітків неодноразово ставали об'єктом дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних психологів, таких як Д.Б. Ельконін, В.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, А.В. Петровський та інших..

В соціально-психологічній літературі, описуючи підлітковий вік, вдаються до вживання таких категорій як взаємини, стосунки, які вказують на особливості дистанціювання у їх спілкуванні. Складна система взаємин, суб'єктом і об'єктом яких постає сучасний підліток, рефлектується ним як певний вид спілкування, що визначається значимістю, глибиною, довірою і регламентує дистанцію від максимальної (холодної, відстороненої, формальної, культурної) до мінімальної (емоційно теплої, дружньої).

Матеріал, напрацьований багатьма поколіннями дослідників та науковців потребує переосмислення та уточнення щодо специфіки спілкування сучасних підлітків, що зумовило актуальність та вибір даної теми.

Об'єктом нашого дослідження є спілкування та комунікативна активність підлітка, а **предметом** - особливості дистанціювання у спілкуванні підлітків залежно від характеру їх комунікативної активності.

Гіпотеза дослідження: Підлітки, що мають високі показники комунікативної активності будуть віддавати перевагу мінімальній дистанції у спілкуванні з переважною більшістю учнів класу, а підлітки з низькими показниками комунікабельності утримуватимуть мінімальну дистанцію з одним-двома однокласниками та будуть максимально дистанціюватися від решти однокласників.

Спілкування передбачає характер взаємин, який припускає перетинання (дотичність) міжособистісних просторів людей. У підлітковому віці дистанція починає

перебудовуватись. Підліток сприймає однолітків не просто формально, а вперше він починає розглядати їх як цілісних особистостей.

Головною метою дослідження була не стільки констатація факту дистанції у спілкування, скільки спроба актуалізувати її, спробувати підштовхнути дітей до рефлексії, для визначення характеру спілкування у класі.

Для підліткового віку характерний розвиток почуття справжньої дружби, потреби у спілкуванні. Підліток хоче мати близького, вірного друга і часто змінює друзів, він намагається знайти у другові схожість, взаєморозуміння і прийняття своїх власних переживань і установок. Для підлітка важливим є те, щоб друг міг вислухати і поспівчувати, допомогти у скрутну хвилину. Інтерес до ровесника як до цілісної особистості дає право вибору довіри, що виявляється у дозволений дистанції у спілкуванні.

Детальний аналіз застосованого в емпіричній частині дослідження діагностичної процедури В.І.Абраменка, М.В.Левченка та контент-аналізу змістових характеристик дружби, дали можливість охопити та вивчити:

- особливості спілкування школярів у класному колективі та їх комунікабельності як характерологічної риси особистості;
- зазначити міру згуртованості та характер популярності школярів у класі;
- виявили змістові характеристики бачення підлітками ідеального друга, дружби, спільних захоплень, організації дозвілля, смаків, інтересів, цінних рис в людині тощо.

Дослідження дало можливість виявити специфіку взаємодії учнів у класі: коефіцієнт згуртованості групи (0,65) вказує на недостатній рівень; умовно виокремлено чотири підгрупи дітей за типовими показниками об'єктивного, суб'єктивного та середнього у групі показника комунікабельності.

Система дружніх взаємин (мінімальна дистанція у спілкуванні) являє собою ланцюжок з невеликими розгалуженнями, що є характерним для даного віку. Було виявлено три види груп: одна різностатєва група та 2 одностатєві, з яких одна діада, а друга з щільним переплетення взаємних виборів.

Характер дистанційних схем у взаєминах учнів класу, аналіз величини дистанції, до якої є схильним той чи інший підліток у групі, дав підстави стверджувати, що наше припущення цілком підтвердилось, окрім цього, нам вдалось підштовхнути дітей до рефлексії, актуалізувати критерії вибору друга та виявити особливості дистанціювання у спілкуванні підлітків.

РОЗВИТОК СПОРТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПРИ ПЕРЕХОДІ ВІД ДОШКІЛЬНОГО ДО МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кононенко В.
студентка 5 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
соціальної та практичної психології О.М. Савиченко

Дошкільний вік є етапом, коли розвиток особистості та її здібностей значною мірою визначається особливостями взаємодії дитини з найближчим соціальним оточенням.

При переході до шкільного навчання більшої ваги набуває освоєння дитиною розумових дій та операцій, орієнтація на правильне виконання діяльності, зокрема навчальної. Водночас, початковий етап оволодіння спортивною діяльністю, навіть у молодшому шкільному віці, відзначається орієнтацією на оцінку референтних осіб. Таким чином, одночасне оволодіння дитиною навчальною та спортивною діяльністю при переході від дошкільного до молодшого шкільного віку може викликати певні труднощі у розвитку різних видів здібностей.

Об'єктом нашого дослідження є розвиток спортивних здібностей. Предмет – рефлексія спортивних здібностей при переході від дошкільного до молодшого шкільного віку.

В основу дослідження покладено припущення про те, що розвиток здібностей дошкільників відбувається у зв'язку з ігровими типами завдань, а молодших школярів – з засвоєнням розумових дій та операцій. Діти, які почали займатися спортом до вступу до школи, мають розвинену рефлексію розвитку спортивних здібностей. Першокласники, які почали одночасно навчатися у школі та відвідувати спортивну секцію, мають змішану та недостатньо розвинену рефлексію розвитку здібностей.

Загальні напрямки вікового розвитку здібностей у своїх роботах визначив О.Л. Музика: для дошкільного віку – це розвиток здібностей у сюжетно-рольовій грі та продуктивно-творчій діяльності, а для молодшого шкільного - оволодіння узагальненими способами розумових дій. У роботах О.Л.Савиченко описано три рівні ціннісно-мотиваційної регуляції, на яких відбувається розвиток спортивних здібностей, та відповідні їм компоненти здібностей. Однак, запропонована авторкою модель стосується юнацького віку. Роботи Н.Ф. Портницької дозволяють розширити уявлення про розвиток здібностей в дошкільному віці, а у дослідженні Н.О. Никончук виокремлено рівні розвитку суб'єктності молодших школярів. Ми припустили, що загальні закономірності вікового розвитку здібностей дошкільників та молодших школярів набудатимуть особливого змісту в залежності від переважаючого компонента спортивних здібностей та досвіду оволодіння обома видами діяльності.

На рівні соціальної регуляції розвиваються референтний та прогностичний компоненти здібностей, що відповідає початковим етапам розвитку здібностей. Першокласники, які почали займатися у спортивній секції з 6-7 років (одночасно зі вступом до школи), намагаються задовольнити потребу у схваленні у двох групах однолітків (школярів та спортсменів), демонструють недиференційовані способи отримання схвалення. Особливостями розвитку прогностичного компонента здібностей є невизначеність очікувань щодо спортивної діяльності, процесуальні характеристики очікувань у навчальній діяльності. Першокласники, які займалися у спортивній секції з 4-5 років, також намагаються задовольнити соціальні потреби в обох групах однолітків, однак переважаючою є потреба у визнанні, яка значною мірою задовольняється засобами спортивної діяльності. Такі першокласники демонструють очікування успішного оволодіння як спортивною, так і навчальною діяльністю (у спортивній вже є певні успіхи, а впевненість у навчанні формується в результаті перенесення позитивного досвіду).

Процесуальна регуляція діяльності виникає на основі операційно-когнітивного та результативного компонентів. У першокласників, що почали займатися спортом у 6-7 років, ці компоненти формуються на основі наслідування тренера та інших спортсменів, тоді як у їх однолітків, що займаються у спортивній секції з 4-5 років, вирішення задач

більшою мірою зумовлені логікою діяльності. У першій групі досліджуваних діагностується хаотична рефлексія окремих рухових умінь у спортивній діяльності та мислительних – у навчальній; спостерігається відсутність усвідомлення необхідності розвитку мислительних дій та операцій в обох сферах; відсутня орієнтація на високий результат діяльності. Друга група досліджуваних орієнтована на розвиток мислительних дій та операцій, які необхідні і в навчанні, і в спорті (орієнтація на суто рухові навички в «ранніх» видах спорту до цього моменту вже закінчується). У цих першокласників вже спостерігається ситуаційна орієнтація на результат.

Незважаючи на те, що суб'єктна регуляція не є ознакою ні дошкільного, ні молодшого шкільного віку, окремі ознаки розвивального та особистісно-ціннісного компонентів діагностуються у обох груп досліджуваних. У першокласників, які почали займатися у спортивній секції з 6-7 років відсутнє усвідомлення власної ролі у розвитку спортивних здібностей (пасивна роль у розвитку здібностей), хоча старанність виступає основним критерієм самооцінки. Такі діти не усвідомлюють особистісних якостей, які переносяться зі спорту в інші види діяльності; хоча спостерігається ситуативне усвідомлення особистісних якостей, декларованих сімейними цінностями. Першокласники, які займалися у спортивній секції з 4-5 років, демонструють ситуаційну мобілізацію зусиль, усвідомлення власної ролі у досягненні успіху, хоча має місце й викривлена рефлексія ролі власної активності в ситуаціях невдачі. Вони частково усвідомлюють особистісні якості, що розвинулися у спорті та можуть бути використані в навчанні. В обох групах досліджуваних важливою є роль соціальних чинників особистісного розвитку.

Таким чином, оволодіння одночасно двома новими видами діяльності (спортивною та навчальною) викликає певні труднощі у рефлексії здібностей та у їх розвитку. Більш продуктивною є рефлексія здібностей у першокласників, які займаються у спортивній секції з 4-5 років, маючи можливість розмежувати у часі труднощі, пов'язані з початковими етапами розвитку здібностей.

РОЗРОБКА ТА АПРОБАЦІЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ З ПИТАННЯ СПРИЯННЯ РОЗВИТКОВІ ЗГУРТОВАНІСТІ УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ

Корзун К.
студентка 2 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри соціальної та
практичної психології
І.А. Гречуха

Згуртованість є найважливішою характеристикою групи, яка обумовлює загальний настрій групи, взаємодію у колективі та ефективність спільної діяльності. Проблема згуртованості колективу є актуальною і багато хто з вітчизняних та зарубіжних психологів та педагогів займалися дослідженням цього феномену. О.І. Донцов розглядав згуртованість як «предметно-орієнтаційна єдність». А.С. Макаренко описав закономірності розвитку та функції колективу. Я. Морено розробив один із основних методів дослідження рівня згуртованості – «метод соціометрії». А.В. Петровський – автор стратометричної концепції групової згуртованості. Т. Ньюком ввів поняття «згода» – єдність поглядів та цінностей членів групи, для позначення феномену згуртованості.

Метою нашого дослідження є розробити та апробувати соціально-психологічний тренінг як метод підвищення рівня згуртованості учнівського колективу.

Дослідницька програма передбачає виконання ряд завдань: 1) сформувані контрольну та експериментальну групи та провести 1 зріз дослідження згуртованості учнівського колективу за допомогою техніки психомалюнку (досліджуваним пропонувалося намалювати малюнок на тему: «Наш клас»); 2) здійснити експериментальний вплив, тобто провести соціально-психологічний тренінг з питання сприяння розвитку згуртованості; 3) провести другий зріз дослідження; 4) порівняти результати першого і другого зрізу дослідження, з метою вивчення ефективності програми соціально-психологічного тренінгу. Кількісний та якісний аналіз отриманих результатів здійснювався з використанням методів статистичної обробки результатів: U-критерій Манна-Уїтні та критерій знаків (G). Кількісна обробка результатів здійснювалася на основі показника кількості позитивних виборів досліджуваних, враховувалась кількість людей, яких він зобразив поряд з собою на малюнку. У результаті порівняння отриманих показників ми з'ясували, що показник кількості позитивних виборів збільшився (у 3,2 рази) після проведення тренінгового заняття. Змінився також і характер малюнків досліджуваних: результати першого зрізу дослідження свідчили про низьку внутрішньогрупову взаємодію (на малюнку було зображено не більше шести людей з усієї групи, багато мікрогруп та переважно всі учні на малюнку займаються навчальною діяльністю). Після здійснення експериментального впливу характер малюнків був іншим: на малюнку було відображено більшу кількість людей, які займались, переважно, ігровою діяльністю, трималися за руки та зображувалися у колі.

Таким чином у ході проведеного дослідження було встановлено, що відмінності між результатами до і після дослідження не є випадковими, а розроблену програму соціально-психологічного тренінгу з питання сприяння розвитку згуртованості можна вважати ефективною.

ДИНАМІКА САМООЦІНКИ УЧБОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПРИ ПЕРЕХОДІ З МОЛОДШИХ ДО СЕРЕДНІХ КЛАСІВ

Криворучко О.

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент І.С. Загурська

Адекватна самооцінка забезпечує успішність учбової діяльності, в яку включена дитина протягом тривалого періоду навчання в школі. Вона формується на основі порівняння себе з іншими, відповідності очікуванням дорослих, оцінки своєї діяльності та успішності, а також у процесі взаємодії з іншими дітьми. Самооцінка в молодшому шкільному віці тісно пов'язана з розвитком здібностей, насамперед учбових та творчих.

Дослідження у вітчизняній психології були спрямовані на вивчення самооцінки як дихотомічного відношення до себе на основі аналізу результатів діяльності (І.С. Кон, Д.А.Леонтьєв), як цілісної емоційно-когнітивно-ціннісної структури (В.Ф.Сафін), як результат співвідношення Я-ідеального та Я-реального (А.В.Петровський, В.М.Раєва, М.Г.Ярошевський), як емоційна реакція на знання про себе (С.Р.Пантїлеєв, В.В.Столін),

як ставлення до себе, сформоване в процесі діяльності та спілкування (Т.Ю.Андрущенко, Л.І.Божович, Л.В.Долинська, А.В.Захарова), як ставлення до себе на основі оцінок шкільної успішності (Н.Е.Анкудінова, Г.І.Ліпкіна).

Дослідження проводилося впродовж 2010-2011 навчальних років у Житомирській загальноосвітній школі №14. Загальна вибірка склала 20 осіб – учнів 4 та 5 класів.

Методи дослідження включали опрацювання наукових джерел, бесіду; для отримання емпіричних даних було використано методіку вивчення динаміки здібностей (МВДЗ) О.Л.Музики та її адаптовані варіанти для роботи з дітьми дошкільного віку та молодшими школярами (І.С. Загурська, Н.О. Никончук, Н.Ф. Портницька).

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз результатів дослідження показав, що учні четвертого класу до виділених актуальних умінь найчастіше відносять учбові вміння та здібності («вирішувати задачі», «складати речення на англійській мові»), побутові вміння («пришивати гудзики», «готувати сніданок») та вміння, пов'язані з різними позанавчальними захопленнями («кататися на роликах», «грати в футбол»). Виявлено, що рівень значимості виділених умінь та здібностей зумовлюється їхнім соціальним поціновуванням та визнанням оточуючими. Характерним є вищий рівень значимості виділених учбових здібностей порівняно із рівнем їх самооцінки, що свідчить про усвідомлення можливостей розвитку власних здібностей.

Аналіз рефлексії здібностей учнів п'ятого класу показав, що серед актуальних вмінь переважають вміння, які не пов'язані з учбовою діяльністю («плавати», «грати на фортепіано»), що можна пояснити бажанням отримати визнання та схвалення серед ровесників, а також незадоволеною потребою у визнанні з боку вчителів. Характерною є поява суб'єктивно значимих творчих здібностей. Виявлено, що рівень значимості виділених умінь та здібностей залежить від рівня ціннісної підтримки та позитивного зовнішнього оцінювання оточуючими.

2. З'ясовано, що до перспективних умінь та здібностей досліджувані відносять ті, які забезпечують соціальне визнання та схвалення. Детальність виділених дій та операцій виявилася залежною від усвідомлення учнями рівня розвитку вмінь та здібностей. Оскільки рефлексія окремих дій та операцій є недостатньо сформованою, учням важко розподіляти за рівнем значимості в межах одного вміння різні операційні компоненти, тому вони схильні надавати їм високого рівня важливості.

3. Аналіз перспективних умінь та здібностей досліджуваних дозволив виявити тенденцію до виділення тих вмінь, які є реальними для досягнення у навчальній сфері («легко запам'ятовувати історію», «обраховувати масштаби по карті»). Виявлено, що задоволеність потреби у схваленні та визнанні дає можливість учням розширити коло бажаних вмінь та здібностей («бути письменником», «бути гравцем збірної з футболу»). Більшість з них відображають усвідомлення учнями змін в навчальній діяльності, оскільки вони мають творчий, більш конкретний та усвідомлений характер завдяки рефлексуванню операційного зв'язку між набутими та бажаними вміннями.

4. Серед виділених особистісних якостей учнів четвертого класу переважають ті, які мають безпосереднє відношення до розвитку та формування вмінь, а отже є засобом досягнення визнання та схвалення. Незмінну роль для розвитку самооцінки учбових здібностей відіграє здатність до рефлексування особистісних якостей інших людей, що не притаманні досліджуваним, однак здатні забезпечувати успішність діяльності.

П'ятикласники виділяють особистісні якості, які виступають засобами отримання визнання поза навчальною діяльністю («почуття гумору», «жвавість») в процесі спілкуванні з оточуючими, які поцінують вміння та здібностей досліджуваних. Важливим для самооцінки учбових здібностей стає рефлексування учнями розвитку творчих здібностей та особистісних якостей, що відображають зміни в навчальній діяльності («уява», «оригінальність», «розум», «винахідливість»).

5. Важливими параметрами самооцінки учбових здібностей досліджуваних усіх вікових груп є такі: визнання з боку референтних осіб, широкий діапазон оволодіння вміннями, диференційованість оцінки власних вмінь та здібностей. Рівень самооцінки найважливіших умінь та здібностей за 12-ти бальною шкалою приблизно на 2 бали нижчий, ніж рівень самооцінки менш важливих вмінь, що вказує на усвідомлення досліджуваними перспектив їх подальшого розвитку. Виявлено, що від четвертого до п'ятого класу зменшується середній показник самооцінки актуальних (від 10 до 9,3 балів) і перспективних (від 9 до 7,8 балів) учбових здібностей. Це свідчить про те, що усвідомлення та рефлексія можливостей розвитку власних здібностей визначає диференційовану структуру самооцінки найважливіших учбових здібностей.

Перспективи дослідження динаміки самооцінки учбових здібностей вбачаються в подальшому ґрунтовному аналізі залежності розвитку самооцінки учнів четвертого та п'ятого класу від рівня усвідомлення можливостей розвитку власних здібностей.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ ВИПУСКНОГО КУРСУ, ЯКІ НЕ ПЛАНУЮТЬ ТА ПЛАНУЮТЬ ПРАЦЮВАТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ

Куванцова М.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

асистент кафедри соціальної та практичної психології
В.В.Кириченко

Важливого значення у професійному становленні особистості, її професійному розвитку, самореалізації посідає ціннісний розвиток. Цінності як смислові утворення свідомості найвищого рівня, регулюють діяльність та поведінку особистості, є її внутрішніми ресурсами у реконструкції світу та вираженні оціночного ставлення до нього. Тому спираючись на суб'єктно-ціннісний підхід О.Л. Музики ми вважаємо, що ціннісний розвиток студентів як суб'єктів професійної діяльності, полягає в розвитку їх ціннісної свідомості, яка пов'язана з минулим досвідом людини та відображає їх життєві цілі і професійні плани. Проблема ціннісної регуляції діяльності розглядається в роботах І.О. Курапової, Д.О. Леонтьєва, О.Л. Музики.

Професійне самовизначення не завершуються зробленим професійним вибором особистості, воно триває на всіх етапах професійного становлення, про що стверджують ряд вітчизняних психологів Е.О. Клімов, Т.В. Кудрявцев, А.К. Маркова, М.С. Пряжников. З вище сказаного можна зробити висновок, що професійні наміри студентів, які є свідомими спонуканими до оволодіння певним видом діяльності, можуть змінюватись в процесі навчальної діяльності. Це може бути спричинено появою нових цінностей, які формуються під впливом соціального середовища, в якому мають намір адаптуватися

студенти. У нашій роботі ми зробили спробу визначити особливості ціннісного розвитку студентів випускного курсу залежно від їх професійних намірів. Для дослідження даної проблеми було використано розроблена нами анкета професійних намірів студентів випускних курсів (визначення студентів, які не планують та планують працювати за спеціальністю) та МВЦС О.Л. Музики (дослідження особливостей ціннісного розвитку студентів).

За результатами анкетного опитування, участь в якому брало 45 осіб соціально-психологічного факультету спеціальності «Психологія», було встановлено, що 26 студентів – планують працювати за спеціальністю, 12 – не планують працювати. Більшість студентів, які планують працювати за спеціальністю мотивують свої наміри професійними інтересами, без чітко обґрунтування та уявлення про майбутні професійні плани (43,18 %). Студенти, які не планують працювати за спеціальністю пояснюють свої наміри наявністю матеріальних причин, таких як низька заробітна плата (30 %). Важливим є ще той факт, що при опитуванні, студенти, які не планують працювати за спеціальністю зазначали, що будуть використовувати отримані психологічні знання для саморозвитку, в інших сферах, а також зазначали про наявність другої спеціальності. Можна зробити висновок, що у студентів, які не планують працювати за спеціальністю «Психологія» високий рівень рефлексії професійних намірів у порівнянні зі студентами, які планують працювати за спеціальністю.

Результати ідеографічного дослідження за МВЦС, в якому брало участь 8 осіб із яких 4 студенти, які планують працювати за спеціальністю і 4 студенти, які не планують працювати за спеціальністю (вибірка рандомізована), дали змогу виявити наступні цікаві дані. Результати нашого дослідження можна проілюструвати на основі аналізу факторної моделі ціннісної свідомості двох досліджуваних (досліджуваного А, який не планує працювати за спеціальністю та досліджуваного В, який планує працювати за спеціальністю) (рис.1. та рис.2.).

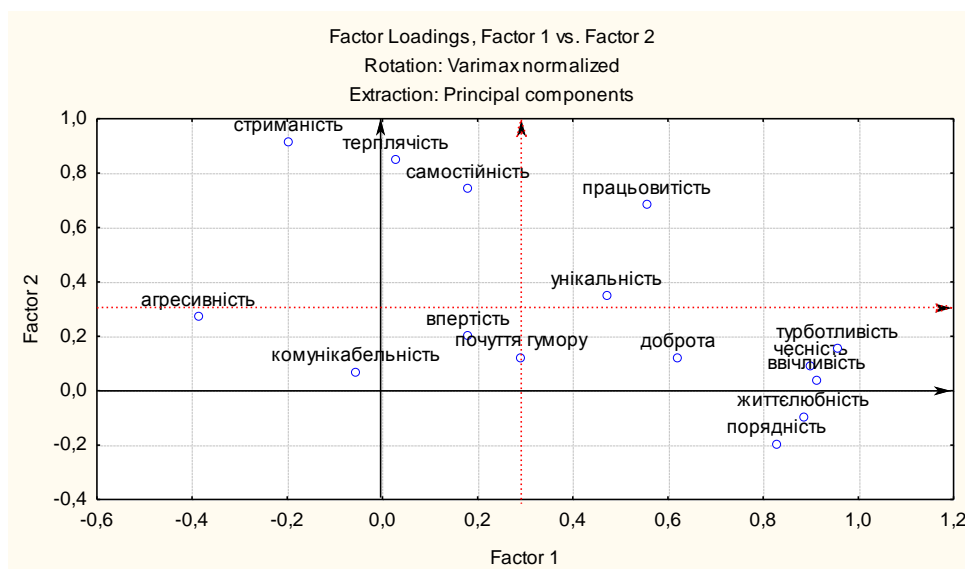

Рис.1. Факторно-семантичне поле досліджуваного А, який не планує працювати за спеціальністю

У результаті обробки оціночної решітки досліджуваного А було виділено чотири фактора, що пояснюють 88,1 % загальної дисперсії. До першого увійшли такі ціннісні конструкти: «чесність» (0,90), «життєлюбність» (0,88), «турботливість» (0,95),

«порядність» (0,82) і «ввічливість» (0,91). До другого фактору увійшли: «терплячість» (0,84), «стриманість» (0,91) і «самостійність» (0,74). До третього фактору: «агресивність» (-0,84) і протилежній цій якості «почуття гумору» (0,93), «комунікабельність» (0,95). До четвертого фактору увійшов лише один конструкт «впертість» (0,87). На факторному полі досліджуваного можна спостерігати виділену групу діяльнісних цінностей: «турботливість», «чесність», «доброта», «життєлюбність», «порядність», «ввічливість». Наявні у досліджуваного моральнісні цінності такі як «стриманість», «терплячість» і «самостійність». До суб'єктивних цінностей увійшли такі конструкти як «працьовитість» та «унікальність». Виділені ціннісні конструкти дали змогу віднести їх до загальних якостей, досліджуваним не виділено конкретних професійних умінь та професійних якостей. Визначеними якостями досліджуваний може керуватися в будь-якій життєвій ситуації, не обов'язково в професійній сфері (наприклад, в громадській сфері).

При обробці оціночної решітки досліджуваного В було виділено чотири фактори. До першого фактору увійшли такі ціннісні конструкти: «комунікативність» (0,95), «вміння планувати роботу» (0,73), «креативність» (0,94), «адаптованість» (0,94). До другого фактору: «вміння рефлексувати» (0,90), «вміння аналізувати» (0,82), «вміння досліджувати психологічні явища» (0,91). До третього фактору увійшли: «зібраність» (0,91), «емоційна стійкість» (0,94). До четвертого фактору увійшли: «емпатійність» (0,82) і «компетентність» (0,82). У досліджуваного виявили моральнісні цінності такі як «вміння досліджувати психологічні явища», «вміння рефлексувати», «вміння аналізувати», «толерантність». А також ряд діяльнісних цінностей: «комунікативність», «адаптованість», «креативність» та «уважність». Виділені ціннісні конструкти ми віднесли до конкретної сфери професійної діяльності, адже наявність виділених досліджуваним якостей і вмінь є важливими у роботі психолога. Досліджуваним було виділено також суб'єктивні цінності: «вміння планувати роботу» і «організованість». Тому ми припустили, що досліджуваний є досить цілеспрямованою, креативною і самоорганізованою особистістю. Ціннісно-смісловне поле досліджуваного знаходиться на досить високому рівні розвитку.

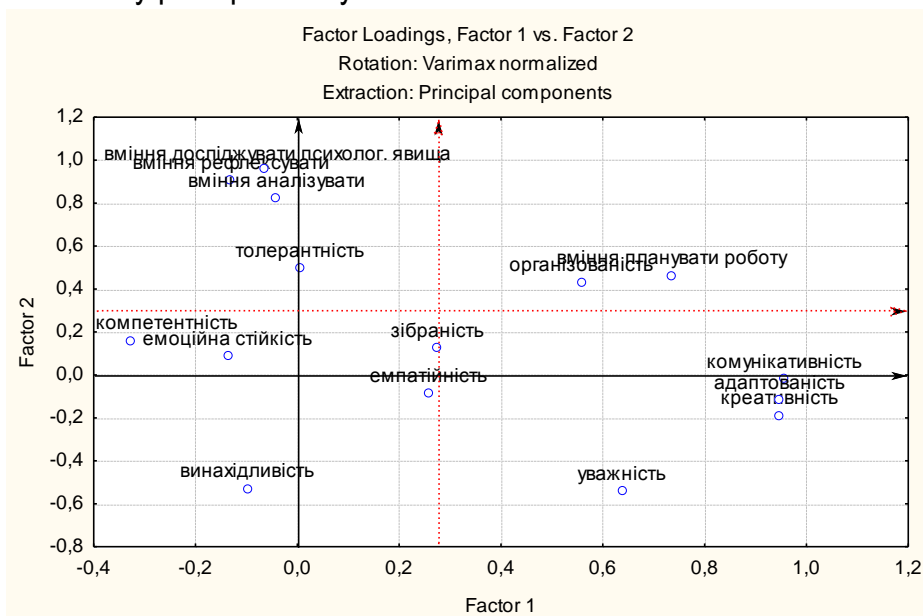

Рис.2. Факторно-семантичне поле досліджуваного В, який планує працювати за спеціальністю

За результатами МВЦС було виявлено, що цінності виділені досліджуваними, які не планують працювати за спеціальністю відносяться до більш загальних якостей, а ніж до конкретної сфери професійної діяльності. Ціннісний розвиток студентів-психологів, які планують працювати за спеціальністю також характеризуються не повною сформованістю цінностей професійного середовища, студентами не виділено конкретних професійних умінь.

Список літератури

1. Климов Е.А. Психология профессионала. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 400 с.
2. Кудрявцев Т.В., Шегурова В.Ю. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения // Вопросы психологии. 1983. № 2. - С.53-59.
3. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности Вестник. МГУ. Сер. 14, Психология. – 1996. – N 4. – С. 35-44.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма. – М.: МГФ «Знание», 1996. – 308 с.
5. Музика О.Л. Суб'єктно-ціннісний аналіз особистісного росту / Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – №6 (30). – Ч.І. – С. 137-143.
6. Музика О.Л. Ціннісна регуляція суб'єктної активності особистості / Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д.Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип. 26, в 4-х томах, т. 3. – С.168-173.
7. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.

РОЗРОБКА ТА АПРОБАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ З ПРОБЛЕМ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ

Лаврова К.

студентки 2 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри соціальної та
практичної психології

І.А. Гречуха

Сьогодні, вступаючи до вищого навчального закладу студенти-першокурсники зустрічаються з рядом проблем. Одна з них пов'язана з соціально-психологічною адаптацією до навчання. Причиною виникнення проблеми може слугувати розбіжність у методах та формах навчання школи та ВНЗ, зміна добре знайомого колективу, на новий. Психологічне та емоційне виснаження після випуску та здачі тестування, вибір місця навчання за диктатурою батьків, невпевненість в здатності осилити нову програму, суспільна установка, щодо престижності професії та її сплачуваності. За допомогою методу соціально-психологічного тренінгу ми впливали на рівень адаптації студентів-першокурсників соціально-психологічного факультету.

Питанням адаптації цікавились різні психологи, зокрема: Г.А. Балл (досліджує суть поняття «адаптація» та його значення для психології особистості), Е.Л. Вартанова

(цікавиться особливостями соціальної адаптації особистості, яка розвивається в умовах становлення нової групи), О.В. Гейник (приділяє увагу поняттю «адаптаційний стрес»), О.Л. Музика (досліджує розвиток здібностей як форму соціальної адаптації), А.В. Фурман (вважав, що базовим фактором успішної адаптації є особистісний розвиток), Н.В. Хазратова (досліджує особистісні кризи студентського віку в період соціально-психологічної адаптації).

Мета дослідження: дослідити ефективність проведення психологічного тренінгу, що спрямований на адаптацію студентів-першокурсників.

Аналіз результатів першого зрізу, показує, що середні арифметичні показники за всіма шістьма шкалами у контрольній та експериментальній групі не досягають високого рівня (окрім шкали самоприйняття у контрольній групі – 72,4%). Прийнято вважати високим результатом, той у якому відсоткові значення перевищують 70%. Тобто, в обох групах спостерігався низький рівень соціально-психологічної адаптації. Найнище відсоткове співвідношення за шкалою «Емоційний комфорт» (пконтр. – 46% та пексп – 47,9%). Щоб визначити чи соціально-психологічний тренінг впливає на рівень адаптації ми порівняли та проаналізували результати першого та другого зрізу за методикою К. Роджерса та Р. Даймонда. Під час аналізу другого зрізу бачимо, що у експериментальній групі відбулося значне зростання за шкалами «Адаптація», «Самоприйняття», «Емоційний комфорт», «Інтегральність» та «Прагнення до домінування». Низький рівень відсоткового значення залишився лише по шкалі «Прагнення до домінування.»

Для перевірки достовірності отриманих даних ми використовували критерій знаків (**G**). У результаті підтвердилася гіпотеза H1 - відмінності між результатами до і після дослідження не є випадковими, а розроблену програму соціально-психологічного тренінгу з профілактики насилля можна вважати ефективною.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні в практику розробленого та апробованого соціально-психологічного тренінгу з метою адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ.

ФЕНОМЕН «ВІРТУАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ» У КОРИСТУВАЧІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Лаговська А.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних
наук, доцент В.О. Климчук

Сьогодні спостерігається постійне збільшення кількості юнаків, що користуються Інтернетом, зокрема, користувачів соціальних мереж. Активні дослідження віртуальної комунікації ведуться порівняно недавно - з початку 90-х років, але з кожним роком ці дослідження стають все більш інтенсивнішими. Користувачі мережі Інтернет часто створюють собі так звані «віртуальні особистості». Віртуальну особистість можна визначити як «фіктивну особистість», тобто явище коли користувач Інтернету видає себе за іншу особу або приписує собі певні риси характеру та поведінкові особливості.

Це явище можна пояснити різноманіттям мережевих спільнот і анонімністю мережі. В Інтернеті існує сотні імен або ніків, які при ближчому розгляді можуть багато сказати про типи особистостей, що ховаються за ними. Цей факт дає додаткові можливості для вивчення ідентичності. Тому метою дослідження було визначення особливостей виникнення феномену « віртуальної особистості » у користувачів мережі Інтернет юнацького віку.

Ідентичність є складним особистісним утворення, яке має багаторівневу структуру. Її розуміють, як процес організації життєвого досвіду в індивідуальне Я, що передбачає його динаміку протягом усього життя людини.

Юнак на шляху свого розвитку соціалізується і освоює нові соціальні ролі, часто цей період життя пов'язаний з метаннями, невпевненістю, непослідовністю, конфліктами та іншими труднощами рольового вибору. В цей період життя виникає необхідність прийняття важливих рішень, що стосуються професії, ціннісних орієнтації, способу життя тощо, це може викликати ролевий конфлікт і статусну невизначеність, що також накладає явний відбиток на Я-концепцію в пору юності. «Віртуальні особистості» можуть створюватись для задоволення певних наявних бажань, а також для того, щоб випробувати новий досвід як деяку самостійну цінність.

Була висунута гіпотеза ,що віртуальна особистість вирізняється більш позитивною «Я-концепцією». У осіб юнацького віку в реальному житті переважають рольові характеристики, а в віртуальному – особистісні. Щоб це перевірити нами віку був використаний тест Куна «Хто Я?». За допомогою якого вивчались змістовні характеристики ідентичності особистості. Оскільки питання «Хто Я?» безпосередньо пов'язане з характеристиками власного сприйняття людиною самої себе, тобто з її образом «Я» або Я-концепцією.

На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження, можемо зробити такі підсумки. «Віртуальна особистість», як і припускалося вирізняється більш позитивною «Я-концепцією». У осіб юнацького віку в реальному житті переважають рольові характеристики, а в віртуальному – особистісні.

ДИНАМІКА РЕФЛЕКСІЇ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Лайчук О.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник
асистент кафедри соціальної
та практичної психології
Ю.Ю. Дем'янчук

Питання професійних здібностей є досить актуальним, оскільки в наш час збільшується попит на висококваліфікованих фахівців у різних сферах професійної діяльності. Постає питання відповідності професійних здібностей вимогам обраної професії, яке стає актуальним в процесі професійного становлення студентів.

Здатність до усвідомлення, самоаналізу, професійних здібностей відбувається протягом усього періоду навчання у ВНЗ. Варто говорити про те, що рівень рефлексії

професійних здібностей студентів, які навчаються на випускних курсах вищій, ніж у колег, які щойно почали освоювати обрану спеціальність.

З метою дослідження динаміки рефлексії професійних здібностей студентів-психологів було обрано методику вивчення динаміки здібностей О.Л. Музики.

Аналіз результатів проведеного дослідження вказує, що першокурсники виділяють незначну кількість вмінь, переважно загального характеру: «комунікативні», «вміння аналізувати», «вміння вислухати» тощо. Окреслені професійні діяльності визначаються як важливі, оскільки є актуальними на етапі входження в професію.

Студенти третього курсу виділяють професійні вміння спрямовані на взаємодію з оточуючими: «вміння вести діалог», «вміння безоціночно ставитись до людей», «вміння надавати поради», «вміння аналізувати емоційний стан співрозмовника». Зазначені досліджуваними професійні вміння високо та середньо оцінені. Наявність такої диференціації зумовлена практичним оволодінням основними напрямками професійної діяльності, що потребують розвитку нових вмінь та застосування вже набутих.

Студенти-психологи п'ятого курсу виділяють незначну кількість вмінь, які конкретизують напрямки професійної діяльності: «критична оцінка власних досягнень», «вміння узагальнювати отриману інформацію», «вміння обґрунтовувати результати», «вміння аналізувати літературу». Визначені досліджуваними професійні вміння високо оцінюються, оскільки розглядаються як ті вміння, якими вони вже володіють і які необхідні для якісного виконання професійної діяльності.

Таким чином, отримані результати ілюструють динамічні прояви рефлексії професійних здібностей в процесі професійного становлення студентів-психологів. На першому курсі розпочинається засвоєння загальних професійних здібностей, які розвиваються в процесі професійного становлення і по закінченню навчання є сформованими в системі професійної Я-концепції спеціаліста.

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГУЛЯЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТІСНИМИ КОНСТРУКТАМИ

Левківської О.

студентки 4 курсу

соціально-психологічного
факультету

науковий керівник:

старший викладач

кафедри соціальної та практичної психології

Фальковська Л.М.

Основою теоретичного аналізу та практичного обґрунтування нашого дослідження стали праці науковців, які досліджують питання особистісної зрілості (Б.Г.Ананьєв, М.І.Алексєєва, М.Й.Боришевський, О.Г.Мороз), її категоризації (О.М.Леонтєв, В.В.Рибалка, К.Роджерс, Г.Олпорт, В.А.Ядов). Оскільки нашу вибірку складають молоді люди від 19 до 22 років питання особистісної зрілості є вагомим у сфері регуляції правової поведінки осіб даного віку. В українській психологічній науці активно вивчається явища правосуб'єктності (В. Циба), правові уявлення (І. Дідук, Л. Овдїєнко, А. Славська). Питання дослідження регуляції правової поведінки є досить актуальним, оскільки нормативно-правова регуляція поведінки особистості здійснюється значною мірою через правові норми. Дослідження в галузі правової поведінки доводять, що правові норми

певним чином пов'язані з ціннісними орієнтаціями (А. Ручка, В. Плахов), диспозиційною структурою особистості (В. Ядов).

Ми ж прагнемо в ході теоретичного та емпіричного дослідження виявити та обґрунтувати місце та роль особистісних конструктів молоді у системі прийняття справедливого рішення.

Важливого значення у дослідженні правової поведінки набуває ставлення особистості до права, яке виявляється у такому механізмі як легітимація, виявленому разом з перцептивним та мотиваційним К.П. Гавриловською. Ставлення до права відповідно до соціально-психологічних механізмів легітимації, як зазначають Н.В. Хазратова та К.П. Гавриловська, реалізовані у трьох напрямках: правовий ригоризм, правовий релятивізм та правовий нігілізм осіб, що були обрані в результаті третього етапу дослідження.

Емпірична модель нашого дослідження включає ряд етапів:

На I етапі було застосовано метод вільних асоціацій, за результатами якого ми виокремили елементи для репертуарних решіток. II етап передбачає застосування діагностики рівня суб'єктивної легітимності, запропонований Н.В. Хазратовою та К.П. Гавриловською. III етап передбачає діагностику особистісних конструктів.

Отже, в результаті інтерпретації результатів виявилось, що особа, яка схильна до ригоризму послуговується в регуляції таким конструктам як: правова поведінка-антиправова поведінка, закон справедливий-несправедливість закону, правочинність-свавілля, чіткість виконання правових норм-не дотримання закону, справедливість-несправедливість, порядок в законі-беззаконня. Контент-аналіз виокремлених конструктів дає підстави стверджувати, що особа є прискіпливою до процедури, механізмів правової взаємодії. Особа, яка регулює свою поведінку, відповідно до принципу релятивізму використовує такі конструкти: справедливість-несправедливість, порядок у правовій поведінці-антисоціальні дії, порядність-нечесність. Можна стверджувати, що досліджувана зацікавлена в узгодженості, справедливості, правильності у взаємодії з правом. Досліджуваний, який схильний до нігілізму регулює свою поведінку в правовій системі відповідно наступним конструктам: суд справедливий-бездіяння суду, народжена бути вільною-обмеження дій, позитивізм-негативне відношення.

В результаті контент-аналізу виявлено, що особа переважно орієнтована на міжособистісний та ситуативний контекст у правовій поведінці, схильна до демонстрації та обстоювання свободи.

Отже, виявлені конструкти за допомогою ідеографічної процедури покомпонентних триад (Дж.Келлі) підтвердили ціннісні настанови молодих людей у їх взаємодії із правом. Найбільш бажаним у напрямку правовідносин є особи з такими ознаками ставлення до права як правовий ригоризм та правовий релятивізм. Неприхильність правочинності є досліджуваний з високим показником правового нігілізму, що дає підстави стверджувати, про недостатній рівень її особистісної зрілості та рівня розвитку її правосвідомості. Оптимальний варіант роботи з молоддю з метою побудови відповідальної правової поведінки має реалізуватися у напрямку формування особистісної зрілості та когнітивної складності.

**ТРАНЗАКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ІГОР СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ
В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ****Мамай Н.**студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультетуНауковий керівник:
старший викладач кафедри соціальної
та практичної психології
О.В.Мазяр

Психологічна гра у відповідності до теорії транзакційного аналізу – це серія наступних одна за одною прихованих транзакцій із передбаченим результатом. Вона є набором, що повторюється, одноманітних транзакцій (взаємодій), що зовні виглядають цілком правдоподібно, але які володіють прихованою мотивацією («вигодою»). Це – серія ходів, що містить «пастку».

За допомогою анкети, розробленої Джоном Джеймсоном, нами виділено такі психологічні ігри студентів та викладачів, а саме: «Попався хам», «Самий дурень», «Провокатор».

Проаналізуємо психологічну гру «Попався хам». Опис ситуації психологічної гри: «На одному із заліків викладач відмовлявся ставити оцінку за залік «автоматом». Це порушувало положення «Про кредитно-модульну систему», що діє на соціально-психологічному факультеті. Студентка вирішила звернутися за допомогою до куратора. Всі спроби пояснити ситуацію обернулися тим, що його грубо виставили за двері, при чому принизили його людську гідність. Для того, щоб відстояти справедливість, свою честь та оцінку студентки, куратором було написано заяву на ім'я декана та доповідну на ім'я ректора».

Аналіз гри за Формулою «Г» дозволяє простежити всі стадії гри. За відмовою виставляти оцінку «автоматом» приховано Гачок, що має невербальну форму: «Ти спробуєш мені щось довести, але нічого в тебе не вийде. Головний тут я!» Коли студентка включилася в гру (нагадала, що діє кредитно-модульна система), вона несвідомо дала сигнал про готовність пограти (Зачіпка). Стадія Реагування у цьому випадку буде у зверненні студентки за допомогою до куратора. У цю мить в грі відбувся Поворот. Наступної миті учасники відчують розгубленість (стадія Збентеження). Одні гравці на стадії Виплати відчуватимуть образу, гнів, бажання довести справу до кінця; інші – відразу, роздратування.

Аналіз психологічної гри за допомогою «Драматичного трикутника». Згідно цієї схеми, люди, що грають, діють відповідно до однієї з трьох ролей: Переслідувач, Рятівник, Жертва. На початку гри ролі були такі: в ролі Переслідувача був викладач, а в ролі Рятівника – куратор, в ролі Жертви – студентка. Після Повороту учасники гри змінюють свої ролі: в ролі Переслідувача стає студент, в ролі Рятівника – декан факультету, в ролі Жертви – викладач.

Антитезою психологічної гри «Попався хам» є дотримання положень кредитно-модульної системи.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ З ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Мельник Я.

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри соціальної та
практичної психології
І.В. Кирильчук

Ціннісна сфера людини проходить випробування життєвою практикою, утверджується або переглядається, еволюціонує або ж деградує. Ціннісні орієнтації виникають в людини у процесі взаємодії із суспільством, накладають свій відбиток на всі життєві прояви особистості і відіграють неабияку роль на етапі становлення особистості у підлітковому віці. У питання дослідження психологічних особливостей ціннісної сфери та рис особистості підлітків зробили свій внесок такі вчені: *про особливості вікових аспектів особистісних змін* (Л.І. Божович, І.Ю. Кулагіна, С.В.Кривцова, А.Є. Личко); *про особливості створення та розвитку умов для позитивного розвитку* (С.О.Колот, Н.Ю. Максимова та ін.) та *особливості ціннісних орієнтацій особистості* (В.О. Татенко, І.П. Маноха, Б.С. Братусь, М. Рокіч, В.В. Столін, Т.М. Тітаренко, В.А. Роменець, Ю.Б. Максименко, А.В. Петровський, А.Т. Москаленко, А.Г. Асмолов, О.Б. Фанталова).

Важливими факторами у формуванні ціннісної сфери особистості виступають і міжособистісне спілкування, і інформація, яку засвоює індивід, і соціальне оточення, в якому відбувається становлення та розвиток ціннісних орієнтацій поведінки особистості. Неабиякий вплив у наш час має і всесвітня мережа Інтернет, завдяки якій безліч людей по всьому світі користуються досягненнями попередніх поколінь. Проте надмірне «зависання» у всесвітній «павутині» викликає цілу низку проблем, з якими стикнулося людство на сучасному етапі розвитку. В ролі таких проблем виступає Інтернет-залежність та комп'ютерна залежність.

Проблему комп'ютерної залежності та ігроманії розвивають у своїх роботах зарубіжні вчені (К. Янг, І. Гольдберг, М.Гріффітс, Р. Фольберг, А. Чамберс, П. Роде) та вітчизняні (Г.А. Джолдигулов, Н.А.Кузнєцова, А.Ю. Єгоров, А.Є. Войскунський, Ю.С. Шевченко та інші). Надмірне «зависання» у мережі перешкоджає повноцінному становленню та розвитку ціннісної сфери особистості. Саме тому досить вагомою та актуальною є проблема вивчення особливості ціннісної сфери підлітків з Інтернет-залежною поведінкою.

Наше дослідження має на меті вивчення особливостей ціннісної сфери підлітків з Інтернет-залежною поведінкою. У дослідженні взяли участь учні 8-9 класів ліцею № 25 м. Житомира (вибірка складала 50 осіб).

Проведене нами дослідження складалося з II етапів.

I етап – виявлення та визначення рівня Інтернет-залежності підлітків за методикою А.В. Жичкіної «Шкала Інтернет-залежності» та опитувальником Є.А. Щепіліної, який дозволяє визначити ставлення особистості до мережі Інтернет.

II етап - дослідження ціннісної сфери Інтернет-залежних підлітків за МВЦС О.Л. Музики (модифікований варіант).

В результаті проведеної роботи на виявлення особливостей ціннісної сфери підлітків з ознаками Інтернет-залежності було виявлено наступне. Спостерігаються відмінності у

ціннісній сфері підлітків, у яких виявлена Інтернет-залежність, і які не мають такої залежності: своєрідна структура та змістовне наповнення понять ціннісних компонентів.

У переважній більшості досліджуваних переважають моральні якості. Підлітки орієнтовані на те, щоб відповідати загальноприйнятим нормам суспільства: бути щирими, рішучими, проявляти любов, взаємоповагу до інших. Для групи підлітків з ознаками Інтернет-залежності домінуючими є такі якості як азартність, рішучість, інтелектуальність, спонтанність тощо.

Аналізуючи коло референтних осіб двох груп досліджуваних слід відмітити наступне: значимими особами в житті Інтернет-залежної молоді є ровесники, «друзі по мережі». Коло осіб, референтних для підлітків без ознак Інтернет-залежності, склали особи зі сфери навчальної діяльності («однокурсник», «вчитель фізкультури», «класний керівник») та сімейного оточення («батьки», «брат» та ін.).

Також слід відмітити кількісний показник ціннісних якостей: до 60-ти якостей виокремили підлітки без ознак Інтернет-залежності, а підлітки з ознаками Інтернет-залежності - в двічі менше. Це свідчить про певну обмеженість їх у виділенні ціннісних конструктів.

Отже, на основі проведеного теоретичного аналізу та одержаних у ході дослідження результатів можна стверджувати, що структура ціннісної сфери Інтернет-залежних підлітків дещо відрізняється від структури цінностей їх ровесників. Суттєвих відмінностей у взаємовідносинах та комунікативній сфері Інтернет-залежних підлітків та звичайної молоді не виявлено. Можливо, це пов'язано з тим фактом, що в нашій країні, на відміну від більш розвинених країн, глобальна «Інтернетизація» не встигла захопити сучасну молодь. Тому, сучасним дослідникам відкриті двері для подальшого вивчення проблем Інтернет-залежності та покращення шляхів вирішення проблеми залежності та профілактичної роботи з підлітками.

КОНТЕНТ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ У РЕКЛАМНІЙ ПРОДУКЦІЇ

Місюра К.

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної та практичної психології О.М. Савиченко

Ряд контекстуальних досліджень структури мотивації у соціальних продуктах дозволили Д.Макклелланду встановити її вплив на економічне та соціальне зростання окремих країн. Сучасне суспільство значною мірою формується у відповідності з особливостями рекламної продукції, зокрема телевізійної. Якщо комерційна реклама формує споживацькі інтереси, то соціальна реклама покликана розвивати соціальну активність та пов'язані з нею аспекти поведінки людини.

Об'єктом нашого дослідження є мотиваційні тенденції у рекламній продукції. Предмет – структура мотивації досягнення у соціальній рекламі.

В основу нашого дослідження покладено припущення про те, що структура мотивації в рекламній продукції досить обмежена – вона неповна та не збалансована.

Для вивчення мотиваційних тенденцій в рекламній продукції ми використали систему контент-аналізу, розроблену Д.Макклелландом та Х.Хекхаузенем для вивчення мотивації

досягнення та адаптовану О.М.Савиченко для вивчення повноти та збалансованості структури мотивації.

На основі узагальнення результатів контент-аналітичного дослідження було описано загальні тенденції мотиваційних тенденцій у рекламній продукції:

Мотивація в рекламній продукції досить обмежена, оскільки є неповною: деякі компоненти виражені досить яскраво, наприклад, підтримка та невдача, а інші – негативний емоційний стан – взагалі відсутні.

Незбалансована структура мотивації. Рекламні ролики, як правило, пов'язані з актуалізацією окремих мотивів – в одних випадках – мотиву досягнення успіху, а в інших – мотиву уникнення невдачі. Таким чином, відсутній зовнішній баланс (інтерзбалансованість). Щодо внутрішнього балансу (інтерзбалансованості), то й тут спостерігаються певні зрушення: високі показники по окремих мотивам досягаються за рахунок окремих категорій. Так мотивація досягнення успіху часто переважає через високі показники по категорії «підтримка», а мотивація уникнення невдачі – через високі бали по категорії «активність, спрямована на уникнення невдачі».

Переважання мотивації уникнення невдачі. У 62% рекламних роликів переважає мотив уникнення невдачі, що навряд чи може сприяти їх ефективності.

В результаті факторного аналізу сумарних показників мотиваційних тенденцій у соціальній рекламі, за допомогою було виділено 3 фактори, які пояснюють 71,88% дисперсії. Найчастіше корелюють з першим фактором такі конструкти як успіх (0,93), потреба в уникненні невдач (0,93) та негативний емоційний стан (0,72) (додаток). З другим фактором корелюють активність, спрямована на уникнення невдачі (0,84), перешкоди з боку інших (0,94). З третім фактором корелюють підтримка (0,89) та невдача (0,75). Таким чином, соціальна реклама спрямована на розвиток таких уявлень: а) успіх можливий лише за умови надмірної обережності та наявності негативних емоцій; б) активність соціально зумовлена; в) підтримка оточуючих можлива лише в ситуаціях невдачі.

Таким чином, соціальна реклама актуалізує соціальні мотиви, які, однак, не сприяють успіху через неповну та незбалансовану структуру мотивації.

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ ОПЕРАТОРІВ КОМП'ЮТЕРНОГО НАБОРУ

Моргулець Г.

студентка 2 курсу

соціально - психологічного факультету

Науковий керівник:

асистент кафедри соціальної

та практичної психології

Ю.Ю. Дем'янчук

У сучасному житті професія оператора є досить популярною та користується попитом на ринку праці. Оператори у зв'язку з виконанням поставлених завдань мають різний за тривалістю робочий день (нормований та ненормований). В результаті чого піднімається актуальність питання впливу виду робочого дня на психоемоційну сферу.

У даному напрямку працювала велика кількість дослідників. Зокрема такі як В.Г. Асєєв, П. Фресс, О.С. Копіна, К.О. Сусллова, Е.В. Заїкін та інші. Проте, невирішеним

питанням у даній проблемі залишається визначення рівня психоемоційної напруги працівників окремих професій за різних умов праці та джерела її виникнення.

З метою дослідження особливостей психоемоційної напруги операторів, які працюють за нормованим та ненормованим робочим днем була використана методика експрес-діагностики рівня психоемоційної напруги О.С. Копіної, К.О. Суислової, Е.В. Заїкіна. Та складалося з двох етапів. На першому етапі було досліджено особливості психоемоційної напруги операторів, які працюють за нормованим робочим днем. Метою другого – дослідження особливостей психоемоційної напруги операторів, які працюють за ненормованим робочим днем.

Результати першого етапу дослідження вказують на те, що оператори, які працюють за нормованим робочим днем мають високі показники рівня психосоціального стресу та низькі показники задоволення основних життєвих потреб. Потенційними джерелами стресу можна вважати незадоволення таких основних життєвих потреб та умов життя як: відсутність можливості якісно відпочити, матеріальне неблагополуччя, відчуття соціальної незахищеності та неспроможності змінити рівень життя; неможливість підтримувати рівень культурного життя (відвідувати театри, виставки, тощо).

Результати другого етапу показали, що показники рівня психоемоційної напруги операторів, які працюють за ненормованим робочим днем, нижчі. Оскільки рівень психосоціального стресу менший, задоволення умовами життя та основних життєвих потреб вища. У даному випадку на високому рівні задоволення знаходяться такі потреби, як: можливість повноцінно відпочити, проявити себе у будь-якій сфері, самовдосконалюватись, підтримувати культурний рівень життя, спілкуватись з близькими та друзями, підтримувати задовільні побутові умови.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження виявлено, що у операторів, які працюють за нормованим робочим днем, залишається набагато менше часу на реалізацію задумів, на підтримання культурного рівня, і як наслідок – підвищений рівень психоемоційної напруги. В свою чергу в операторів, які працюють за ненормованим робочим днем спостерігається низький рівень психоемоційної напруги. Це пояснюється тим, що за рахунок додаткових вихідних днів оператори мають час не тільки на задоволення основних життєвих потреб, а й на відпочинок у колі сім'ї, на самовдосконалення, тощо.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНИХ ФОРМ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Муравейник В.

студентка 5 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри соціальної та практичної психології
Л.О.Котлова

Актуальність дослідження. Громадське життя не може існувати без зіткнення ідей, життєвих позицій, цілей, як окремих людей, так і малих та великих колективів. Постійно виникають розбіжності думок і різного роду суперечності, що не рідко переростають у конфлікти.

На даний час важливими є знання про особистісні передумови конфліктної поведінки. Великий внесок у вивченні проблеми особистісних передумов конфліктної поведінки зробили Анцупов А.Я., Гришина Н. І., Ємельяненко Л.М., Емельянов С.М., Ішмуратов А.Т., Коберник Л.О., Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І., Шипилов А. І. [1;2;3;4;5;6].

Останнім часом більшість дослідників почали приділяти увагу гендерним особливостям поведінки в конфліктних ситуаціях. Зокрема, в дослідженнях В.Г. Зазикіна і Н.С. Нечаєвої було виявлено відмінності поведінки в конфліктних ситуаціях в залежності від статі свого опонента [5].

Важливу роль у підлітковому та юнацькому віці відіграють міжособистісні конфлікти. Конфлікти в підлітковому віці є одним із засобів самоствердження особистості, формування її активної позиції у взаємодії з навколишнім світом і можуть бути визначені як конфлікти становлення і самоствердження. Зокрема в роботах Х. Ремшміда зазначено, що конфлікти з однолітками в юнацькому віці найчастіше пов'язані з суперництвом і боротьбою за лідерство. Конфлікти на ґрунті суперництва відбуваються як між хлопцями, так і між дівчатами. Хлопці змагаються за лідерство в групі, за успіхи у фізичній та інтелектуальних сферах, за дружбу і прихильність. У дівчат виникають переважно через суперництво за прихильність більш старших за віком хлопців.

У підлітковому та юнацькому віці конфлікти надзвичайно яскраво вираженими та є обов'язковим атрибутом даних вікових періодів.

Проте, досі не достатньо вивченою є проблема гендерних особливостей конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці, що зумовило вибір теми дипломної роботи.

Мета дослідження: дослідити гендерні особливості конфліктної поведінки в підлітковому та юнацькому віці.

Гіпотеза дослідження: форми поведінки в конфліктних ситуаціях будуть відрізнятися залежно від статі:

1) в підлітків хлопчиків переважатиме такий стиль поведінки в конфлікті як суперництво та особистісна форма конфліктної поведінки.

2) в підлітків дівчаток переважатиме такий стиль поведінки в конфлікті як пристосування та ситуативна форма конфліктної поведінки.

3) в юнацькому віці у хлопчиків переважатиме такий стиль поведінки в конфлікті як компроміс та ситуативна форма конфліктної поведінки.

4) в юнацькому віці у дівчат переважатиме такий стиль поведінки в конфлікті як співпраця та особистісна форма конфліктної поведінки.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми конфліктних форм поведінки.

2. Підібрати методики дослідження конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці.

3. Вивчити гендерні особливості стилю поведінки в конфліктній ситуації у підлітковому та юнацькому віці.

4. Порівняти гендерні особливості конфліктних форм поведінки на різних вікових етапах.

Методи та організація дослідження. Дослідження гендерних особливостей конфліктних форм поведінки в юнацькому та підлітковому віці проводилося за допомогою методики оцінки схильності особистості до конфліктної поведінки (методика К. Томаса,

адаптований варіант Н. Гришиної) та методики оцінки агресивності у фруструючих ситуаціях (методика А. Басса і А. Дарки).

Характеризуючи результати нашого дослідження потрібно сказати, що висунута на початку дослідження гіпотеза підтвердилася частково. Зокрема, було з'ясовано, що в підлітків хлопчиків переважає такий стиль поведінки в конфлікті як суперництво та особистісна форма конфліктної поведінки. А в юнацькому віці у хлопчиків переважає такий стиль поведінки в конфлікті як компроміс та ситуативна форма конфліктної поведінки.

Однак, не підтвердилася гіпотеза про те, що в підлітків дівчаток переважає такий стиль поведінки в конфлікті як пристосування та ситуативна форма конфліктної поведінки, а також про те, що в юнацькому віці у дівчат переважає такий стиль поведінки в конфлікті як співпраця та особистісна форма конфліктної поведінки.

Аналізуючи результати дослідження стилів поведінки в конфліктній ситуації, то варто зазначити, що в хлопчиків підліткового віку переважає такий стиль поведінки в конфлікті як суперництво, а в дівчат підліткового віку переважає такий стиль поведінки в конфлікті як співпраця. Тоді як у хлопчиків юнацького віку домінують такі стилі поведінки в конфлікті як співпраця та компроміс, а в дівчат юнацького віку переважає такий стиль поведінки в конфлікті як пристосування.

Узагальнюючи результати дослідження гендерних особливостей конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці варто відмітити, що конфліктні форми поведінки відрізняються в залежності від віку. Для підліткового віку притаманні особистісні конфліктні форми поведінки, тоді як для юнацького віку – ситуативні конфліктні форми поведінки.

Також варто зауважити, що не виявилось гендерних відмінностей у проявах конфліктних форм поведінки як у підлітковому так і в юнацькому віці. Однією з причин даного явища може бути чітка підпорядкованість віковим характеристикам.

Перспективою подальших досліджень може бути проведення повторного дослідження гендерних відмінностей конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці на вибірці із більшою чисельністю.

Література:

1. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н.В.Гришина. – СПб.: Питер, 2002. – 464 с.
2. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода / Ішмуратов А. Т.. – К., 1996. – 190 с.
3. Коберник Л.О. Психологія прояву конфліктних форм поведінки в студентському віці / Л.О.Коберник / Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології: монографія / За ред.проф.Н.І.Пов'якел. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009 – С. 232 – 240.
4. Конфліктологія: Навч. посіб. / Л. М. Емельяненко, В. М. Петюк, Л. В. Торгова, А. М. Гриненко: За ред. В. М. Петюка, Л. В. Торгової. – К.: КНЕУ, 2003. – 256 с.
5. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія та сучасна практика: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 416 с.
6. Разрешение конфликтов // Анцупов А., Шипилов А. Конфликтология: Учеб. Для вузов. – М., 2004. – С. 503 – 564.

РІВНІ ТРИВОЖНОСТІ І ФОРМИ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ**Мурин О.**студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри соціальної та практичної
психології І.М.Тичини

Адаптація особистості завжди була предметом особливої уваги з боку суспільства. Українське суспільство переживає перехідний період свого розвитку, що зумовлюється виникненням ряду негативних явищ, які ускладнюють процес адаптації особистості і викликають його порушення – соціальну дезадаптацію. Дезадаптована особистість значною мірою втрачає орієнтири у принципах побудови своїх взаємовідносин з іншими людьми, групою, суспільством.

У психологічній літературі С. Степанов виділяє п'ять форми шкільної дезадаптації: несформованість елементів і навичок навчальної діяльності, несформованість чи викривлення мотивації навчальної діяльності, коли в системі мотивів учня домінують позашкільні орієнтації, несформованість довільної регуляції поведінки, невміння пристосуватися до темпу шкільного життя, що є актуально при вступі в початкову і переході в середню школу, відсутність ознак дезадаптації (повністю адаптовані). Елементи шкільної тривожності проявляються в дітей ще в дошкільному і молодшому шкільному віці, внаслідок протидії дитини вимогам навчання, і як результат неможливості відповідати їм. Шкільна тривожність – це побоювання «бути не тим», страх зробити помилку, отримати погану оцінку, конфліктувати з однолітками. Тривожність – це певна особистісна риса людини, яка виникає або ж розвивається поетапно та закріплюється як постійний стан тривоги людини. Тривога може охоплювати всі емоційно – поведінкові реакції дитини, що в свою чергу блокують можливість виконання діяльності перш за все навчальної.

Метою нашого дослідження є вивчення рівнів тривожності та форм шкільної дезадаптації підлітків.

Проблемами шкільної тривожності займався багато вчених. Важливими для нашого дослідження є роботи з проблеми тривожності К.Е. Ізарда, Л.А. Лепіхової, а також теоретичні погляди щодо природи тривоги у працях З. Фрейда, Хорні. Праці вчених (А.В. Петровського, Л.В. Дзюбка, В.Є. Кагана, С.І. Сабанадзе та ін.), дозволяють зробити припущення про те, що сутність шкільної дезадаптації полягає у невідповідності між цілями навчального процесу школи і результатами діяльності учня.

Адаптованість - дезадаптованість підлітків визначалася за допомогою методу спостереження, методу опитування класних керівників (опитувальник О. Беляєвої, адаптований до завдань дослідження, а також використання методики «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи» (В. Чирков, О. Соколова, О. Сорокіна). Остання методика передбачала опитування вчителів та батьків, що дозволила отримати кількісні показники. Рівень тривожності діагностували за допомогою методики діагностики рівня шкільної тривожності Філліпса. До факторів тривожності автор відносить: загальну тривожність в школі; переживання соціального стресу; фрустрація потреби у досягненні успіху; страх самовираження; страх перевірки знань; страх не відповідати очікуванням

оточуючих; низький фізіологічний опір шкільним страхам; страх соціальних контактів з учителями, ровесниками.

Результати нашого дослідження свідчать, що перехід від початкової школи до середньої може зумовити шкільну дезадаптацію підлітків. Серед сучасних школярів є підлітки, які мають яскраво виражені форми шкільної дезадаптації 38 % з підвищеним шкільним страхом з поміж 117 осіб.

Виявлено такі форми шкільної дезадаптації у дезадаптованих підлітків: (II) несформованість елементів і навичок навчальної діяльності 38 %, (I) несформованість чи викривлення мотивації навчальної діяльності, коли в системі мотивів учня домінують позашкільні орієнтації 23 %, (IV) невміння пристосуватися до темпу шкільного життя, що є актуально при вступі в початкову і переході в середню школу 7 %, (III) несформованість довільної регуляції поведінки 4%, (V) відсутність ознак дезадаптації (повністю адаптовані) 1 %.

Існування відмінностей у рівнях тривожності підлітків з різними формами шкільної дезадаптації здійснювалася за допомогою непараметричних методів математичної статистики за коефіцієнтом кореляції Спірмена виявилось, що взаємозв'язок існує в учнів 5-х класів коефіцієнт кореляції Спірмена наблизений до 1 ($r = r = 0,078, 0,10, - 0,20$), що свідчить про взаємозв'язок шкільної тривожності та форм дезадаптації підлітків. Це пояснюється переходом від початкової школи до середньої, що обумовлюється значним зниженням успішності у навчанні та підвищеним рівнем шкільної тривожності.

Отримані результати дають змогу вирішувати проблеми адаптації молодших підлітків до нових умов навчання, підвищення рівня успішності навчання молодших підлітків за допомогою профілактики виникнення шкільної тривожності. Отже, варто зазначити, що профілактика шкільна тривожність займає вагомe значення у адаптації, навчанні та успішності підлітків.

ПСИХОАНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ПРОЗІ М. ХВИЛЬОВОГО

Наконечна Я.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

доцент кафедри соціальної
та практичної психології Г.Д.Левченко

На зламі XX - XXI століть спостерігаємо посилену увагу до одного з найцікавіших і найпродуктивніших періодів в історії національної літератури – періоду раннього українського модернізму.

Особливої уваги заслуговує психоаналітичний підхід до явищ українського літературного процесу згаданого періоду. Певним поштовхом до активного освоєння національного письменства в цьому плані сьогодні можемо назвати працю Н. Зборовської «Психоаналіз і літературознавство», а також ряд інших досліджень, що передували згаданій праці, відігравши важливу роль в актуалізації інтересу до психоаналітичної інтерпретації творів українських авторів. Різноманітні спроби осмислення заявленої проблеми потверджують її актуальність в сучасному українському літературознавстві.

Актуальність окреслених проблем обумовила тему дослідження «Психоаналітичні аспекти жіночих образів у прозі М. Хвильового», оскільки Микола Хвильовий був одним з найяскравіших представників літературного процесу згаданого періоду, і його творчість потребує докладного аналізу, зокрема й психоаналітичної інтерпретації.

Психобіографічне дослідження життя митця продемонструвало фіксацію М. Хвильового на едіповій ситуації. Едіпів комплекс зумовлював ненастанний внутрішній конфлікт особистості письменника, загострив почуття провини, внаслідок чого агресія письменника скерувалась на власну персону, що в кінцевому результаті, на наш погляд, стало однією з головних причин його суїциду.

Можна зробити припущення, що такий спосіб розпоряджатися своїм життям має коріння в дитинстві, в періоді становлення й формування особистості людини. У випадку М. Хвильового – це загострення едіпового комплексу і криза нарцисичної образи митця на свою матір.

Матір письменника, розлучившись з його батьком, завинила перед ним у тому, що син, будучи позбавленим чоловічого товариства, втратив можливість сформуватись достатньо мужнім і впевненим. М. Хвильовий відчував це як постійну нерішучість, неспроможність приймати правильні й незворотні рішення.

Звідси й така велика кількість страждань, які випадають у творах митця на долю української жінки-матері (від безчестя до смерті), так відбувається своєрідне художнє покарання власної матері через її провину перед невдячним сином.

На основі психоаналітичного аналізу прозових творів М. Хвильового «Я – Романтика», «Арабески», «Кіт у чоботях», «Сентиментальна історія», «Із Вариніої біографії» можна зробити висновок, що при моделюванні жіночих образів у творчості письменника домінують мотиви едіпового комплексу. Це підтверджує й психобіографічний огляд життя М. Хвильового, на основі якого ми зробили висновок, що за ширмою соціально-політичних факторів його літературної діяльності простежується особистісно-інтимний характер, а саме – намагання подолати проблеми едіпового комплексу – центрального дитячого комплексу, який є основою структурування цілісного сексуального потягу і, зрештою, духовності людської особистості.

У творах М. Хвильового знаходимо чимало варіацій характеру так званої «нової жінки»: мати-Богородиця («Я – Романтика»), жінка-революція («Арабески»), фалічна мати – жінко-чоловік («Легенда»), жінка, що прагне материнства («Сентиментальна історія»), мати синів, що ворогують між собою («Мати»), мати, у якої революція забрала дитину («Кіт у чоботях»), мати сина революціонера («Із Вариніої біографії») та багато інших. Образи жінок і матерів у творах М. Хвильового надзвичайно зворушливі і трагічні.

Образ жінки-матері в М. Хвильового з'являється у низці творів («Я (Романтика)», «Мати», «Арабески» та ін. Тому орхетипний образ вічної жіночності (й материнства зокрема) є ключем, своєрідною методологією розуміння як текстів М. Хвильового, так і його особистості.

ТИПИ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ І РІВНІ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ З НЕЗНАЧНИМ ДОСВІДОМ РОБОТИ

Наследової Н.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри
соціальної та практичної психології
І.М.Тичина

На сьогоднішній час активно вивчається проблема професійної адаптації. Проводяться дослідження (І.І. Бондаренко, О.Н. Степанова, В.П. Вовк) з представниками різних професій. Професійна адаптація – це багаторівневий, функціонально детермінований процес адаптації до діяльності, в який входять фізіологічні, особистісно-психологічні, соціальні та поведінкові компоненти. Під час професійної адаптації на робочому місці відбувається часткова зміна мотивації, цілей професійної діяльності, зміна соціальних і статусних ролей, також освоюються нові способи та вдосконалюються набуті у процесі професійної підготовки. В цей період виникають різні стресогенні ситуації, успішність подолання яких залежить від застосування поведінкових стратегій. У психології останнім часом активно вивчається проблема копінг-стратегій.

У працях зарубіжних вчених (Р. Лазарус та С. Фолькман, А. Біллінгс і Р. Моос), а також вітчизняних дослідників (Л.І. Анциферова, Н.В. Волкова, С.К. Нартова-Бочавер) показується, що копінг-стратегії є способами психологічної діяльності і психологічної поведінки, що виробляються свідомо і спрямовані на подолання стресової ситуації. Тому ми провели дослідження типів копінг-стратегій та рівнів професійної адаптації практичних психологів з незначним досвідом роботи та з'ясували їхній взаємозв'язок.

Дослідження адаптивної поведінки проводилося за допомогою адаптованого С.І.Хайровою варіанту методики «Ways of Coping Questionnaire»(WOCQ), створеної американськими психологами Р. Лазарусом і С.Фолькманом. Дослідження рівнів професійної адаптації проводилося за допомогою методу індивідуальних експертних оцінок.

Проаналізувавши та узагальнивши дані дослідження, ми з'ясували:

- у 80% практичних психологів з незначним досвідом роботи найбільш виражені емоційно-орієнтовані копінг-стратегії (дистанціювання (10%), прийняття відповідальності (20%), уникнення (10%), самоконтроль (10%), позитивна переоцінка (30%)) і у 20% практичних психологів виражені проблемно-орієнтовані копінг-стратегії (побудова плану дій (20%), конфронтація (0%) та пошук соціальної підтримки (0%)). Домінування емоційно-орієнтованого копіngu (80%) при стресових ситуаціях у психологів з незначним досвідом роботи можна пояснити тим, що молоді спеціалісти ще повністю не навчилися долати труднощі, які виникають у процесі праці, тому змінюють власні установки стосовно ситуації;

- практичні психологи з незначним досвідом роботи перебувають на різних рівнях професійної адаптації: пасивний (низький) рівень професійної адаптації - 10% досліджуваних, середньоактивний (задовольняючий) рівень професійної адаптації - 60% досліджуваних, активно-продуктивний (високий) рівень - 30% досліджуваних.

Практичні психологи з II, III та IV рівнем професійної адаптації використовують різні копінг-стратегії. На пасивному рівні професійної адаптації переважає копінг-стратегія –

уникнення, на середньоактивному - позитивна переоцінка, прийняття відповідальності, побудова плану дій та на активно-продуктивному рівні – дистанціювання, самоконтроль, позитивна переоцінка. Досліджувані із середньоактивним і активно-продуктивним рівнем професійної адаптації використовують переважно емоційно-орієнтовані стратегії. Лише одна (побудова плану дій) є проблемно-орієнтованою. Це свідчить про те, що з поміж двох варіантів розв'язання проблеми: зміна ситуації і зміна свого ставлення до ситуації практичні психологи обирають останній варіант. Тобто, досліджувані схильні більшою мірою працювати із собою, своїм внутрішнім світом, переживаннями та ставленнями.

РОЗВИТОК СТРАТЕГІАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ У СУСПІЛЬНО-КОРИСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Нестерчук Н.

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної та практичної психології

О.М. Савиченко

У період навчання у вузі існує можливість студентові реалізуватися в кількох видах діяльності. Юнаки, вступаючи до вузу, вже мають стратегії, сформовані в різних видах діяльності. На нашу думку, велика кількість діяльностей, в яких задіяний студент, сприяє розвиткові великої кількості стратегій та оптимальному їх поєднанню. А тому, студенти, які займаються у гуртках, секціях, беруть участь у громадських акціях швидше адаптуватимуться до нових умов навчання у вузі, обиратимуть оптимальні стратегії й навчальної діяльності, комфортніше себе почуватимуть в складних умовах складання заліків та екзаменів.

Вивченням особливостей стратегіальної регуляції займалися К.О.Абульханова-Славська (вивчення загальних життєвих стратегій), О.О. Конопкін та В.І. Моросанова (вивчення стильових особливостей регуляції), О.Л. Музика (дослідження ціннісних механізмів розвитку стратегій особистісного росту), В.Й. Степанський (формування стратегій реагування в умовах успіху та невдачі). Найбільшого розвитку ідея про стратегіальну організацію свідомості набула в роботах В.О. Моляко, який вважає стратегії організуючою та регулюючою складовою системи творчої діяльності, яка визначається поставленими умовами задачі, та особистісними якостями суб'єкта. Спираючись на ідеї В.О. Моляко про те, що стратегія є особистісним утворенням, яке складає основу творчої обдарованості, ми припустили, що саме участь у творчих акціях та проектах дозволить студентам привнести елементи творчості й у навчальну діяльність та застосувати тут вже сформовані стратегії.

В результаті теоретичного аналізу наукових джерел виявилось, що у дослідженні стратегіальної регуляції студентів доцільно використовувати не термін «стратегії», а поняття «стратегіальні тенденції». Стратегіальні тенденції розвиваються у практично

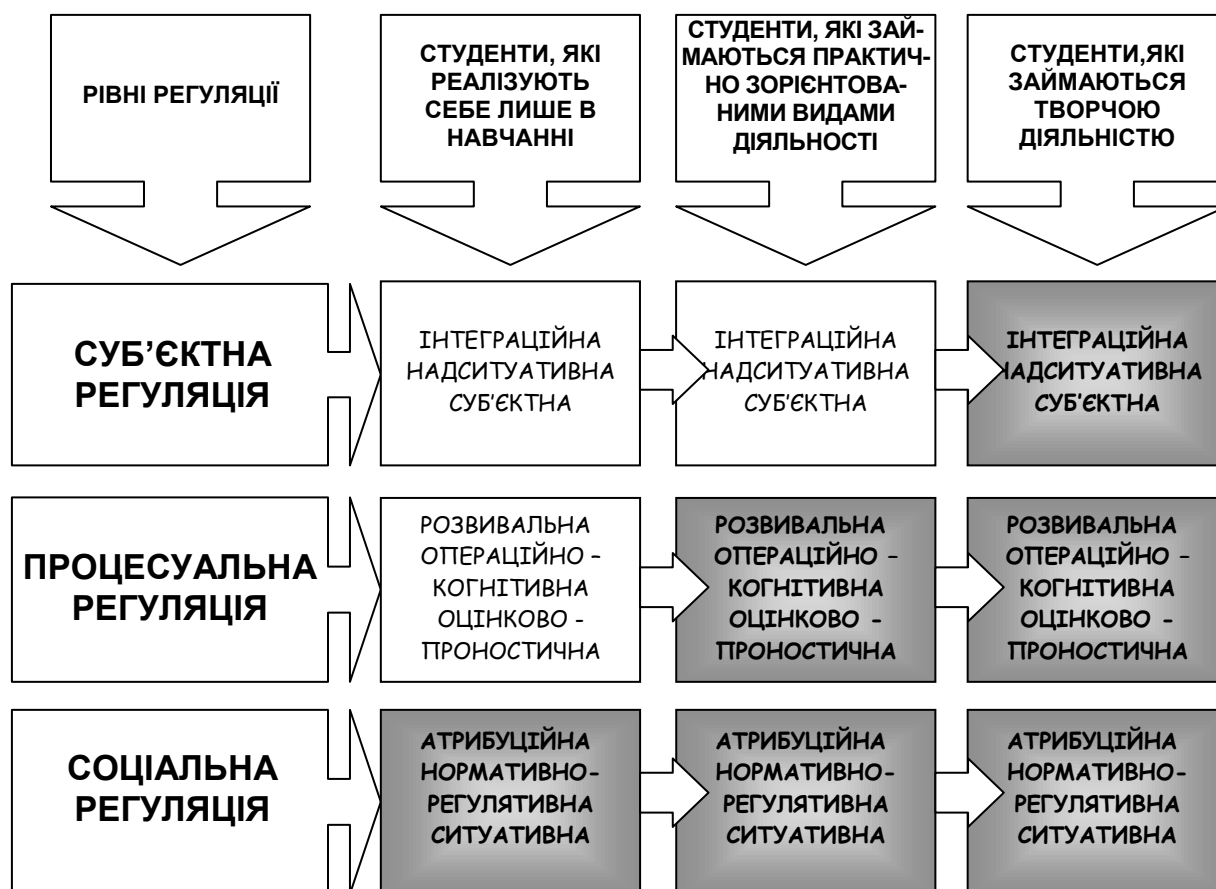

Рис. 1. Теоретична модель розвитку стратегіальних тенденцій студентів у суспільно-корисній діяльності

зорієтованих видах діяльності та свідчать про ймовірність формування в майбутньому певної стратегії (В.О.Моляко). Оскільки студенти найчастіше включені в певну систему діяльності протягом певного нетривалого періоду часу, то ми вважаємо за доцільне говорити про розвиток у них стратегіальних тенденцій та регуляційних схем.

У юнацькому віці формуються три стратегіальні тенденції та відповідні їм регуляційні схеми (О.М.Савиченко). Соціальна стратегіальна тенденція (ситуативна, нормативно-ритуальна, атрибуційна регуляційні схеми), процесуальна стратегіальна тенденція (оцінково-прогностична, операційно-когнітивна, розвивальна схеми), суб'єктна стратегіальна тенденція (суб'єктна, надситуативна, інтеграційна схеми) по-різному представлені у студентів, які включені в різні види діяльності. На основі аналізу наукових джерел та дослідження було побудовано теоретичну модель розвитку стратегіальних тенденцій студентів у суспільно-корисній діяльності (рис. 1.).

Ми виокремили три групи суспільно-корисних видів діяльності: навчально-наукова, практично зорієтована (спорт, в'язання, ремонтні роботи, швацтво тощо), творча (музика, поезія, образотворче мистецтво, сценічне мистецтво).

Студенти, що реалізують себе лише **в навчальній діяльності**, зорієтовані, здебільшого, на використання регуляційних схем, що утворюють соціальну стратегіальну

тенденцію. Такі студенти намагаються відповідати очікуванням викладачів та вибудовують самооцінку на основі успішності в навчанні. Студенти, які включені у **практично зорієнтовані види діяльності**, використовують регуляційні схеми соціальної та процесуальної стратегіальних тенденцій. Важливою для них є не лише думка тренера, але й усвідомлення операційно-когнітивних ресурсів розвитку здібностей. Усі стратегіальні тенденції розвинені в тих студентів, які займаються **творчою діяльністю**. Саме творча діяльність дає можливість студентам експериментувати у використанні різних регуляційних схем та випробувати їх доцільність.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ V КУРСУ

Олійник Ю.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:

асистент кафедри соціальної та практичної психології
І.А. Гречуха

Побудова в Україні нового гуманного, демократичного суспільства висуває на передній план проблеми пов'язані із формуванням всебічно розвинутої особистості, здатної адекватно сприймати зміни у суспільному житті, проявляти свідому активність, і в свою чергу також щось змінювати у своєму житті. Вирішення таких проблем привертає увагу до таких фундаментальних утворень особистості як ціннісні орієнтації.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій у сучасній вітчизняній психології та педагогіці є однією з найбільш значущих і актуальних. Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників, які займалися дослідженням цінностей та ціннісних орієнтацій можна зазначити Б.Г. Ананьєва, Д.А. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейн, Д.М. Узнадзе, В.А. Ядова, Ф. Вернона, Г. Ліндзєя, Г. Олпорта, К. Роджерса, М. Рокіча, В. Франкла, Ш. Шварца.

Ціннісні орієнтації – це відносно стійке, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних благ і ідеалів, що розглядаються як предмети, цілі або засоби для задоволення потреб життєдіяльності особистості. У ціннісних орієнтаціях ніби акумулюється весь життєвий досвід, накопичений в індивідуальному розвитку людини, що визначає його взаємовідносини з іншими людьми, перетворення особистості, у тому числі і стосовно самої себе [1].

Метою даного дослідження є аналіз динаміки ціннісних орієнтацій студентів-психологів V курсу.

У якості діагностичного інструмента для виявлення домінування ціннісних орієнтацій студентів нами була використана методика М. Рокіча «Ціннісні орієнтації» та метод асоціативного експерименту.

Аналіз отриманих результатів дозволив нам виявити, які ж цінності для студентів-психологів є найважливішими. Чи відбулася динаміка ціннісних орієнтацій або тенденція до їх зміни протягом невеликого відрізка часу.

У ході обробки та інтерпретації двох етапів дослідження ми отримали результати та виявили групу цінностей, які є життєво важливими для досліджуваних, тобто ті цінності, якими вони керуються у своєму житті. До цих ціннісних орієнтацій ввійшли: «акуратність»,

«активне діяльне життя», «вихованість», «відповідальність» «ефективність у справах», «кохання», «розваги», «терплячість», «щирі друзі».

Щодо динаміки ціннісних орієнтацій студентів можна сказати, що вона спостерігається, але не значна. Тут доречніше говорити про тенденцію до зміни ціннісних орієнтацій у свідомості студентів. Дана тенденція може відбуватися за рахунок переосмислення цінностей, зміни способу та діяльності життя.

Література

1. Іванова Л., Овсяннікова В. Динаміка ціннісних орієнтацій студентів педагогічного вузу // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – №4. – С. 16 – 18.

РОЗРОБКА ТА АПРОБАЦІЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ З ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЛЯ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Онищенко Т.

студентка 2 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:

асистент кафедри соціальної та практичної психології
І.А. Гречуха

Кожна людина у своєму житті не раз зустрічалась із насиллям, виступаючи у ролі агресора, жертви або ж свідка. На сьогодні хвиля насилля серед молоді не спадає. Причиною цього є неблагополучні сімейні, соціальні умови, масова культура з її насиллям та жорстокістю, і проблеми шкільного виховання.

Особливо гостро питання насильства стоїть серед підлітків. Саме в цьому віці відбувається ряд фізіологічних та психологічних змін. Не досить сформована нервова система та часта зміна настрою виступають передумовами виникнення агресивної поведінки.

Нами були проаналізовані основні підходи до вивчення проблеми агресії та насильства таких психологів як: А. Бандури, Р. Берона, Дж. Долларда, Л. Дууба, Д. Річардсона, З. Фрейда, Н.В. Хазратової.

На основі проведеного аналізу, ми визначили, що *насильство* – застосування будь-яким класом суспільним або групою соціальною засобів примусу щодо інших класів чи соціальних груп з метою збереження або завоювання політичного та економічного планування, певних прав чи привілеїв [1, с. 412].

В процесі аналізу проблеми, ми виявили, що активні групові методи найбільш сприяють засвоєнню знань і умінь відносно управління власними психічними процесами, виробленню навичок самоконтролю і саморегуляції, забезпечуючи розвиток контролю над власною агресією. Тому саме соціально-психологічний тренінг ліг в основу нашої роботи.

Основне завдання соціально-психологічного тренінгу полягає у підвищенні рівня поінформованості з проблеми насильства у молодіжному середовищі, тобто систематизації знань про агресію та насильство, та отриманні інформації про можливості уникнення насильства.

На основі аналізу теоретичного матеріалу нами було розроблено програму соціально-психологічного тренінгу, з метою профілактики насильства у молодіжному середовищі, та апробовано із учнями 7-го класу.

Кількісний та якісний аналіз отриманих результатів здійснювався з використанням методів статистичної обробки результатів – U-критерія Манна-Уїтні та критерій знаків (G).

Аналіз результатів, отриманих у ході дослідження показав, що рівень поінформованості підлітків про насильство після проведення соціально-психологічного тренінгу збільшився у 1,6 рази (у 92% учнів). Було встановлено, що рівень поінформованості серед хлопців є вищим, ніж серед дівчат, оскільки початковий показник рівня поінформованості серед хлопців становить – 3, а у дівчат – 2,8. Після проведення соціально-психологічного тренінгу «важливість» проблеми насильства зросла на 42%.

Перспективою подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні в практику розробленого та апробованого соціально-психологічного тренінгу з метою профілактики насильства у молодіжному середовищі.

Список використаної літератури:

1. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. – Ф56 2. Вид.,перероб. і доп. – К.: Голов. Ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

ДИНАМІКА ОСОБИСТІСНИХ УТВОРЕНЬ ПЕДАГОГА НА ЕТАПІ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ

Остапенко О.

студентка 5 курсу
соціально-психологічного

Науковий керівник:
кандидат педагогічних
наук, професор факультету
М.М. Заброцький

У сучасному суспільстві актуальною є проблема професійного розвитку особистості. На кожному етапі професійного розвитку відбуваються якісні трансформації особистості, що можуть проявлятися в зміні мотиваційної, емоційно-вольової, ціннісної та інших сфер. Будь-яка трансформація особистісних особливостей спеціаліста може впливати на здійснення ним професійної діяльності. Адаптація педагога до умов професійної діяльності, педагогічного колективу та власної ролі в ньому вимагає від нього розкриття всього накопиченого арсеналу педагогічних здібностей. Процес професійного становлення педагога є основою його професійного розвитку і є важливим як для професійного, так і для особистісного росту. Позитивне сприйняття педагогом власної особистості, своєї професійної діяльності та колективу формується на основі розвинених у педагога особистісних утворень, до яких можна віднести: мотивацію, установку, локус контролю, самооцінку, тривожність і т.д.

Дослідження динаміки особистісних утворень педагогів проводилося на базі Житомирського державного університету імені І. Франка та Житомирського інституту післядипломної освіти. В основу дослідження покладено опитувальник, який складається з п'яти шкал, спрямованих на визначення мотивації (Мотивація досягнення успіху та уникнення невдач А.А. Реана), установок (Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері О.Ф. Потьомкіної), тривожності

(Стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості СМІЛ), локус контролю (Суб'єктивний локус контролю Дж. Роттера) та самооцінки (Шістнадцяти факторний особистісний опитувальник Р.Б. Кеттелла).

У дослідженні взяли участь дві групи досліджуваних: 20 студентів 5 курсу (10 студентів філологічного факультету та 10 – фізико-математичного), а також 20 педагогів із професійним стажем 3 – 5 років (10 педагогів філологічних спеціальностей та 10 – математичних).

Аналіз результатів дослідження здійснювався наступним чином: порівнювалися особливості особистісних утворень студентів-випускників різних спеціальностей, педагогів із професійним стажем 3 – 5 років, а також здійснювався аналіз особливостей вираження особистісних утворень педагогів математичних спеціальностей та філологічних. Завершальним етапом аналізу результатів дослідження було виявлення динаміки особистісних утворень педагога на етапі професійної адаптації.

Порівнюючи результати дослідження студентів 5 курсу фізико-математичного та філологічного факультетів, ми виявили наступну тенденцію:

- для студентів-випускників характерне об'єднання мотивації, установок та самооцінки;
- студентам-філологам притаманний вищий рівень розвитку мотивації досягнення успіху, вищий рівень прояву установок на результат професійної діяльності, а також вищий рівень інтернальності та самооцінки;
- студентам математичного спрямування характерний нижчий рівень тривожності;

Узагальнюючи результати дослідження особистісних утворень педагогів зі стажем професійної діяльності 3 – 5 років, ми виявили такі особливості:

- для педагогів філологічних спеціальностей притаманний вищий рівень мотивації досягнення успіху, вищий рівень прояву установки на результат професійної діяльності, а також схильність до завищеної самооцінки;
- для педагогів математичних спеціальностей характерний нижчий рівень тривожності.

Узагальнені результати дослідження динаміки особистісних утворень педагогів на етапі професійної адаптації дає змогу зробити висновок про те, що як для студентів-випускників, так і для педагогів зі стажем 3 – 5 років домінуючими є мотивація досягнення успіху, установка на результат професійної діяльності та інтернальний локус контролю. При цьому для студентів 5 курсів характерними є підвищена тривожність та завищений рівень самооцінки, тоді як у педагогів зі стажем професійної діяльності спостерігається домінування низького рівня тривожності та розподіл між адекватною та високою самооцінкою.

Отже, у процесі професійної адаптації педагоги відзначаються стійкістю таких особистісних утворень, як мотивація, установки та локус контролю, а також характеризуються зміною самооцінки і рівня вираженості тривожності.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПРАКТИКУЮЧИХ ПСИХОЛОГІВ**Остапчук О.**студентка 5 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
В.В. Горбунова

Проблема розвитку професійних здібностей психолога-практика є тісно пов'язаною з розвитком професійної компетентності та якістю виконуваних ним професійних обов'язків. Враховуючи положення про те, що розвиток особистості визначається соціальною ситуацією розвитку (Л.І. Божович, Л.С. Виготський) та положення про те, що здібності розвиваються в процесі певним чином організованої теоретичної чи практичної діяльності (В.В. Давидов, О.Л. Музика, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, В.Д. Шадріков) доцільним є відтворення особливостей соціальної ситуації розвитку професійних здібностей практикуючих психологів.

На основі розуміння здібностей як внутрішнього регуляційного процесу, ціннісне ставлення до якого детермінує розвиток творчо обдарованої особистості (О.Л. Музика) та аналізу здійсненої В.В. Горбуновою психологічної реконструкції здібностей практикуючого психолога у діяльнісному просторі було сформульовано припущення про те, що соціальна ситуація розвитку професійних здібностей практикуючих психологів пов'язана з референтно-діяльнісним простором. Зокрема, діяльності, якими володіє практикуючий психолог та особи з його значимого оточення сприяють або гальмують розвиток професійних здібностей.

Перевірка дослідницької гіпотези та реконструкція семантичного простору професійних здібностей у діялісно-референтному контексті здійснювалась на основі факторного аналізу оціночних матриць з використанням процедури біплат. Елементи для оціночних матриць (професійні здібності, діяльності, значимі особи) були виділені на основі заповнення досліджуваними модифікованого варіанту методики вивчення динаміки здібностей О.Л. Музики.

На основі реконструкції діялісного простору розвитку професійних здібностей можна виділити такі особливості:

- більшість професійних здібностей розвиваються у просторі професійних діяльностей;

- рефлексивні, соціально-перцептивні та соціально-фасиліативні здібності психологів знаходяться у просторі діяльностей, які пов'язані з процесом психологічної допомоги (консультування, психотерапія), навчанням у психологічних школах та із взаємодією із близькими;

- комунікативні здібності, які є важливими не тільки для роботи психолога, а і у особисто для досліджуваних реалізуються у всіх діяльностях, які пов'язані з процесом взаємодії з оточуючими;

- релаксуючі вміння пов'язані з виконанням діяльностей, які пов'язані із захопленнями досліджуваних (хобі);

- професійні здібності розвиваються в контексті тих діяльностей, які є важливими для досліджуваного. Тобто, чим важливіша діяльність, тим більше здібностей знаходяться в її семантичному просторі.

Проведений аналіз результатів дослідження дозволив виділити особливості розвитку професійних здібностей у референтному просторі:

- семантичний простір більшості професійних здібностей пов'язаний із взаємодією особами, з професійного оточення;

- до інтегративних професійних здібностей, розвитку яких сприяє взаємодія практично з усіма референтними особами належать комунікативні та ораторські здібності;

- розвитку соціально-фасиліативних (уміння заспокоїти, уміння толерантно повідомити результати, уміння допомогти клієнту побачити шляхи вирішення проблеми) та теоретичних психологічних здібностей (уміння бачити суть проблеми, теоретичні знання з психології, уміння бачити шляхи вирішення проблеми) сприяє взаємодія з особами, які безпосередньо торкаються процесу психологічної допомоги (клієнти, діти, батьки дітей) або зацікавлені в ньому (відповідальні особи);

- взаємодія з особами, діяльність яких також пов'язана з професією психолога (колеги, тренери в психологічних школах, супервізори) або з особами, які оцінюють професійну діяльність психолога (адміністрація) сприяє розвитку рефлексивних здібностей;

- розвитку професійного мислення сприяє взаємодія з особами, які пов'язані з професійною діяльністю.

На основі проведеного аналізу референтно-діяльнісного простору розвитку професійних здібностей можна зробити висновок, що діяльності, якими володіє практикуючий психолог та взаємодія з особами з його значимого оточення сприяє розвитку їх професійних здібностей. Таким чином, соціальна ситуація розвитку професійних здібностей пов'язана з референтно-діялісним простором.

ЦІННІСНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ЯК ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Пащенко Ю.
студентка 5 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
старший викладач
Л.О. Котлова

Особливості суспільно-економічного розвитку нашої країни негативно позначаються на інституті молодого сім'ї. Зокрема, зростає відсоток розлучень на всіх стадіях існування сім'ї, знижується рівень задоволеності шлюбом. Сім'ї руйнуються через велику кількість конфліктів, що все частіше виникають, і які вони відмовляються вирішувати, вважаючи при цьому розлучення найкращим виходом із ситуації.

Основні психологічні проблеми сім'ї відображено в роботах Ю.Є. Альшиної, Т. В. Буленко, В. А. Волкової, С. В. Дворяк, С. В. Ковальова, В. А. Семиченко, Б. Г. Херсонського, здійснюється аналіз психологічних ресурсів, які є механізмами функціонування сім'ї, дослідження кризових періодів в розвитку сім'ї та чинників, що їх зумовлюють. Психологічний аналіз сім'ї як соціальної групи передбачає також вивчення ціннісних орієнтацій подружжя, які є одним із чинників, що регулює взаємини подружжя.

Проблемам цінностей та ціннісних орієнтацій присвячувалися роботи О. М. Власенко, Л. О. Коберник, Ю. Н. Кузнецової, О. Л. Музики.

В основу нашого дослідження покладене **припущення** про те, що

- у сімей з високим рівнем конфліктності цінності подружжя матимуть суперечливий характер і виступатимуть чинником виникнення конфліктів, тоді як у сімей з низьким рівнем успішності цінності матимуть узгоджений характер;
- у сімей з подружнім стажем 1 рік поняття сімейні цінності буде пов'язане з матеріальними цінностями та емоційними проявами взаємостосунків; у сімей з подружнім стажем 7 років – з родинними цінностями; у сімей з подружнім стажем 29 років – з особистісною реалізацією як цінністю.

Відповідно до мети та завдань використані наступні методики дослідження: опитувальник Ю. Альшиної, Л. Гофмана, Е. Дубовської «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» та дослідження сімейних цінностей подружжя за допомогою методу багатомірного шкалювання. Вибірка складає 18 сімей, по 6 сімей із різним стажем подружнього життя.

Проведений теоретичний аналіз проблеми взаємозв'язку ціннісних суперечностей та виникнення сімейних конфліктів і результати проведеного дослідження частково підтвердили висунуту на початку дослідження гіпотезу.

В трьох групах сімей на першому місці знаходяться такі цінності як емоційні прояви взаємостосунків. Це свідчить про те, що в будь-якій ситуації залишаються важливими довіра, підтримка, взаємодопомога, кохання, вміння йти на компроміс. В більшості випадків дані цінності можуть уособлювати в собі бажані стратегії вирішення конфліктів.

Також, важливими цінностями в обох групах (1 та 20 рік сімейного життя) є особистісна реалізація. Це можна пояснити тим, що члени подружжя прагнуть до особистісного розвитку та самореалізації. Можливо, саме відсутність спільних інтересів та хобі, а отже і менше спільно проведеного часу призводить до виникнення конфліктів та суперечок. Цікаво, що в сім'ях з подружнім стажем 7 років такі цінності є найменш актуальними. Можливо, це пов'язано з тим, що на відміну від інших двох груп досліджуваним з даної групи не вистачає часу через виховання та догляд за дітьми.

Не менш важливими для всіх груп є родинні цінності. Оскільки взаємостосунки з батьками, дітьми, родичами є визначальними завжди і сім'ї цілком від них залежать. Неправильна побудова стосунків з ними завжди призводить до виникнення конфліктних стосунків.

Не останнє місце займають і матеріальні цінності. Звідси можна зробити висновок, що матеріальне становище не завжди є стабільним і не завжди в сім'ї визначені пріоритети по заробітку та вкладанню коштів. Нерідко відсутність власного житла, як на перших, так і на подальших роках сімейного життя призводить до конфліктів.

Таблиця 1.

Відсоткове порівняння груп цінностей сімей з різним стажем подружнього життя

сім'ї групи цінностей	1 рік	7 років	20 років
Матеріальні	12%	14%	16%
Побутові	1%	3%	1%
Родинні	11%	29%	23%
Особистісна реалізація	29%	3%	26%
Емоційні прояви взаємостосунків	47%	51%	34%

В результаті проведеного дослідження встановлено, що і в благополучних і в кризових сім'ях з різним стажем сімейного життя спостерігається узгодженість ціннісних орієнтацій, однак уявлення про цінності партнера не збігаються з реальними. Мається на увазі той факт, що кожен з подружжя приписує партнеру цінності, які йому зовсім не притаманні. Також спостерігається приписування партнеру власних цінностей.

Наголосимо, що неузгодженість цінностей безперечно впливає на особливості функціонування сім'ї, адже розбіжності в системі індивідуальних цінностей породжують собою ряд конфліктів та призводять до погіршення міжособистісних стосунків в сім'ї.

Тому даній проблемі слід приділити особливе значення і отримані дані слід використати в професійній діяльності психолога в практиці консультування осіб, які одружуються (з метою прогнозування ціннісної сумісності), та сімей з метою запобігання дезадаптації. Також описані дані можуть бути застосовані в роботі з кризовими сім'ями та в роботі з профілактики розлучень.

На основі проведеного дослідження та отриманих в ході роботи даних ми розробили тренінгову програму, спрямовану на розвиток сімейних цінностей та навиків ефективного вирішення сімейних конфліктів.

СТРАТЕГІАЛЬНІ ВІДМІНОСТІ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ СТУДЕНТАМИ РІЗНОГО РІВНЯ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ ПІД ЧАС ЗДАЧІ НАВЧАЛЬНОЇ СЕСІЇ

Петрук І.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри соціальної
та практичної психології
І.В.Кирильчук

Проблематика конфлікту має глобальний характер і тому її актуальність за останні роки досить зростає. Конфлікт – це зіткнення або боротьба, ворожі відношення між опонентами. Сучасні погляди вважають конфлікт явищем якого не можна уникнути, який в свою чергу охоплює багато аспектів буття як людей так і загалом суспільства.

Н.В.Гришина виділяє позитивні і негативні функції конфлікту. До позитивних функцій відносять: зняття емоційної напруженості між конфліктуючими сторонами; одержання нової інформації про опонента; зімкнення колективу організації при протиборстві з зовнішнім ворогом; стимулювання до змін і розвитку; зняття синдрому покірності в підлеглих; діагностика можливостей опонентів. До негативних функцій належать: великі

емоційні, матеріальні витрати на участь у конфлікті; звільнення співробітників, зниження дисципліни, погіршення соціально-психологічного клімату в колективі; представлення про переможені групи як про ворогів; надмірне захоплення процесом конфліктної взаємодії на шкоду роботі; після завершення конфлікту – зменшення ступеня співробітництва між частиною колективу.

У психологічній літературі В.М.Нагаєв виділяє чотири основних типів конфлікту: внутрішньоособовий конфлікт; міжособовий конфлікт; конфлікт між особистістю і групою; міжгруповий конфлікт. Конфлікт – особливий вид взаємодії, в основі якого лежать протилежні і несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей та соціальних груп, які супроводжуються негативними психологічними проявами.

Сутність конфлікту, функції, структуру та динаміку розглядали Г.М. Андреева, А.І. Шипілов, В.В. Дружинін, Л.А. Петровська та ін. Також вивчали конфлікт у педагогічній діяльності Г.С. Костюк, М.І. Алексеева, А.М.Лебедев, багато робіт присвячено проблемі сімейних конфліктів. Завдання нашого дослідження виявити стратегіальні відмінності вирішення конфлікту студентами високого та низького рівня навчальної успішності. Методологічним забезпеченням дослідження є соціально-психологічний ситуативний підхід К. Томаса та Р.Кіллмена у межах якого розроблений опитувальник «Стратегія поведінки людини у ситуації конфлікту». Метою нашого дослідження є вивчити стратегіальні відмінності вирішення конфлікту студентами, які мають різні рівні навчальної успішності під час здачі навчальної сесії.

Результати нашого дослідження свідчать, що студенти першого курсу високого рівня навчальної успішності під час здачі навчальної сесії найбільш приділяють увагу стратегія поведінки співробітництво, а у студентів першого курсу з низьким рівнем навчальної успішності стратегії – уникнення; студенти другого курсу з високим рівнем навчальної успішності обирають стратегію поведінки – суперництво, а студенти другого курсу з низьким рівнем навчальної успішності – уникнення; студенти третього курсу з високим рівнем навчальної успішності у ситуації конфлікту під час здачі навчальної сесії використовують стратегію – компроміс, а студенти третього курсу з низьким рівнем навчальної успішності – уникнення; студенти четвертого курсу з високим рівнем навчальної успішності у ситуації конфлікту використовують стратегію поведінки – компроміс, а студенти четвертого курсу з низьким рівнем навчальної успішності стратегію – уникнення.

Графічно приставимо отримані дані по кожній із стратегій вибору студентами I-IV курсів різного рівня навчальної успішності:

— вибір стратегії *суперництво* (Рис.1).

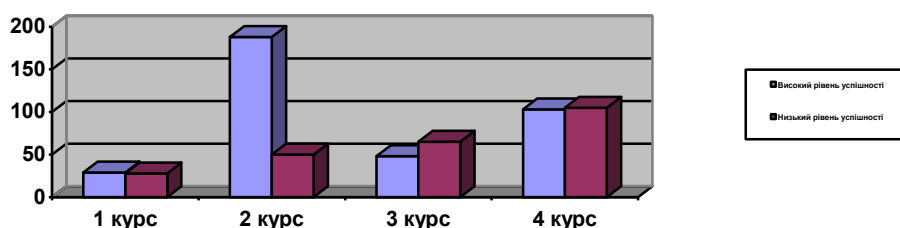

Рис.1. Графічне представлення результатів кількісного аналізу вибору студентами I-IV курсів різного рівня навчальної успішності стратегії – суперництво.

— вибір стратегії співробітництво (Рис.2).

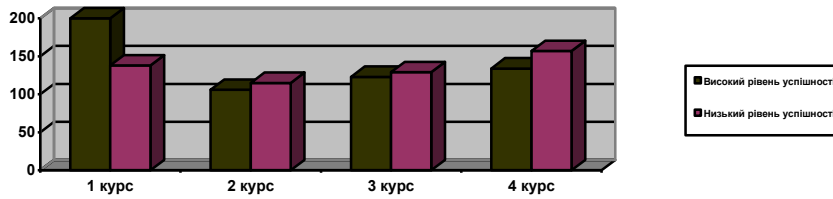

Рис.2. Графічне представлення результатів кількісного аналізу вибору студентами I-IV курсів різного рівня навчальної успішності стратегії – співробітництво.

— вибір стратегії компроміс (Рис. 3).

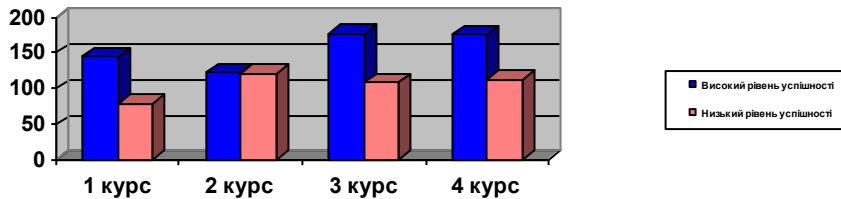

Рис.3. Графічне представлення результатів кількісного аналізу вибору студентами I-IV курсів різного рівня навчальної успішності стратегії – компроміс.

— вибір стратегії уникнення (Рис.4).

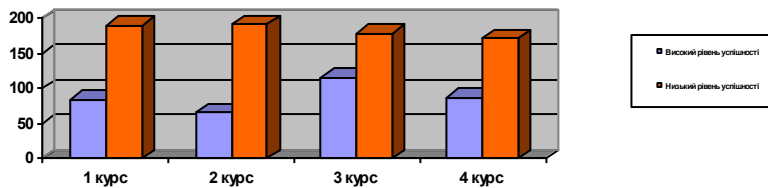

Рис.4. Графічне представлення результатів кількісного аналізу вибору студентами I-IV курсів різного рівня навчальної успішності стратегії – уникнення.

— вибір стратегії пристосування (Рис.5).

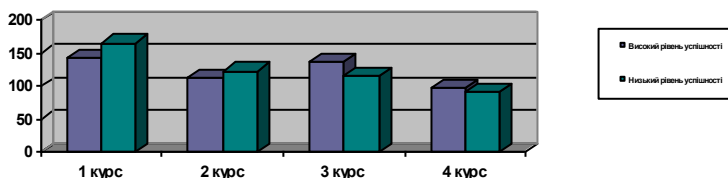

Рис.5. Графічне представлення результатів кількісного аналізу вибору студентами I – IV курсів різного рівня навчальної успішності стратегії – пристосування.

Порівнявши результати дослідження стратегіальних відмінностей вирішення конфлікту студентами різного рівня навчальної успішності під час здачі навчальної сесії, виявилися, що усі досліджувані чотирьох курсів (I-IV) низького рівня навчальної успішності під час здачі навчальної сесії у ситуації конфлікту використовують стратегію поведінки – уникнення. Досліджувані з високим рівнем навчальної успішності під час здачі навчальної сесії у ситуації конфлікту використовують стратегію: I курс – співробітництво; II курс – суперництво; III та IV курси – компроміс.

Отриманні дані свідчать про те, що студенти з високим рівнем навчальної успішності під час конфліктної ситуації обирають стратегії поведінки – «компроміс» та «співпраця», а у студентів з низьким рівнем навчальної успішності переважаними стратегіями конфлікту виступає – «пристосування» та «уникнення».

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ІГРОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ТРАДИЦІЙНОЮ ТА РОЗВИВАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ НАВЧАННЯ

Пилипенко М.
студентка 5 курсу
соціально-психологічного

Науковий керівник:
кандидат психологічних
наук, доцент факультету
Н.О. Никончук

Розвиток ігрових здібностей учнів початкових класів залежить від рівня й успішності оволодіння уміннями, які необхідні для виконання ігрової діяльності, та від розвитку рефлексії. Рефлексія є новоутворенням молодшого шкільного віку і тісно пов'язана з самооцінкою та учбовою успішністю дітей. Вона формується під час ігрової і навчальної діяльності у процесі взаємодії з іншими суб'єктами. Сама рефлексія протягом вікового періоду також зазнає якісних змін.

Дослідження рефлексії ігрових здібностей молодших школярів, які навчаються за традиційною та розвивальною системою навчання, проводилося на базі Кубанської ЗОШ I-III ступенів Сімферопольського району (школа з традиційною системою навчання) та ЗОШ №8 м. Житомир (навчання відбувається за розвивальною системою Д.Б. Ельконіна — В.В. Давидова). Для дослідження було використано методику вивчення динаміки здібностей (МВДЗ), розроблену О.Л. Музику та адаптовану для молодшого шкільного віку І.С. Загурською і Н.О. Никончук. Участь в дослідженні взяли 16 учнів 3 класу, які навчаються за традиційною та розвивальною системою навчання.

В результаті порівняльного аналізу відповідей учнів, які навчаються за різними системами навчання, виявлено основні відмінності у рефлексії ігрових здібностей у молодшому шкільному віці на рівні діяльнісного, операційно-когнітивного, референтного та особистісно-ціннісного компонентів здібностей.

Узагальнення результатів дослідження показало, що у розвитку рефлексії умінь молодших школярів простежується ряд тенденції. Учні, які навчаються за розвивальною системою, в цілому виділяють більшу кількість умінь, ніж учні, які навчаються за традиційною системою. У школярів з високим рівнем успішності, не залежно від системи навчання, учбові уміння за кількістю займають перше місце серед інших умінь, а ігрові уміння – друге місце. В учнів з низьким рівнем успішності, які навчаються за традиційною системою ігрові вміння домінують, а учбові посідають друге місце. У дітей з низьким рівнем успішності, які навчаються за розвивальною системою на першому місці знаходяться учбові здібності, а вже друге місце посідають ігрові.

У рефлексії складових ігрових умінь молодших школярів є ряд відмінностей. Учні з високим рівнем успішності, що навчаються за розвивальною системою, виділяють більшу кількість складових умінь, ніж учні, що навчаються за традиційною системою. Молодші школярі незалежно від рівня успішності та системи навчання серед складових умінь найчастіше зазначають практичні дії та операції. Учні, що навчаються за традиційною системою, у порівнянні з школярами, що навчаються за розвиваючою системою, виокремлюють більше практичних умінь і менше розумових дій та операцій.

Учні, які навчаються за розвивальною та традиційною системою, поцінування ігрових здібностей переважно отримують від родичів та друзів. Вчитель та однокласники є референтними особами лише для тих школярів, які мають високий рівень успішності.

Аналіз результатів дослідження рефлексії особистісних якостей дозволяє зробити висновок про те, що молодші школярі, які навчаються за розвивальною системою навчання, виокремлюють у себе більшу кількість якостей, ніж учні які навчаються за традиційною системою. Окрім того, учні, які навчаються за розвивальною системою, більш об'єктивно оцінюють рівень розвитку власних особистісних характеристик.

Дані, які ми отримали в ході виконання дипломної роботи, можуть застосовуватися вчителями для оптимізації навчально-виховного процесу у початковій школі.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ СТУДЕНТІВ У РІЗНИХ ЗА ЗМІСТОМ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ

Плисак Д.

студентка 4 курсу

соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

кафедри соціальної та практичної психології

І.М.Тичини

На даний час існує така думка, що здатність людини долати стресові ситуації визначається не лише стресовою ситуацією, а й тим, яким способом людина з нею справляється. Для цього вона використовує coping behavior - стратегії, які людина використовує для подолання проблемних ситуацій. Багато авторів поклали в основу своєї наукової роботи, дослідження копінг-стратегій. Це М.Ш. Магомед-Емінов, Ф.Е. Василюк,

К. Муздибаєв, Ю. Александровський, Л.І. Анциферова, В.І. Шебанова та інші. Проте значний вклад зробили американські психологи Р.С. Лазарус і С.Фолькман. Для дослідження стратегій ними був створений опитувальник Ways of Coping Questionnaire (WOCQ). Він характеризує процес подолання стресової ситуації, концентруючись на думках і діях суб'єкта в контексті специфічної ситуації. Виділяється 8 шкал: конфронтація, дистанціювання, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, прийняття відповідальності, втеча-уникнення, планування рішення проблеми та позитивна переоцінка.

Нами було проведено порівняльне дослідження копінг-стратегій студентів у різних за змістом стресових ситуаціях. Дослідження проходило в два етапи. На першому етапі вибірка складала 21 студент навчально-наукового інституту педагогіки і 10 студентів стоматологічного факультету, на другому етапі - 20 студентів – педагогів і 11 студентів стоматологів. Дослідження проводилося за допомогою, адаптованого С.І. Хайровою, опитувальника «Ways of Coping Questionnaire». Обробка результатів здійснювалась за допомогою факторного аналізу, з використанням процедури «biplot».

В ході аналізу даних дослідження зроблено такі висновки:

Студенти ННІ виділили такі ситуації: проблеми в навчанні, комунікативні, побутові проблеми (I етап) та ситуації, що погіршують взаєморозуміння між близькими людьми, ситуації пов'язані з погіршенням матеріальних благ та авторитетом серед друзів та погіршення стану здоров'я (II етап). В свою чергу студенти стоматологічного факультету

виділили комунікативні проблеми та навчальні (I етап), та ситуації, що погіршують взаєморозуміння між близькими людьми та ситуації, що спричиняють погіршення матеріальних благ (II етап). Таким чином, спостерігається динаміка у появі нових стресових ситуаціях. Проте спільним є те, що студенти виділили однакові ситуації та стратегії, які вони використовують. Вибір таких стратегій як позитивна переоцінка, самоконтроль спостерігається на першому і другому етапі дослідження. Проте, на мою думку, чинниками виникнення таких проблем, на першому етапі дослідження, в студентів ННІ є початок навчання (тобто 2 курс), адже процес адаптації до умов навчання у вузі є дуже складним та багатограним, характеризується безпосереднім переходом від шкільного навчання до вузівського, зміною місця проживання та інше, а в студентів стоматологічного факультета – криза середина навчання (тобто 3 курсу), на якому відбувається переоцінка цінностей. Дана криза є небезпечною, тому що через певні негативні умови (це можуть бути будь які, навіть проблеми в навчанні) може відбуватись втрата сенсу життя.

Проте здавалось би дивно, у багатьох студентів, які успішно адаптувалися до навчання у вищому закладі освіти, нових умов проживання, криза середини навчання не проходить хоча ця криза (як і всі інші кризи студентського періоду життя) теж трапляється далеко не в усіх, але вона є таки досить поширеною. Найбільш поширеними симптомами цієї кризи є розчарування в обраній професії, в своїх силах, можливостях та в навчанні як такому. На даному періоді відбувається втрата сенсу навчання. Спостерігати можливий прихід даної кризи можна тоді коли студент задумується над такими питаннями, як « Чому я тут навчаюсь?», «Для чого я вибрав дану професію? «Чи реалізую я себе як професіонала?»

Через втрату сенсу життя, студент починає погано відвідувати університет, критично відноситися до викладачів. При цьому спостерігається негативний настрій, можливе погіршення здоров'я, підвищується втомлюваність, академічна успішність нерідко знижується, як результат, виникають уявлення про відсутність перспектив.

Що ж до другого етапу, то у студентів ННІ педагогіки спостерігається криза середини навчання, яка описана вище, а у студентів стоматологічного факультету – криза випускника. Дана криза проявляється у студента у вигляді переживанні страху та невпевненості, підвищенні стурбованості та високої напруженості. Зазвичай, студент пов'язує всі ці процеси з випускними іспитами та захистом дипломної роботи. Пошуки роботи, які часто не зразу мають позитивний результат, сприяють фіксації негативних почуттів. Згодом випускник починає шукати роботу, але не завжди отримує позитивний результат, що призводить до ізоляції, невпевненості. Враження відірваності від спільного життя академгрупи, матеріальна несамостійність, соціальна невлаштованість підсилюють ці почуття.

За результатами дослідження можна сказати, що зміст стресової ситуації грає велику роль у виборі копінг-стратегій. Крім того, кожна проблема характеризується певним вибором копінг-стратегій.

Перспективою дослідження є вивчення особливостей вибору копінг-стратегій студентами вищого навчального закладу, враховуючи гендерні, вікові особливості; подальше вивчення особливостей реагування у стресових ситуаціях; розробка психопрофілактичних та психокорекційних програм, спрямованих на адаптацію до стресових ситуації та гармонізацію психічного стану особистості.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ БРАТІВ ТА СЕСТЕР У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Пожарна Д.
студентки 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент Н.Ф. Портницька

Особлива роль у розвитку особистості належить підлітковому віку. Підлітковий вік, що у психології має статус кризового періоду розвитку, є сензитивним до становлення системоутворюючих компонентів самосвідомості особистості („Я-образу”, „Я-концепції”), її духовного зростання (І.С.Кон, Е.Б. Еріксон, Р.Бернс).

Методологічну основу вивчення психологічних особливостей підліткового віку склали положення Ж. Піаже, З. Фрейда, Л.С. Виготського, згідно яких особливості проявів і перебігу цього періоду залежать від конкретних соціальних обставин життя і розвитку підлітка, його соціальної позиції у світі дорослих. Проблема розвитку самосвідомості у підлітковому віці присвячено роботи Б.Г. Ананьєва, Г.С.Костюка, Л.С.Виготського, О.М.Леонтєєва, П.Р.Чамати, С.Л.Рубінштейна, та інші.

Актуальною залишається проблема - розуміння і взаємовідносини підлітка з батьками. Особлива роль належить взаємовідносинам підлітка з братами і сестрами.

На думку Д.Я. Райгородського, Л.Б. Шнейдера, О.А. Карабанової, Є.Г. Силаєвої, сімейні відносини є одним із важливих чинників розвитку особистості у підлітковому віці. Перебудова дитячо-батьківських відносин здійснюється на основі визнання батьками самостійності і дорослості підлітка, причому значно зростає тут активна роль самого підлітка. Проблема міжособистісної взаємодії братів і сестер висвітлюється у роботах В.М. Дружиніна, А.І. Тащевої, І.А. Коропанова, Є.І Карпуніна, у яких вказується про відносини братів і сестер, а саме на психічний розвиток дітей. Відносини у сфері «дитина-дитина» дозволяє задовольнити основні потреби прийнятними в дитячому співтоваристві способами.

Дослідження гендерних відмінностей сприймання молодших братів та сестер у підлітковому віці проводилося у два етапи: пілотажне дослідження методом асоціативного експерименту. Вибірка дослідження – дівчат 30 осіб; хлопців 23 особи. Досліджуваним пропонувалося написати по 10 асоціацій, до таких слів-стимулів: сім'я; та молодший брат/сестра. Після цього пропонувалася оцінна решітка, спрямована на виявлення взаємозв'язків образу молодошої дитини в сім'ї

Результати асоціативного експерименту показали, що асоціації що у дівчат що у хлопців співпадають порівнявши результати підлітків дівчат та хлопців, які мають рідних сестер або братів, та які є єдиною дитиною в сім'ї, можна сказати що, , але у хлопців виявляються ще негативні асоціації такі як: крики, суперечки, сімейні проблеми, нерозуміння.

Для інтерпретації результатів ставлення підлітків до молодших братів та сестер чи старших братів та сестер, з асоціативного експерименту використовується контент-аналіз. На основі асоціацій з найбільшою частотністю (повторюваністю), виділяються семантичні групи, окремо по хлопцям та окремо по дівчатам. Семантичні групи класифікуються за переліком категорій (якостей) аналізу та з даних категорій виділяється одиниця аналізу – індикатор (вираження значення семантичної групи певною якістю).

Отже, на основі виділених якостей (чесність, любов, конфліктність, друг(подруга), безтурботність, радість, розум, піклування) з семантичних груп, будується оцінна решітка. Так як, якості (індикатори) у дівчат та хлопців співпадають вони об'єднуються.

На основі виділених якостей будується оцінна решітка, вона використовується як додатковий метод.. Дослідження проводилось у Житомирському ліцеї № 25, з учнями 9-11 класів, віком від 14 до 17 років. Вибірка дослідження – 15 хлопців, 15 дівчат. З них: дівчата, які мають молодшу сестру –8; дівчата, які мають молодшого брата –7; хлопці, які мають молодшу сестру –7; хлопці, які мають молодшого брата –8.

Досліджуваним інструктують, пропонують оцінити за даними якостями по 10 бальній шкалі: себе (Я), молодшу сестру або брата, сім'ю, а також оцінити ідеальне Я, ідеальну молодшу сестру або брата та ідеальну сім'ю (ідеальний – певний образ, який уявляє особистість). Потім пропонують стимульний матеріал у вигляді бланків.

Результати методу оцінних решіток виводяться в загальні матриці ставлення підлітків до молодших братів та сестер, де по кожній якості знаходжу середнє арифметичне. Як приклад, візьмемо для аналізу, підлітків(дівчат) їх ставиться, окремо до молодшої сестри та до молодшого брата.

Для обробки даних, загальних матриць використовується факторний аналіз, який дає змогу виявити приховані від безпосереднього сприйняття ознаки (фактори), а також уточнити ступінь їх впливу на розглянуті характеристики.

У результаті факторного аналізу у підлітків (дівчат), які мають молодшу сестру виділилося 2 фактори (рис.1.): у підлітків (дівчат) виділилося 2 фактори: фактор 1- «Дружба-Конфліктність», фактор 2-«Любов-Піклування». До фактору1 входять такі якості як: конфліктність (з оберненою залежністю) та безтурботність (з оберненою залежністю) яка приближена до об'єкту “молодша сестра”, та протиставляються таким якостям як друг(подруга) (з прямою залежністю), приближена до об'єкту “ ідеальне Я ” та розум (з прямою залежністю). У факторі 2 виділились такі якості як любов (з оберненою пропорційністю) яка приближена до об'єкту “Ідеальна молодша сестра”, та протиставляються якості піклування(з прямою пропорційністю), приближена до об'єкту “Ідеальна Я”. Слід також враховувати приближені змінні до “Ідеального Я”, приближена якість: чесність. А підлітки (дівчата), які мають молодшого брата, виділося 2 фактори (рис.2.): фактор 1- «Дружба-Конфліктність», фактор 2-«Любов-Радість». До фактору1 входять такі якості як: конфліктність та безтурботність (з прямою пропорційністю) які приближені до об'єкту “Молодший брат”, та протиставляються таким якостям як друг(подруга), чесність, розум (з оберненою пропорційністю), приближені до об'єкту “ ідеальне Я ”. У факторі 2 виділилося 2 якості: любов (з прямою пропорційністю) яка приближена до об'єкту “Ідеальна молодша сестра”, та протиставляються якості радість (з оберненою пропорційністю), приближена до об'єкту “Я”.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна сказати, що дівчата не конструюють образ молодшої сестри з такою якістю, як конфліктність, та бажають мати з нею дружні стосунки, але від сестри не очікують любові, а ось дівчата, які мають молодшого брата, конструюють його образ на конфліктності та безтурботності, не уявляють дружніх стосунків з братом, але бажають ставитися з любов'ю. Тому можна сказати що, гіпотеза дослідження частково підтверджується.

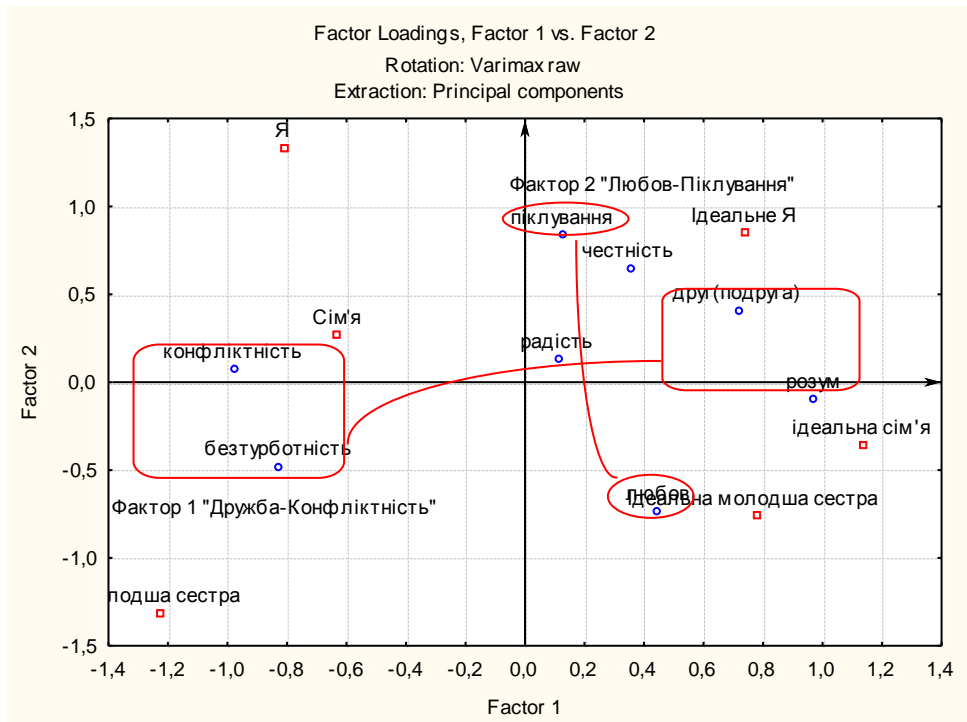

Рис. 1. Графічне представлення факторних навантажень (факторне поле) результатів підлітків (дівчат) ставлення до молодших сестер

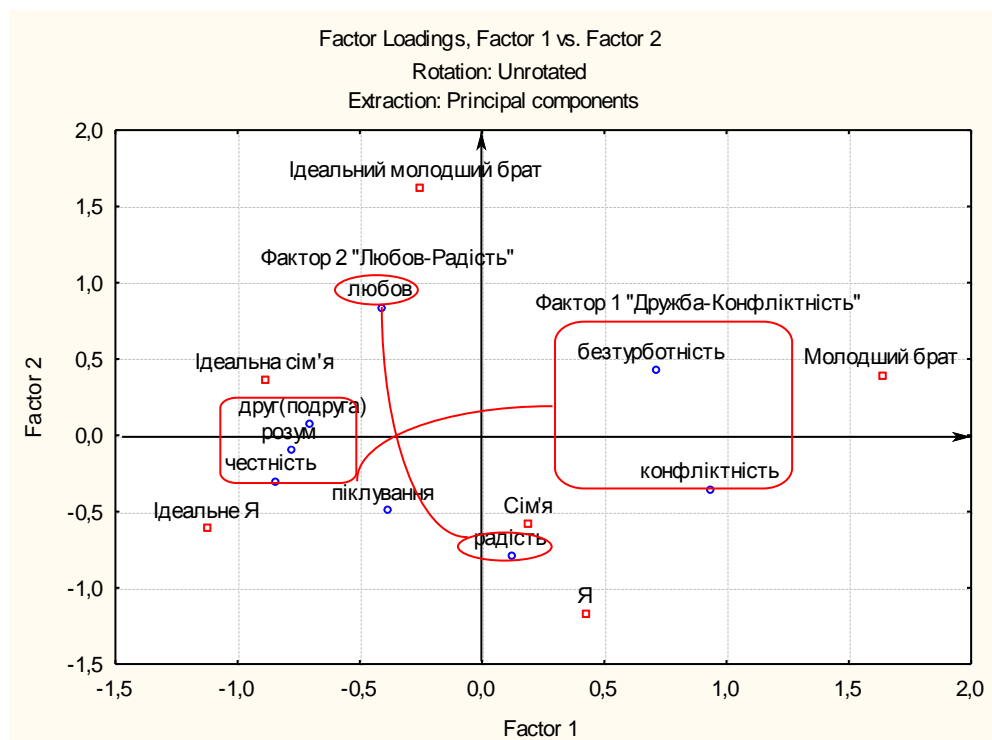

Рис. 2. Графічне представлення факторних навантажень (факторне поле) результатів підлітків (дівчат) ставлення до молодших братів

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Прокопенко М.
студентка 5 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент О.О. Музика

Юнацький вік характеризується активним процесом пошуку особистістю власної перспективи в житті та побудовою планів, які б відповідали її здібностям та можливостям. Молода людина не може жити без перспективи, оскільки відсутність образу власного майбутнього може обернутися для неї глибокою життєвою кризою та саморуйнуванням.

Дослідження психологічних особливостей формування життєвої перспективи в юнацькому віці проводилося нами на базі Радомишльської ЗОШ І – III ст. № 3 Житомирської області та на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка. Участь у дослідженні взяли 2 групи. До групи №1 ввійшли учні 11 класу – 17 осіб чол. та жін. статі з різним рівнем успішності у навчанні. До групи №2 увійшли студенти V курсів історичного, природничого, соціально-психологічного факультетів – 18 осіб чол. та жін. статі з різним рівнем успішності у навчанні.

Як основний діагностичний інструмент було використано методика Є.І.Головахи, О.О. Кроніка «Каузометрія».

Зробивши порівняльний аналіз даних, виділимо характерні особливості:

✓ У зрілому юнацькому віці суб'єктивна оцінка насиченості минулого значущими подіями підвищується, що пояснюється за рахунок процесу дорослішання. Віддаленість названих подій у минуле в ранньому юнацькому віці складає 10-16 років, а в зрілому – від події власного народження до 22-24 років.

✓ Оцінка насиченості теперішнього значущими подіями є низькою як в ранньому, так і зрілому юнацькому віці.

✓ Очікування досліджуваних щодо насиченості значущими подіями майбутнього досить високі, однак все таки різняться тим, що у процесі дорослішання в зрілому юнацькому віці вони знижуються.

✓ Школярі планують своє майбутнє в середньому (середній час антиципації) на 35-40 років уперед, а студенти – на 15-25 років.

✓ Психологічний вік (ПВ) у всіх дівчат раннього юнацького віку значно перевищує хронологічний вік (ХВ), тобто $PB > XB$ (лише у двох – ПВ дещо наближене, але не дорівнює ХВ); у семи хлопців раннього юнацького віку також $PB > XB$ (лише в одного – $PB = XB$); у п'яти дівчат зрілого юнацького віку $PB > XB$, а в чотирьох – $PB (\pm 2 \text{ роки}) = XB$, тобто лише в останніх життєва перспектива є узгодженою; у шести хлопців зрілого юнацького віку $PB > XB$ (лише у трьох – $PB (\pm 2 \text{ роки}) = XB$).

✓ Загалом вищий рівень сформованості життєвої перспективи та побудови реалістичного життєвого шляху притаманний особам зрілого юнацького віку – 38,85%, тоді як рівень сформованості життєвої перспективи у ранньому юнацькому віці становить 6,25 %.

✓ Коефіцієнт дорослості у ранньому юнацькому віці вищий, ніж у зрілому юнацькому віці.

✓ Серед значущих для школярів домінують події, пов'язані з інтимно-особистісними переживаннями, взаємостосунками з друзями та близькими, подорожами та події, що стосуються випуску зі школи та вступу до ВНЗ. У студентів домінують події, пов'язані з інтимно-особистісними, трансцендентними переживаннями (смерть близьких, друзів; обряди хрещення, вінчання), переїзди та події, що стосуються перспектив подальшого працевлаштування після закінчення університету.

✓ Референтними особами у ранньому юнацькому віці є батьки, друзі, родичі, однокласники, кохана людина. У зрілому юнацькому віці – друзі, кохана людина, набагато рідше – батьки.

✓ Майже половина досліджуваних раннього юнацького віку переживають кризу спустошеності, при якій відсутні актуальні зв'язки між подіями минулого та теперішнього часу.

Отже, основною психологічною особливістю формування життєвої перспективи та побудови реалістичного життєвого шляху у юнацькому віці є орієнтованість на майбутнє. Здійсненню самовизначення сприяє розвиток когнітивної сфери особистості, розвиток емоційно-вольової сфери, становлення самосвідомості, розвиток рефлексії та системи особистісних смислів. Результати дослідження показують, що *вищий рівень сформованості узгодженої життєвої перспективи притаманний хлопцям у ранньому юнацькому віці та дівчатам у зрілому юнацькому віці та в цілому доводять, що особам зрілого юнацького віку притаманний набагато вищий рівень сформованості життєвої перспективи та побудови реалістичного життєвого шляху, аніж особам раннього юнацького віку, що зумовлено їхніми віковими та гендерними особливостями.*

Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні впливу криз юнацького віку (пов'язаних із навчанням та з особистим життям), впливу вікових та гендерних особливостей осіб раннього та зрілого юнацького віку з низьким, середнім та високим рівнем навчальної успішності на становлення життєвої перспективи.

ІМПЛІЦИТНІ ТЕОРІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ПІДЛЕГЛИХ У СВІДОМОСТІ КЕРІВНИКІВ МВС: АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ УСТАЛЕНИМ КРИТЕРІЯМ ПРОФВІДБОРУ

Русецька Д.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
В.В. Горбунова

Професійна успішність є одним із базових параметрів, що визначає якість життя сучасної людини, сприяє її ефективній самореалізації, забезпечує статусно-рольову позицію, пов'язана із матеріальним становищем.

Специфіка сучасної правоохоронної діяльності та добробут суспільства нерозривно пов'язані із професійною успішністю працівників органів внутрішніх справ. Які параметри лежать в основі професійного успіху правоохоронця?

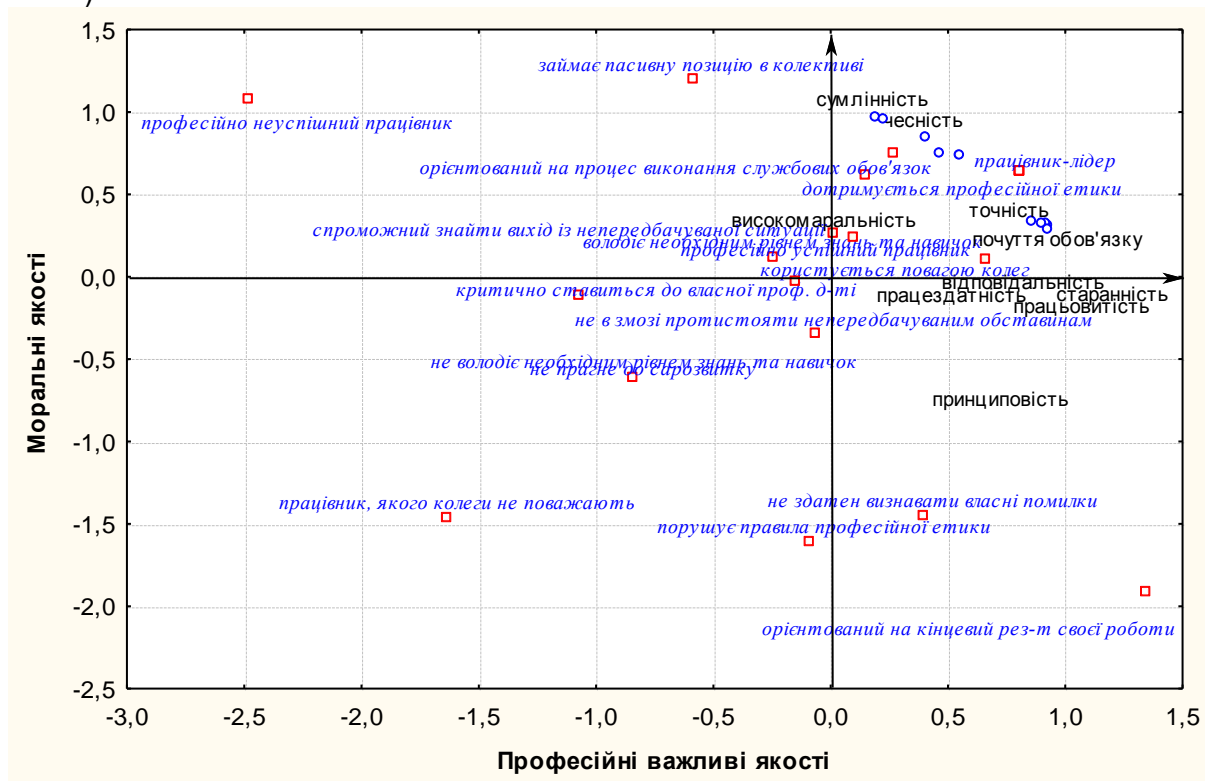
Будь-який керівник має свою систему уявлень про професійну успішність підлеглих: це і певні кваліфікаційні вимоги, і професійно необхідні особистісні якості, і поведінкові

нормативи тощо. Уся сукупність параметрів, що пояснюють певну сферу життя чи діяльності, називається імпліцитними (внутрішніми, притаманними лише конкретній людині) теоріями. Імпліцитні теорії будуються на основі особистісного досвіду суб'єкта, визначають її ставлення до себе та інших.

Ми прагнули реконструювати імпліцитні теорії професійної успішності працівників ОВС у свідомості керівників МВС з метою виокремлення та систематизації параметрів професійної успішності.

У дослідженні брали участь керівники МВС м. Житомира. Використовувалися такі емпіричні методи, як бесіда-інтерв'ю (визначення вимог-параметрів професійної успішності), оціночні решітки методу особистісних конструктів Дж. Келлі (оцінювання конструктів-параметрів професійної успішності за елементами – рольовими протиставленнями). Для реконструкції семантичного простору імпліцитних теорій застосовувалась процедура факторного аналізу, за допомогою програми Statistica 6.0.

Факторизація даних оціночних решіток, в яких рольовими протиставленнями виступали індивідуальні параметри професійної успішності, дозволила реконструювати імпліцитні теорії професійної успішності працівників ОВС у свідомості керівників МВС. Проілюструємо хід аналізу на прикладі семантичного простору досліджуваного А (малюнок 1.).

Мал.1. Семантичний простір імпліцитної теорії професійної успішності працівників ОВС у свідомості керівника (досліджуваного А)

У свідомості досліджуваного було виділено два фактори, що пояснюють 90,1 % загальної дисперсії (74,3 % - перший, 15,77 % - другий фактори). Зміст якостей, що входять до першого фактору, дозволив інтерпретувати його "Професійні важливі риси": працьовитість (0,92), працездатність (0,92), відповідальність (0,9), старанність (0,91), принциповість (0,85). Такими якостями наділяється працівник ОВС, який орієнтований на матеріальне заохочення (1,34); користується повагою колег (1,62); спрямований на

постійне самовдосконалення у професійній діяльності (1,07). Зміст другого фактору дозволяє назвати його "Моральні якості": сумлінність (0,96), високоморальність (0,94), почуття обов'язку (0,74), чесність (0,84), точність (0,73). Такими якостями наділяється працівник ОВС, що займає пасивну позицію в колективі (1,19); орієнтований на процес виконання службових обов'язків (1,92); користується повагою колег (1,46); здатен визнавати власні помилки (1,45).

Загалом у структурі імпліцитних теорій професійної успішності було виділено два фактори. Це фактори професійних (діяльнісних) та особистісних (моральнісних) характеристик, а також параметрів, пов'язаних з професійною етикою та саморозвитком. Позитивні рольові позиції високо пов'язувалися з такими якостями: почуття справедливості, порядність, стриманість, чесність, щирість, професіоналізм, об'єктивність, вимогливість, наполегливість, обізнаність, знання законодавства, вихованість, працьовитість, принциповість, точність; негативні з такими, як: несправедливість, непорядність, нестриманість, нечесність, нещирість, непрофесіоналізм, необ'єктивність, невимогливість, не наполегливість, необізнаність, незнання законодавства, невихованість, не працелюбність, не принциповість, неточність.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ «МАГІСТР»

Русс В.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного
факультету

Науковий керівник:

асистент кафедри соціальної та практичної
психології
І.А.Гречуха

Ціннісні орієнтації є одним з найважливіших компонентів диспозиційної структури особистості, вони відіграють важливу роль у регулюванні поведінки людини, формуванні особистісного світогляду, розвиваються під впливом суспільних чинників, обумовлені системою виховання, навчання та практичної діяльності.

Багато відомих дослідників (Б.Г. Анан'єв, М.Й. Боришевський, С.Д. Максименко, В.І. Слободчиков) підкреслюють вплив навчання у ВНЗ на становлення ціннісних орієнтацій, життєвих принципів особистості. Аналізом динаміки ціннісних орієнтацій займалися видатні вчені: І.С. Кон, М.Н. Корнєв, А.Х. Маслоу, К.Р. Роджерс, Ю.Л. Трофімов, Л.С. Іванова. Проблемою дослідження ціннісної сфери особистості займаються також викладачі кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка, зокрема: О.Л. Музика, М.М. Заброцький, Н.О. Никончук, О.М. Савиченко, В.В. Горбунова та ін.

Метою даного дослідження є вивчення динаміки ціннісних орієнтацій студентів-психологів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» протягом навчального року та протягом професійного навчання.

У дослідженні взяли участь 54 студенти-психологи, з них 14 осіб – студенти V курсу, 20 осіб – студенти I курсу, 20 осіб – студенти III курсу.

Нами були поставлені два завдання: дослідження динаміки ціннісних орієнтацій студентів-магістрів протягом навчального року та порівняльний аналіз структури ціннісних орієнтацій студентів-психологів I, III та V курсів.

Дослідницька програма включає три етапи: дослідження за методикою М. Рокіча; проведення асоціативного експерименту, призначеного для визначення особистісних ціннісних орієнтацій студентів-психологів та цінностей «психолога-професіонала»; дослідження за методикою ранжування списку цінностей.

Представимо основні результати дослідження динаміки цінностей студентів-магістрів протягом навчального року:

1. За результатами методики М. Рокіча у структурі термінальних цінностей студентів-магістрів цінність «здоров'я» є значимою протягом усього навчального року. Домінуючу позицію на початку року займають загальнолюдські цінності: «здоров'я» та «активне, діяльне життя», а в кінці року – цінності професійної самореалізації: «розвиток», «громадське визнання» та «цікава робота».

Серед інструментальних цінностей важливими протягом усього навчального року є цінності самоствердження («високі вимоги» та «освіченість»). Найменш значимими є стійкі соціальні цінності: «нетерпимість до недоліків» та «терпимість до поглядів і думок інших».

2. Дослідження за методикою ранжування списку цінностей показало, що на початку навчального року більшість особистісних цінностей відносяться до цінностей інтимно-особистісної сфери, в кінці року – професійної самореалізації. Серед цінностей, що, на думку студентів-магістрів, характеризують цінності «психолога-професіонала», спільними та значимими протягом навчального року є цінності: «цікава престижна робота», «саморозвиток», «компетентність» та «відповідальність».

Порівнюючи структури ціннісних орієнтацій студентів I, III та V курсів, можна зробити висновок:

1) За результатами методики М. Рокіча базовими термінальними цінностями для студентів I, III та V курсів є «здоров'я» та «щасливе сімейне життя». Для студентів I курсу важливими також є цінності особистого життя («кохання», «активне, діяльне життя»), для студентів III курсу – соціальні цінності та цінності особистого життя, а для студентів V курсу – цінності професійної самореалізації («розвиток», «громадське визнання» та «цікава робота»). На основі порівняння структури інструментальних цінностей для студентів I курсу головними є цінності спілкування та етичні цінності, для студентів III курсу – цінності спілкування та самоствердження, а для студентів-випускників – цінності самоствердження.

2) За результатами дослідження за методикою ранжування списку цінностей, особистісні цінності студентів-психологів I курсу спрямовані на етичні та соціальні цінності («ввічливість», «доброта», «чесність», «справедливість», «вихованість»); у студентів III курсу – на особисте життя («сім'я», «друзі», «кохання»), професійне навчання та розвиток («саморозвиток», «освіченість»), а студенти V курсу – на професійне становлення та розвиток («престижна робота», «закінчення навчання», «професійне становлення», «саморозвиток»).

За результатами аналізу структури цінностей «психолога-професіонала», виокремлених студентами I курсу переважають загальнопрофесійні цінності; у студентів III курсу – загальнопрофесійні та цінності професійної діяльності психолога

(«емпатійність», «конфіденційність», «толерантність»); у студентів-випускників – цінності професійної діяльності психолога.

Перспектива подальшого дослідження полягає у детальному вивченні динаміки ціннісних орієнтацій протягом професійного навчання.

СТРУКТУРА МОТИВАЦІЙНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ВЧИТЕЛІВ-ПРЕДМЕТНИКІВ

Сержанська І.

студентка 5 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної та практичної
психології О.М. Савиченко

Розвинена структура мотивації та саморегуляції є запорукою успішного виконання діяльності вчителя. Це твердження, сформульоване на основі аналізу праць О.О.Конопкіна, Д.Макклелланда, А.К.Маркової, В.І.Моросанової, Х.Хекхаузена, піднімає важливу проблему розвитку структури мотиваційної регуляції вчителів загальноосвітніх шкіл.

Об'єктом нашого дослідження є регуляція вчителів-предметників, а предметом виступає структура мотиваційної регуляції вчителів-предметників. Основним завданням нашого дослідження було вивчення структури мотиваційної регуляції вчителів-предметників у ситуаціях успіху та невдачі у різних сферах (сім'я, колектив, дозвілля, педагогічна діяльність).

В основу дослідження було покладено припущення про те, що структура мотиваційної регуляції вчителів-предметників детермінується потребним, діяльнісним та результативним компонентом, співвідношення яких визначається змістом тих дисциплін, які викладає вчитель.

Дослідження проводилося у формі бесіди, в ході якої вчителям пропонувалося описати ситуації з власного життя, пов'язані з сім'єю, власним хобі, учнівським та педагогічним колективами. Вчителі описували ситуацію успіху та ситуацію невдачі в кожній з вказаних сфер. Результати оброблялися за допомогою системи контент-аналізу, розробленої Д.Макклелландом, Х.Хекхаузенем для вивчення мотивації досягнення та адаптованої О.М.Савиченко для вивчення структури регуляції.

Встановлено, що вчителі в цілому орієнтовані на досягнення успіху, що найбільш повно спостерігається в ситуаціях успіху, пов'язаних з дозвіллям. Найменше виражений цей мотив у сім'ї – тут на розвиток структури регуляції впливає мотив уникнення невдачі, сформований у ситуаціях неуспіху. Мотив уникнення невдачі теж представлений у структурі регуляції цих вчителів, здебільшого у ситуаціях, пов'язаних з педагогічним колективом.

У вчителів гуманітарного циклу у структурі регуляції найбільше виражені такі компоненти: позитивний та негативний емоційний стан, проміжні успіхи та невдачі, активність, спрямована на уникнення невдачі. Вчителі математичних дисциплін демонструють переважання потреб в досягненні успіху та в уникненні невдачі, активності, спрямованої на досягнення, очікування успіху, позитивного та негативного емоційного станів, підтримки з боку інших. У вчителів циклу практичної підготовки розвинені успіх, підтримка, потреба в досягненні успіху, очікування успіху чи невдачі,

активність, спрямована на уникнення невдачі.

В результаті якісного аналізу встановлено, що в усіх вчителі повна структура мотивації; найбільша зовнішня збалансованість – у вчителів точних дисциплін, внутрішня збалансованість – у вчителів циклу практичної підготовки.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЯВИЩА «МОТИВАЦІЙНОГО ЗАРАЖЕННЯ» В УЧБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Сидоренко М.

Студент 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
В.О. Климчук

Проблемі дослідження внутрішньої людської активності вже більше половини століття, але її актуальність набуває все більшого розвитку. За усі ці роки вченими-психологами була розроблена велика кількість теорій внутрішньої мотивації, для кожної з яких характерними є свої феномени. Одним із таких феноменів, що розглядається в рамках теорії самодетермінації Е. Дісі і Р. Раяна, отримав назву «мотиваційного зараження», дослідження якого бере свої початки у 90-х роках, і є актуальним й досі.

В рамках нашої роботи ми зробили спробу теоретичного обґрунтування механізмів виникнення цього явища. В основі наших теоретичних міркувань ми спирались на вище вказану теорію самодетермінації, а також теорію символічного інтеракціонізму (Дж. Мід, Г. Блумер), диференційну теорію емоцій (К. Е. Ізард, П. Екман) та теоретичні підходи до проблеми вивчення феномену емоційного зараження (Е. Хетфілд). У ході розробки даної теоретичної моделі нами було введено поняття «комунікативно-мотиваційних трансляцій», під якими ми розуміємо сукупність вербальних та емоційно-експресивних комунікативних одиниць, через які реалізується зовнішнє, символічне вираження мотиваційних орієнтацій/стратегій суб'єктів інтеракції. Було припущено, що виникнення «мотиваційного зараження» обумовлюється конгруентністю цих одиниць трансляції. У перспективі лежить подальше, емпіричне, підтвердження даного припущення.

РЕФЛЕКСІЯ РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Соболевська А.

студентка 5 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри соціальної та практичної
психології
О.М. Савиченко

Юнацький вік – один з найбільш відповідальних періодів в житті кожної людини. В рамках різних теоретичних підходів юнацький вік охоплює період від 11-12 до 23-25 років. Юнацький вік вважається періодом активного самопізнання, професійного та особистісного самовизначення.

Саме у юнацькому віці усвідомлення особливостей власного розвитку стає умовою розвитку здібностей, в тому числі й спортивних.

Ми припустили, що у юнацькому віці рефлексія спортивних здібностей визначається рівнем кваліфікації спортсменів:

- у спортсменів-розрядників переважає соціальна рефлексія (референтний та прогностичний компоненти);
- умовою інтенсивного розвитку спортивних здібностей є усвідомлення окремих умінь, дій та операцій, а також спортивних досягнень (операційно-когнітивний та результативний компоненти здібностей);
- психологічними особливостями спортсменів вищих рівнів кваліфікації є усвідомлення особистісних якостей та цінностей, що сформувалися у спорті, а також власної ролі у цьому процесі (розвивальний та особистісно-ціннісний компоненти).

Як основний діагностичний інструмент нами було використано методику вивчення динаміки здібностей (автор – О. Л. Музика, модифікація для використання у спортивній діяльності – О. М. Савиченко).

В результаті дослідження нам вдалося визначити, що у спортсменів вищих рівнів кваліфікації переважає рефлексія особистісно-ціннісного компонента здібностей (87 % досліджуваних). Важливою для них залишається думка референтних осіб (70 %). Впливає також на розвиток здібностей усвідомлення спортивних результатів (60 %) та операційно-когнітивних ресурсів їх досягнення (43 %).

Спортсмени-розрядники найкраще усвідомлюють ставлення оточуючих (64 %), особистісні якості, що розвиваються у спорті (46 %), та спортивні результати (44 %).

Таким чином, ми довели, що у спортсменів вищих рівнів кваліфікації переважає рефлексія особистісних якостей та власних зусиль як умови спортивного успіху. Важливим для юнаків є усвідомлення спортивних результатів та їх аналіз.

У спортсменів вищих рівнів кваліфікації в цілому рефлексія розвитку спортивних здібностей та окремих їх компонентів в цілому вища, ніж у спортсменів-розрядників.

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ

Сторожук М.
студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психол. наук,
доцент **О.О.Музика**

Навчання у вищому навчальному закладі вимагає дотримання специфічних навчальних вимог, до яких першокурснику досить важко швидко адаптуватися. Ефективність виконання навчальної діяльності в таких умовах може бути низькою, якщо вона супроводжується нездатністю до підпорядкування емоційних проявів вимогам навчальної ситуації та нерозвиненістю вольової регуляції поведінки. При цьому, важливим чинником соціально-психологічної адаптації є емоційна стійкість. Її визначають як інтегративну властивість особистості, що сприяє успішному виконанню діяльності в напружених умовах. Відповідно, роль емоційної стійкості у забезпеченні оптимального

процесу соціально-психологічної адаптації першокурсника є першочерговою, що й визначає актуальність проблеми дослідження.

Враховуючи мінливість психологічних детермінант емоційної стійкості та динаміку процесів адаптації, ми звернулися до методу поперечних зрізів та вимірювали показники емоційної стійкості у двадцяти студентів-першокурсників протягом навчального року за допомогою методики діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда, факторів емоційно-вольової сфери за 16-факторним опитувальником особистості Р. Кеттела (форма С (фактори С, G, O, Q3 та Q4)). На основі аналізу результатів емпіричного дослідження ми можемо зробити ряд висновків.

У адаптованих студентів спостерігається високий рівень адаптивності, прийняття себе та інших, емоційного комфорту, внутрішнього контролю та домінування; у дезадапованих студентів спостерігається високий рівень дезадаптивності, неприйняття себе та інших, підпорядкування, зовнішнього контролю, емоційного дискомфорту, наявність тенденції до ескапізму.

Серед досліджуваних у першому навчальному семестрі адаптованих студентів було двоє, дезадапованих – шестеро, окрему групу склали ті, які були близькими до завершення адаптації (троє) та ті, хто ще знаходився у процесі адаптації (дев'ять студентів). У другому навчальному семестрі кількість адаптованих студентів зросла до дванадцяти, а дезадапованих зменшилася до трьох.

У результаті факторного аналізу ми визначили фактори адаптації та дезадаптації студентів-першокурсників. У першому навчальному семестрі виділилося два фактори: «дезадаптивність» (53,89 % дисперсії) та «адаптивність» (22,13 % дисперсії). Конструктами, що входять до фактору «адаптивність», є прийняття себе, емоційний комфорт, домінування; «дезадаптивність» – ескапізм, неприйняття інших, емоційний дискомфорт, зовнішній контроль, відомість. У другому навчальному семестрі виокремилася чотири фактори: «адаптивність» (40,51 % дисперсії), «дезадаптивність» (19,79 %), «емоційний дискомфорт» (9,43 %) та «прагнення до домінування» (8,43 %). На динаміку адаптації впливають: прийняття себе, внутрішній контроль, емоційний комфорт, адаптивність; прагнення до домінування, що входить до окремого четвертого фактора, і протиставляється ескапізму в межах цього ж фактора. Дезадаптацію визначають зовнішній контроль, відомість, неприйняття інших, дезадаптивність; окремим конструктом третього фактора є емоційний дискомфорт, що підкреслює вплив емоційної стійкості на процеси адаптації.

Вдалося з'ясувати інтегративний характер емоційної стійкості. Її психологічними детермінантами є нормативність поведінки, тривожність, самоконтроль та напруженість. Чим вищий рівень тривожності та напруженості, тим нижчий рівень емоційної стійкості (коефіцієнт кореляції -0,77 і -0,92 відповідно). Чим вищий рівень нормативності поведінки та самоконтролю, тим вища ймовірність зростання рівня емоційної стійкості (коефіцієнт кореляції 0,32 і 0,62 відповідно).

Встановлено, що у першому навчальному семестрі емоційна стійкість визначає хід адаптації, але прояв цієї особливості не є диференційованим та чітким (0,38 - зв'язок існує, але не досить сильний). У другому навчальному семестрі існує сильний зв'язок між явищами (0,84). Отже, процес адаптації є динамічним утворенням, одним із чинників успішності якого є емоційна стійкість.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні взаємозв'язку емоційної стійкості з індивідуально-типологічними та особистісними характеристиками студентів-першокурсників у контексті соціально-психологічної адаптації.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ УЧНІВ ПЕРШОГО ТА ЧЕТВЕРТОГО КЛАСІВ

Суй Т.

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент І.С. Загурська

Центральним утворенням особистості є самооцінка. Самооцінка в значній мірі зумовлює соціальну адаптацію особистості, є регулятором поведінки та діяльності, акумулює весь життєвий досвід людини. У вітчизняній психології переважає аналіз самооцінки як комплексного особистісного утворення (Т.Ю. Андрущенко, Н.Е. Анкудінова, А.В. Захарова, Г.І. Ліпкіна, Т.М. Лисянська).

Дослідження проводилося впродовж 2010-2011 років у с. Тайки Ємільчинського району, Житомирської області. Загальна вибірка включала 10 осіб – учнів першого та четвертого класу.

Методи дослідження включали аналіз та узагальнення наукових літературних джерел, спостереження, бесіду; методику психосемантичного дослідження і розвитку самооцінки творчих здібностей в учбовій діяльності (Загурська І. С. 2005; 2010).

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми самооцінки показав, що самооцінка в молодшому шкільному віці формується під впливом оцінок вчителя та ровесників. Значимим є визнання ровесниками позитивних оцінок вчителя.

2. За результатами психосемантичного дослідження виявлено, що у структурі самооцінки першокласників переважають моральнісні конструкти («доброта», «порядність», «співчуття»), діяльнісні конструкти представлені меншою мірою («розв'язувати задачі», «малювати»). В учнів четвертого класу переважають більшою мірою ціннісні конструкти діяльнісного змісту («писати оповідання», «складати прислів'я»). Така тенденція свідчить про орієнтацію першокласників на соціальні стосунки, які є основним критерієм самооцінки. Учні четвертого класу більше спрямовані на досягнення успіхів у діяльності та отримання у ній визнання та схвалення.

Тісний кореляційний та семантичний зв'язок між діяльнісними та моральнісними конструктами свідчить про диференційованість самооцінки та вказує на різні шляхи соціальної адаптації як у першокласників, так і в учнів четвертого класу.

ВЗАЄМОДІЯ ДИСПОЗИЦІЙНИХ ТА СИТУАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Суплік Ю.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
старший викладач кафедри соціальної та
практичної психології
О.В.Мазяр

Складність вирішення проблеми особистості продиктована тим, що особистість як диспозиційна система певних соціально закріплених якостей повинна розумітися у певному ситуаційному контексті, тобто у системі зовнішніх мінливих умов, які мають потужну мотиваційну силу.

Поведінка людини тривалий час є предметом дискусії між представниками диспозиційного (Г. Оллпорт, Г. Айзенк, Р. Кеттелл, Л.М. Веккер) та ситуаційного (В. Мішел, Н. Кантор, Н.В. Грішина, Л.Ф. Бурлачук, О.Ю. Коржова) підходів. Представники диспозиційного підходу наполягають на тому, що закономірною властивістю особистості є демонстрація певної постійності вчинків, **думок**, почуттів, які є незалежними від плину часу, подій та життєвого досвіду. Представники ситуаційного підходу, навпроти, вважають, що провідна роль у визначенні змісту та напрямку поведінки людини належить сукупності зовнішніх умов, в які включена людина, аргументуючи це тим, що результати дослідження особистісних диспозицій є нестійкими.

Сучасні підходи зазвичай належать до числа інтерсуб'єктивних, які уникають жорсткого протиставлення внутрішніх (інтрапсихічних, особистісних) та зовнішніх (інтерпсихічних, ситуаційних) факторів. Загальна формула поведінки як функції актуального стану суб'єкта та оточення, яке актуально сприймається, була сформульована К. Левіном. Розвинуте потім уявлення про когнітивні схеми стало основою об'єднання внутрішніх і зовнішніх чинників поведінки. Ця «синтетична» позиція була резюмована Д. Магнуссоном та Н. Ендлером таким чином: *поведінка є результатом безперервної взаємодії між індивідом і ситуаціями, в які він включений; з особистісного боку істотними є когнітивні та мотиваційні фактори, з боку ситуації – те психологічне значення, яке ситуація має для суб'єкта.*

На сучасному етапі вирішення цієї проблеми можна говорити про загальноприйнятий інтегральний особистісно-ситуаційний підхід, уявлення про який сприяють новому розумінню відношень «особистість – середовище». Цей підхід постулює те, що *люди відрізняються одне від одного ступенем прояву стабільності їх особистісних особливостей в різних ситуаціях; що ситуації відрізняються одна від одної тим, наскільки вони сприяють чи перешкоджають прояву індивідуальних відмінностей людей; що люди з певними особистісними особливостями мають тенденцію вибирати певні типи соціальних ситуацій.*

ВПЛИВ ПЕРЕГЛЯДУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ НА СТОСУНКИ ДІТЕЙ З РОВЕСНИКАМИ

Тимошенко М.
студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри соціальної та практичної
психології
А.В.Шаюк

«Діти – це наше майбутнє!» - звучить із вуст дорослих. Проте мало хто з них замислюється, яке буде це майбутнє, коли у вихованні дітей велике значення відіграє сучасне телебачення, що несе у собі потужний негативний вплив на вразливу психіку дитини. Телевізор все частіше замінює дітям спілкування з батьками, прогулянки на свіжому повітрі з друзями та спілкування з ними. А ми знаємо, що саме із спілкування починається психічний розвиток дитини. Особливо небезпечним для маленьких дітей є перегляд агресивно забарвлених мультфільмів, так як дошкільнята ще не можуть критично оцінювати побачене і намагаються відтворити його в реальності. На жаль, значна частина закордонних мультфільмів наповнена саме агресивними чи аморальними сценами. На противагу американським та японським мультфільмам виступають радянські, які викликають позитивні емоції і виховують у дітей прагнення до дружби, взаємодопомоги, щедрості, милосердя, доброти та любові по відношенню до своїх рідних та друзів.

Останнім часом у педагогів та психологів зріс інтерес до проблеми міжособистісних взаємин дошкільників у сучасному суспільстві. Небайдужими до проблеми спілкування були також вітчизняні вчені, зокрема В. М. Бехтерєв, В. М. М'ясищев, Б. Г. Ананьєв, Г. М. Андрєєва, О. Л. Кононко та ін. Глибоко та ґрунтовно вивчалися М. І. Лісіною проблеми побудови взаємин на фоні спілкування та пізнання дітьми один одного. Галігузовою Л. І. та Смирновою О. О. вивчався вплив соціального досвіду на взаємодію дітей дошкільного віку, а Рузькою А. Г. – становлення ціннісного ставлення до однолітка. Такі вчені, як Ю. Купер, Дж. Донакю, У. Олаєн, М. Маклюєн, вивчали як телебачення впливає на моральний розвиток особистості. Український дослідник В. Осовський та російський науковець Б. Грушин досліджували особливості впливу телебачення на поведінку аудиторії.

Так як на сьогоднішній день телебачення стало могутнім соціалізуючим фактором у нашому суспільстві, ми поставили собі за мету встановити чи дійсно перегляд мультиплікаційних фільмів впливає на стосунки дітей зі своїми ровесниками. Для цього ми провели з дітьми дошкільного віку анкетування, яке дало змогу виявити вподобання дітей щодо різновидів мультфільмів (закордонних чи радянських), також застосували методику «Ставлення дитини до дорослих та однолітків», яка представлена у книзі-збірці тестів Богомолова «Тестирование детей», над якою працював ряд авторів та яку ми адаптували відповідно для дошкільного віку, а також використали методику Рене Жіля для вивчення соціальної пристосованості дитини та її взаємин з оточуючими. За результатами дослідження виявилось, що все ж таки мультфільми як зарубіжні, так і радянські певним чином впливають на розвиток дитини, міжособистісну взаємодію з однолітками і дорослими та на соціалізацію дитини в цілому. Проте суттєвих змін у поведінці дітей по відношенню до своїх однолітків не виявилось. Звичайно, перегляд

мультфільмів, які наповнені агресивними сценами та сюжетами, які не відповідають моральним стандартам створюють спотворений образ існуючого світу в свідомості дитини і тим самим нашовають її на скоєння агресивних дій до інших дітей чи дорослих. Проте розумне дозування батьками перегляду їхніми дітьми мультиплікацій чи то радянських, чи американських дозволить зменшити агресивні прояви у поведінці дітей дошкільного віку, а також забезпечить їм збереження морального та фізичного здоров'я.

СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СУБДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ У ШКОЛЯРІВ

Тюрікова В.
студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент **О.О.Музика**

Проблема депресії, що може виникати у людини у силу різних соціальних та психологічних обставин, викликає інтерес не лише природою її виникнення, функціонування в особливих умовах, а й деструктивним впливом на особистість. Ця проблема є актуальною у контексті вивчення того, як депресія впливає на подальший розвиток людини, її спілкування, навчання, особистісне самовизначення й самореалізацію, соціальне положення у соціумі, процес адаптації, професійної інтеграції.

Науково – психологічні дослідження проблеми підліткової депресії здійснюються у різних напрямках: виявлення причин, визначення симптоматики, опис різних форм депресії, розробка методів та шляхів її подолання (Ю. Ф. Антропова, В. А. Гур'єва, Ф. Браун, В. М. Козідубова, Г. Ф. Колотілін, В. Н. Мамцева, Н. Б. Морозова, Т. Сімсон). У роботах Х. Ремшмідта, Ю. Ф. Антропова представлено аналіз особливостей перебігу підліткових депресій. Причини депресії у підлітків вивчали В. Н. Мамцева, В. М. Козідубова, Ю. Ф. Антропов. Наукові підходи до подолання підліткових депресій представлено у працях М. Блумберга, В. Н. Мамцевої, Х. Ремшмідта, Е. Фроммера. Значною перешкодою на шляху вивчення феномену депресії, субдепресивного стану як стану легко вираженої депресії, що характеризується зниженням настрою, песимістичною оцінкою явищ дійсності і зниженням працездатності, є те, що наукові дослідження підліткових депресій здійснюються переважно в рамках медико - психіатричного та психотерапевтичного підходів. Недостатнє вивчення феномену субдепресії та причин її виникнення обумовлює актуальність проблеми дослідження

В основі нашого дослідження соціально – психологічних передумов виникнення субдепресивних станів у школярів лежить припущення про те, що у переважній більшості школярів депресія відсутня. Передумовами виникнення субдепресивних станів у підлітковому віці у зв'язку з дорослішанням і розвитком сфери самосвідомості може бути рефлексія тривалий час не вирішених проблем у сфері міжособистісної взаємодії, самооцінки, неуспішності.

Відповідно до мети та завдань використана методика дослідження: методика «Дитяча шкала депресивності» М. Ковач (адаптація А. І. Подольського, П. Хейманса) та метод експертних оцінок. Вибірка складає 100 школярів підліткового віку.

Проведений теоретичний аналіз проблеми соціально – психологічних передумов виникнення субдепресивних станів у школярів і результати проведеного дослідження підтвердили висунуту на початку дослідження гіпотезу.

За результатами проведеного емпіричного дослідження соціально – психологічних передумов виникнення субдепресивних станів у школярів ми визначили, що у переважної більшості досліджуваних 69% депресія відсутня. Поганий настрій переважає у 21% респондентів, що свідчить про тимчасовий неблагополучний стан емоційної сфери учасників дослідження.

Субдепресія зафіксована у 7% досліджуваних. В них домінує поганий настрій, песимістичне оцінювання навколишньої дійсності, знижена активність. При цьому найбільшу емоційну напруженість у досліджуваних викликають не розв'язані проблеми у сфері шкільної неспішності, негативної самооцінки, міжособистісних проблем. Спираючись на результати аналізу методу експертних оцінок ми припускаємо, що передумовами розвитку вищезазначених проблем є негативний вплив сім'ї на досліджуваного, особливості сімейного виховання, дивергенції здоров'я, втрата емоційного зв'язку з батьками.

Депресії домінує у 3% респондентів. У досліджуваних переважає негативний емоційний фон, відбуваються зміни у мотиваційній сфері, когнітивних проявів і загальною пасивністю поведінки. Аналіз індивідуальних графіків досліджуваних показує домінування стану ангедонії, що характеризується високим рівнем знецінення, втратою відчуття задоволення. Можливими передумовами розвитку ангедонії є емоційна холодність з боку батьків, матеріальна скрута, особливості сім'ї (склад).

За результатами проведеного дослідження встановлено, що тривалий час не вирішені проблеми у сфері міжособистісної взаємодії, шкільної успішності, негативної самооцінки та зниження емоційного фону сприяє розвитку субдепресивного стану у школярів підліткового віку.

Узагальнені результати дослідження можуть бути використані під час роботи педагогів та шкільних психологів з депресивними підлітками. Можуть слугувати основою майбутньої спільної діяльності педагогів, психологів з батьками для профілактики, діагностики, корекції проявів депресії у дітей.

ВПЛИВ СИТУАЦІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА НА РОЗВИТОК САМООЦІНКИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Федюк А.

студентка 5 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент І.С. Загурська

Природа міжособових відносин у суспільстві досить складна. У них виявляються як індивідуальні якості особистості, її емоційні та вольові властивості, так і засвоєні особистістю норми і цінності суспільства. Вступаючи в міжособові відносини найрізноманітніші за формою, змістом, цінностями, структурою – у дитячому садку, у шкільному колективі, – особистість має можливість оцінити себе в системі відносин з іншими.

Вивченням проблеми самооцінки займалися у вітчизняній (Л.М. Божович, А.В. Захарова, Т.М. Лисянська, Г.А. Цукерман) та зарубіжній (Р. Бернс, У. Джеймс, К.Роджерс) психології. Проблема залежності розвитку самооцінки від включення у ситуацію співробітництва розглядається Н.Е. Анкудіною, Ш.А. Амонашвілі, Л.В. Бороздіною, Г.І. Морєвою, Л.І. Уманець, С.Г. Якобсон.

Дослідження проводилося впродовж 2010-2011 років у ЗОШ №20 м. Житомира. Загальна вибірка включала 24 особи – учнів перших та четвертих класів.

Методи та організація дослідження включали аналіз та узагальнення наукових літературних джерел, спостереження; психолого-педагогічний експеримент, методику психосемантичного дослідження і розвитку самооцінки творчих здібностей в учбовій діяльності (Загурська І.С., 2005; 2010).

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1 Аналіз результатів психосемантичного дослідження показав, що структура самооцінювання першокласників та учнів четвертого класу до включення в ситуацію співробітництва визначається конструктами етично-морального змісту, конструктами, які описують соціально-бажані форми поведінки та в меншій мірі конструктами, які стосуються учбових вмінь. Факторний аналіз отриманих даних дозволив виділити основні фактори, які утворені цими конструктами та визначають семантичний простір самооцінки. Ця тенденція є спільною як для досліджуваних експериментальної, так і контрольної груп. Така закономірність може свідчити про те, що основними шляхами соціальної адаптації молодших школярів є розвиток соціальних стосунків, які передусім ґрунтуються на особистісних якостях морально-етичного змісту та інших соціально бажаних якостях.

2 Винятково позитивна валентність та взаємозумовленість таких конструктів як «любити навчання», «розв'язати задачі», «писати віршики», «взаємодопомога», «доброта» та «щирість» свідчить про важливість взаємодії діяльнісних та соціальних факторів у розвитку самооцінки як учнів першого, так і четвертого класу.

3 Якісно нові зміни у розвитку самооцінки простежуються після включення досліджуваних у ситуацію співробітництва. Структура самооцінки стала більш диференційованою, про що свідчить більша кількість виділених факторів та конструктів. Так, семантичні простори самооцінки учнів першого класу до включення у ситуацію співробітництва утворювалися одним-двома факторами, а після включення у ситуацію співробітництва зникла проблема виділення однофакторного семантичного простору самооцінки. Семантичні простори самооцінки учнів четвертого класу стали теж більш диференційованими, про що свідчить виокремлення двох-трьох базових факторів. Кількість конструктів у досліджуваних першого класу до експерименту складала 6-7 конструктів, а після експерименту – 8-9 конструктів. У четвертому класі до експериментального впливу досліджувані виділяли лише 9-10 конструктів, то після – 11-12. Це свідчить про вміння виділяти критерії самооцінювання, що робить самооцінку диференційованою.

4 Ситуація співробітництва позитивно вплинула також на змістове наповнення конструктів. Так, учні першого та четвертого класу почали виділяти більше конструктів діяльнісного змісту, які мають тісні семантичні та кореляційні зв'язки з конструктами морального змісту. Це свідчить про цілісність структури самооцінки та усвідомлення критеріїв самооцінювання. Примітною ознакою для досліджуваних усіх вікових груп стало

зникнення конструкту «страх школи», що підкреслює значимість ситуації взаємодопомоги та співробітництва для молодших школярів.

5 Труднощі у розвитку самооцінки зумовлюються відсутністю навчального співробітництва, як умови розвитку самооцінки та нерозумінням критеріїв зовнішнього оцінювання з боку вчителя. Учням складно оцінити себе, проаналізувати свої вміння, навички без допомоги ровесників і вчителя. При слабкій взаємодії з ровесниками самооцінка молодших школярів стає недиференційованою. Невдача в окремій навчальній ситуації провокує загальне незадоволення собою та труднощі в рефлексії та самооцінці розвитку окремих вмінь та здібностей.

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКТУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ЧИННИКА ВИБОРУ АКТИВНОЇ/ПАСИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ

Шевченко Н.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
соціальної та практичної психології
Л.М.Фальковська

Основною метою нашого дослідження є проблема розуміння справедливості, яке тривалий час турбує людство, відображалось спочатку в міфології пізніше, як предмет вивчення в філософії, соціології та психології. Явище справедливості аналізується як: соціальне утворення, у якому задіяні як мінімум два суб'єкти, як спосіб владнання суперечки – від колізії до серйозного протистояння та як умова, що має влаштовувати ці дві сторони, врівноважуючи їх внесок і віддачу у взаєминах.

Публікації О.О. Гулевич, Л.М. Збанке, В.А. Соснін, Л.М. Сосніна присвячені критичному осмисленню зарубіжних досліджень справедливості. Ролі уявлення про справедливість в структурі моральної регуляції особистості представлені у працях В.Л.Васильєва, А.Л. Журавльова, А.Б. Купрейченко, взаємозв'язок уявлень про справедливість правосвідомістю особистості приділяли увагу Є.О. Голинчик, М.В. Медведченкова та інші.

Наше дослідження прагне виявити теоретично та емпірично обґрунтувати особливості функціонування конструкту справедливості представлені у внутрішній картині світу особливості, що визначають стратегію поведінки людини (з різними варіаціями від пасивної до активної) у конфлікті.

Емпірична частина нашого дослідження складається з трьох етапів. На першому етапі було застосовано методику К.Томаса «Стратегії поведінки людини у конфліктній ситуації» (Адаптована Н.В.Гришиної) (N=30). Другий етап мав на меті виявити особистісну позицію (активна\пасивна), за допомогою тесту «Оцінки рівня конфліктності особистості». Третій етап передбачав метод ситуації вибору справедливих несправедливих дій з точки зору різних позицій. Основу нашого опитування склали 15-ситуацій, які моделюють три різні позиції від пасивного до активного у конфліктній поведінці, по п'ять на кожен позицію.

В результаті опитування I та II етапів дослідження було виявлено двох осіб, а Д.А. у якого високий рівень конфліктності, домінують активні стратегії поведінки у конфліктних

ситуаціях (змагання, пристосування) та Т.М. у якої низький рівень конфліктності домінує пасивна стратегія поведінки (уникнення співробітництва).

Досліджуваний Д.А. в більшості оцінює ситуацію, як несправедливу 7 з 15 негативних шкал, що показує його як особистість негативно настроєну на інших. Він дотримується певної стратегії поведінки яка ймовірно характеризується особливостями агресивного ставлення, притаманне застосування фізичної сили В свою чергу досліджувана Т.М. є більш лояльною у своїх відповідях; вона схильна оцінювати ситуації як справедливі 9 з 15. Т.М. віддає перевагу шкалі «справедливо» відповідно до вчинків.

Отже результати проведеного дослідження дають нам підстави зробити висновок, що особистості з протилежними стратегії поведінки у конфлікті (активна\пасивна), демонструють суттєві відмінності в оцінці різних нормативних ситуаціях у бік їх однозначності, як несправедливих (Д.А.) та справедливих (Т.М.). Таким чином припущення про зв'язок стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях підтвердилась і вимагає подальшого дослідження конструкту справедливості.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ТРАДИЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Шовтюк І.

студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри соціальної та практичної
психології Н.О.Никончук

Рефлексію прийнято вважати однією з важливих здібностей, яка, як цілісне утворення, починає формуватися у молодшому шкільному віці. Особливу роль у розвитку рефлексії молодших школярів відіграє провідна діяльність – учіння. В учбовій діяльності дітей молодшого шкільного віку формується ставлення до себе та оточуючих, з'являються важливі психічні новоутворення. Протягом вікового періоду рефлексія зазнає якісних змін.

Вивченням рефлексії молодших школярів займалися В.В.Давидов, В.І.Слободчиков, Г.А.Цукерман, які розглядали її в інтелектуальному аспекті. С.Ю.Семенов та І.М.Степанов досліджували рефлексію в процесі формування творчого мислення. А.В.Захарова, М.Г.Іванчук та Т.Ю.Андрущенко вивчали рефлексію в контексті проблеми самооцінки.

На сьогодні в окрему область виокремилися дослідження рефлексії здібностей дітей молодшого шкільного віку, якими займаються О.Л.Музика, І.С.Загурська та Н.О.Никончук.

Метою даного дослідження є вивчити особливості розвитку рефлексії особистісних якостей молодших школярів, які навчаються в умовах традиційної системи навчання.

У якості діагностичного інструмента для дослідження особливостей розвитку рефлексії особистісних якостей дітей молодшого шкільного віку в умовах традиційної системи навчання використано методику вивчення динаміки здібностей (МВДЗ). У дослідженні взяли участь 24 учні молодшого шкільного віку (6 учнів 1 класу, 6 учнів 2 класу, 6 учнів 3 класу та 6 учнів 4 класу). Досліджувані були об'єднанні в групи таким чином, що у кожній з них була однакова кількість дівчаток та хлопчиків, а також учнів з високим, середнім та низьким рівнем успішності.

Аналіз результатів дослідження показав, що з віком кількість особистісних характеристик, які зазначають діти молодшого шкільного віку, зростає. Так, учні 1 класу назвали 18 різних особистісних якостей, другокласники – 22 різні якості, учні 3 класу – 26 різних якостей, а четвертокласники – 39 різних якостей.

Встановлено, що учні початкових класів позитивних якостей виокремлюють більше, ніж негативних. Першокласники виділили 38 позитивних якостей та 10 негативних. Учні 2 класу зазначили 49 позитивних якостей та 8 негативних. Третьюокласники виділили 42 позитивні якості та 21 негативну. Учні 4 класу назвали 50 позитивних якостей та 19 негативних.

Аналіз результатів дослідження показав, що молодші школярі моральнісних характеристик виділяють більше, ніж діяльнісних. Досліджувані 1 класу називали 33 моральнісні якості та 16 діяльнісних. Учні 2 класу виділили 42 моральнісні якості та 15 діяльнісних. Третьюокласники називали 33 моральнісні характеристики та 25 діяльнісних. А досліджувані 4 класу виділили 48 моральнісних якостей та 21 діяльнісну.

Виявлено, що діти молодшого шкільного актуальних якостей зазначають більше, ніж бажаних. Учні 1 класу виокремили 39 актуальних характеристик і 9 бажаних. Другокласники зазначили 48 актуальних якостей та 9 бажаних. Учні 3 класу виділили 42 актуальні характеристики та 21 бажану. Четвертокласники зазначили 51 актуальну якість та 18 бажаних.

Дослідження показало, що з віком молодші школярі нижче оцінюють рівень розвитку власних позитивних та негативних, моральнісних і діяльнісних, актуальних та бажаних якостей. Такі результати свідчать про зростання рівня критичності учнів початкових класів.

Діти молодшого шкільного віку виокремлювали не тільки власне особистісні якості, а й діяльнісні конструкти. Учні 1 класу виділили 48 особистісних якостей та 13 конструктів, що описують дії. Другокласники зазначили 57 особистісних характеристик й 29 діяльнісних конструктів. Учні 3 класу називали 63 характеристик особистості та 6 конструктів, що описують дії. А досліджувані 4 класу виокремили 69 особистісних якостей та 4 діяльнісних конструкти. Отже, першокласники та другокласники частіше виокремлюють конструкти, що описують дії, ніж учні 3 і 4 класу.

Учні початкових класів слабо диференціюють, а іноді зовсім не розрізняють близькі, але не тотожні якості, пояснюючи одну через іншу. Найбільше випадків слабкої диференціації близьких особистісних якостей зафіксовано у відповідях учнів 1 класу (11 одиниць). У відповідях досліджуваних 2 класу спостерігалось 7 слабо диференційованих особистісних характеристик, а в четвертокласників – 4 одиниці даних якостей. В учнів 3 класу не виявлено жодного випадку слабкої диференціації. З віком здатність дітей розмежовувати близькі особистісні якості зростає.

Перспективи дослідження бачимо у перевірці отриманих результатів на більшій вибірці молодших школярів.